

KORPUSGERMANISTIK

Official journal of Atatürk University, Faculty of Letters, Department of German Language and Literature

Volume / Cilt: 3 Issue /Sayı: 2 • December /Aralık 2024

EISSN 2822-6313

www.dergipark.org.tr/en/pub/korpus

Korpusgermanistik

CHIEF EDITOR / BAŞ EDITÖR

Fatma ÖZTÜRK DAĞABAKAN

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

EDITORS / EDITÖRLER

Gökhan Şefik ERKURT

Department of German Language and Literature,
Aydın Adnan Menderes University Aydın, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın Adnan
Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye*

Kübra ÇAVUŞ

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

ASSISTANT EDITOR / YARDIMCI EDITÖR

Ebrar KÖSEÖĞLU

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Ali Osman ÖZTÜRK

Department of Foreign Languages Education,
Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu
Faculty of Education, Konya, Türkiye
*Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Necmettin Erbakan
Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Konya,
Türkiye*

Anette HORN

Department of German, School of Literature and
Language Studies, University of the Witwatersrand,
Johannesburg, Johannesburg, South Africa
*Almanca Bölümü, Edebiyat ve Dil Çalışmaları Okulu,
Witwatersrand Üniversitesi, Johannesburg, Güney
Afrika*

Dietmar GOLTSCHNIGG

Institute for German Studies, Faculty of Humanities,
University of Graz, Graz, Austria
*Alman Araştırmaları Enstitüsü, Beşeri Bilimler
Fakültesi, Graz Üniversitesi, Graz, Avusturya*

Faruk YÜCEL

Department of Translation and Interpreting, Ege
University, Faculty of Arts and Sciences, Izmir, Turkey
*Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Ege Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, İzmir, Türkiye*

Marianne ZAPPEN-THOMSON

Language and Literature Studies University of
Namibia, Windhoek, Namibia
*Dil ve Edebiyat Çalışmaları Namibia Üniversitesi,
Windhoek, Namibia Enstitüsü, Humboldt Üniversitesi,
Berlin, Almanya*

EDITORIAL MANAGER / DERGI SORUMLU

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ahmet SARI

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

FIELD EDITOR / ALAN EDITÖRÜ

Merve KARABULUT

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

LAYOUT EDITOR / MİZANPAJ EDITÖRÜ

Yaren ANIK

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

Mehmet Tahir ÖNCÜ

Department of Translation and Interpreting
Ege University, İzmir, Türkiye *Mütercim Tercümanlık
Bölümü Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye*

Funda KIZILER EMER

Department of German Language and Literature,
Sakarya University, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Sakarya, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sakarya, Türkiye*

Handan KÖKSAL

Department of Foreign Languages Education Trakya
University, Faculty of Education, Edirne Turkey
*Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Trakya
Üniversitesi/Eğitim Fakültesi, Edirne, Türkiye*

Heike WIESE

Institute for German Language and Linguistics,
Humboldt University of Berlin, Faculty of Linguistics
and Literary Studies, Berlin, Germany
*Alman Dili ve Dilbilimi Enstitüsü, Berlin Humboldt
Üniversitesi, Dilbilim ve Edebiyat Çalışmaları Fakültesi,
Berlin, Almanya*

Hikmet ASUTAY

Department of Foreign Languages Education, Trakya
University, Faculty of Education, Edirne, Turkey
*Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Trakya Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Edirne, Türkiye*

Sevinç Sakarya MADEN

Department of German Language Education, Trakya
University, Edirne, Turkey
*Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Trakya Üniversitesi,
Edirne, Türkiye*

LANGUAGE EDITORS / DİL EDITÖRLERİ

Ahmet Uğur NALCIOĞLU

German Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

Kubilay GEÇİKLİ

English Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

Tuğba AYGAN

English Language and Literature, Atatürk University,
Erzurum, Turkey
*İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

Cansu GÜR

Department of American Culture and Literature,
Atatürk University, Erzurum, Turkey
*Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

Deniz ARAS

Department of American Culture and Literature,
Atatürk University, Erzurum, Turkey
*Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü, Atatürk
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye*

Michael HOFFMANN

Institute of German Studies and Comparative
Literature, University of Paderborn, Paderborn,
Germany
*Alman Araştırmaları ve Karşılaştırmalı Edebiyat
Enstitüsü, Paderborn Üniversitesi, Paderborn,
Almanya*

İsmail İŞÇEN

Department of Translation and Interpreting, Mersin
University, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mersin, Türkiye
*Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Mersin
Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Mersin, Türkiye*

Krzysztof OKONSKI

Institute of German Studies
Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, Poland
*Alman Araştırmaları Enstitüsü Kazimierz Wielki
Üniversitesi, Bydgoszcz Polonya*

Leyla COŞAN

Department of German Language and Literature
Marmara University Faculty of Humanities and Social
Sciences, İstanbul, Türkiye
*İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve
Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye*

Sevinç HATİPOĞLU

Education, Department of German Language
Education, İstanbul University-Cerrahpaşa İstanbul,
Turkey
*Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi
Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
İstanbul, Türkiye*

Korpusgermanistik

Ulrike Vedder

Faculty of Languages and Literature, Institute of German Literature, Humboldt University, Berlin Germany
Dil ve Edebiyat Fakültesi, Alman Edebiyatı

Nejdet NEYDİM

Faculty of Letters, Department of Translation Studies, Department of German Translation and Interpreting, İstanbul University, İstanbul,
Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, Almanca Mütercim-Tercümanlık Ana Bilim Dalı İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Ortrud GUTJAHR

Institute of German Studies, Faculty of Humanities University of Hamburg, Hamburg, Germany
Alman Araştırmaları Enstitüsü, Beşeri Bilimler Fakültesi, Hamburg Üniversitesi, Hamburg

Ryozo MAEDA

Department of German Studies Rikkyo University, Tokyo, Japan
Alman Çalışmaları Bölümü, Tokyo Rikkyo Üniversitesi, Tokyo, Japonya

Ulrike FREYWALD

Institute for Language, Literature and Culture Technical University of Dortmund, Dortmund, Berlin, Germany
Dil, Edebiyat ve Kültür Enstitüsü, Dortmund Teknik Üniversitesi, Berlin, Almanya

Meryem NAKİPOĞLU

Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of German Language and Literature Aydın Adnan Menderes University, Aydın, Türkiye
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye

Şahbender ÇORAKLI

Faculty of Arts and Sciences/Department of German Language and Literature, Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye
Fen-Edebiyat Fakültesi/Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye

Eleni BICAN

German Language and Literature University Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, Romania
Alman Dili ve Edebiyatı, Babeş Bolyai Üniversitesi, Cluj-Napoca, Romanya

Joanna Malgorzata BANACHOWICH

Institute of Germanic Philology Faculty of Philology, Wrocław University of Science and Technology, Wrocław, Poland
Cermen Filolojisi Enstitüsü Filoloji Fakültesi, Wrocław Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Wrocław, Polonya

Rüdiger GÖRNER

Institute of Germanic Studies University of London, London, UK.
German Araştırmaları Enstitüsü, Londra Üniversitesi, Londra, UK

Şener BAĞ

German Language and Literature Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ Turkey
Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye

Yadigâr EĞİT

Department of Translation and Interpreting Ege University, İzmir, Türkiye
Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ege Üniversitesi İzmir, Türkiye

Gülay HEPPINAR

Atatürk Faculty of Education, Department of Foreign Language Education, Marmara University, İstanbul, Türkiye
Alman Dili ve Edebiyatı Atatürk Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Habib TEKİN

Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of German Language and Literature, Marmara University, İstanbul, Türkiye
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Eleni PELEKİ

Institute of German Language, Literature and Didactics, Leuphana University, Lüneburg, Germany
Alman Dili, Edebiyatı ve Didaktik Enstitüsü Leuphana Üniversitesi, Lüneburg, Almanya

Ofeliya MUSTAFAYEYE

Institute of German Studies University of Vienna, Vienna, Austria
Alman Araştırmaları Enstitüsü Viyana Üniversitesi, Viyana, Avusturya

Davut DAĞABAKAN

Faculty of Arts and Sciences, Department of Translation and Interpreting, Ağrı İbrahim Çeçen University, Ağrı, Türkiye
Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercimve Tercümanlık Bölümü, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı, Türkiye

Elif AKTÜRK

Faculty of Humanities and Social Sciences/Department of Western Languages and Literatures, Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye

Mustafa ÖZDEMİR

Department of Western Languages and Literatures Kafkas University, Kars, Türkiye
Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Kafkas Üniversitesi, Kars, Türkiye

Inara ALIYEVA FU

International Sprachzentrum Baku, Aserbaidşan Uluslararası Dil Merkezi Bakü, Azerbaycan

Korpusgermanistik

About the Korpusgermanistik

Korpusgermanistik is a peer-reviewed, open-access, online-only journal published by Atatürk University. The journal is published biannual in both Turkish, English, and German with articles released in June, and December.

Abstracting and Indexing

Korpusgermanistik is covered in the following abstracting and indexing databases;

- MLA International Bibliography
- ERIH Plus

Scope and Audience

Korpusgermanistik publishes research, review, book review, and translation articles that will contribute to the literature on with German language and literature. The main purpose of the journal is to disseminate the scientific knowledge produced in the field of German literature, culture, linguistics, legends, fairy tales, cinema, music, philosophy, advertising language, riddles-puzzles, lullabies and translations to a wide platform. In doing so, the journal aims to bring together researchers, educational practitioners and policy makers at a common intersection.

The target audience of the journal consists of researchers who are interested in or working in the field of German language and literature.

Disclaimer

Statements or opinions expressed in the manuscripts published in the journal reflect the views of the author(s) and not the opinions of the editors, editorial board, and/or publisher; the editors, editorial board, and publisher disclaim any responsibility or liability for such materials.

Open Access Statement

Korpusgermanistik is an open access publication. Starting on June 2024, all content published in the journal is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial (CC BY-NC) 4.0 International License which allows third parties to use the content for non-commercial purposes as long as they give credit to the original work. This license allows for the content to be shared and adapted for non-commercial purposes, promoting the dissemination and use of the research published in the journal. All published content is available online, free of charge at <https://dergipark.org.tr/en/pub/korpus>. When using previously published content, including figures, tables, or any other material in both print and electronic formats, authors must obtain permission from the copyright holder. Legal, financial and criminal liabilities in this regard belong to the author(s).

You can find the current version of the Instructions to Authors at <https://dergipark.org.tr/en/pub/korpus/writing-rules>

Aims

Korpusgermanistik aims to publish studies of the highest scientific caliber in the field of German language and literature in the following fields: literary studies, linguistics, cultural studies, media studies, translation studies, and language teaching.

Contact (Editor in Chief)

Fatma ÖZTÜRK DAĞABAKAN

Atatürk University, Faculty of Letters, Erzurum, Turkey

✉ fatmajale@atauni.edu.tr

✉ korpusgermanistik@atauni.edu.tr

🌐 <https://dergipark.org.tr/en/pub/korpus>

Contact (Publisher)

Atatürk University

Atatürk University, Erzurum, Turkey

✉ ataunijournals@atauni.edu.tr

🌐 <https://bilimseldergiler.atauni.edu.tr>

☎ +90 442 231 19 99

Korpusgermanistik

Korpusgermanistik Hakkında

Korpusgermanistik, Atatürk Üniversitesi tarafından yayınlanan hakemli, açık erişimli, yalnızca çevrimiçi bir dergidir. Dergi, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere Türkçe, İngilizce ve Almanca olarak yılda iki kez yayınlanmaktadır.

Özetleme ve İndeksleme

Korpusgermanistik aşağıdaki özetleme ve indeksleme veri tabanlarında yer almaktadır:

- MLA International Bibliography
- ERIH Plus

Amaç

Korpusgermanistik, Alman Dili ve Edebiyatına odaklanılarak yapılan edebiyat bilimi, dilbilim, kültür bilimi, medya bilimi, çeviri bilim ve dil öğretimi alanında en yüksek bilimsel kaliteye sahip çalışmalarını yayınlamayı amaçlamaktadır.

Kapsam ve Hedef Kitle

Korpusgermanistik, Alman Dili ve Edebiyatıyla ilgili literatüre katkı sunacak, özellikle araştırma, derleme, kitap incelemesi ve çeviri yazılarını yayınlamaktadır. Derginin temel amacı, Alman Edebiyatı, kültürü, dilbilimi, efsaneleri, masalları, sineması, müziği, felsefesi, reklam dili, bilmece-bulmacaları, ninnileri ve çevirileri alanında üretilen bilimsel bilgiyi geniş bir platforma yaymaktır. Dergi bunu yaparken araştırmacıları, eğitim uygulayıcılarını ve politika yapıcılarını ortak bir kesişim noktasında buluşturmayı hedeflemektedir. Derginin hedef kitle, Alman Dili ve Edebiyatı alanına ilgi duyan ya da bu alanda çalışan araştırmacılardan oluşmaktadır.

Sorumluluk Reddi

Dergide yayınlanan yazılarda ifade edilen ifadeler veya görüşler, editörlerin, yayın kurulunun ve/veya yayıncının görüşlerini değil, yazar(lar)ın görüşlerini yansıtır; editörler, yayın kurulu ve yayıncı bu tür materyaller için herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmemektedir.

Açık Erişim Bildirimi

Korpusgermanistik açık erişimli bir dergidir. 2024 Haziran ayından itibaren dergide yayınlanan tüm içerik, Creative Commons Attribution-NonCommercial (CC BY-NC) 4.0 International License lisansı ile yayınlanmaktadır. Bu lisans, içeriğin ticari olmayan amaçlarla paylaşılmasını ve adapte edilmesini sağlayarak dergide yayınlanan araştırmaların yayılmasını ve kullanılmasını teşvik eder. Haziran 2024'ten önce yayınlanan içerik, geleneksel telif hakkı kapsamında lisanslanmıştır ancak arşiv ücretsiz olarak hâlâ erişime açıktır. Tüm yayımlanan içerikler <https://dergipark.org.tr/tr/pub/korpus> adresinden çevrimiçi olarak ücretsiz olarak erişilebilir. Daha önce yayınlanmış içeriği, figürleri, tabloları veya diğer herhangi bir materyali basılı veya elektronik formatta kullanırken yazarlar, telif hakkı sahibinden izin almakla sorumludur. Bu konuda yasal, mali ve cezai sorumluluklar yazar(lara) aittir. Yazarlara Bilgi'nin güncel versiyonuna <https://dergipark.org.tr/tr/pub/korpus/writing-rules> adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişim (Baş Editör)

Fatma ÖZTÜRK DAĞABAKAN

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye

✉ fatmajale@atauni.edu.tr

✉ korpusgermanistik@atauni.edu.tr

🌐 <https://dergipark.org.tr/en/pub/korpus>

İletişim (Yayıncı)

Atatürk Üniversitesi

Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü 25240 Erzurum, Türkiye

✉ ataunijournals@atauni.edu.tr

🌐 <https://bilimseldergiler.atauni.edu.tr>

☎ +90 442 231 19 99

Korpusgermanistik

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Research Articles / Araştırma Makaleleri

- 24-30 Sabahattin Ali'nin "Arabalar Beş Kuruş" ve Yüksel Pazarkaya'nın "Atkestanesi" Adlı Hikâyelerinde Ayrıştırıcı Söylem**
Discriminative Discourse in Sabahattin Ali's Stories "Cars for Five Penny" and Yüksel Pazarkaya's "Hatchestanesi"
Meryem NAKİBOĞLU / Sevda Nur DUMAN
- 31-35 Kulturelle Reflexionen In Türkischen und Deutschen Sprichwörtern: Ein Vergleich Der ThemFreundschaft, Zeit, Geld Und Reichtum, Natur, Bildung, Liebe, Arbeit und Frauen**
Cultural Reflections in Turkish and German Proverbs: A Comparison of the Themes of Friendship, Time, Money and Wealth, Nature, Education, Love, Work and Women
Şahbender ÇORAKLI
- 36-42 Faust. Bilgiye Susuz Özne'nin -Homunculus- Şeytanlaşmasına Dair**
Faust. on the Demonization of the Subject Thirsty for Knowledge -Homunculus-
Ahmet SARI
- 43-48 Hildegard von Bingen'in Şiirleri ve Aforizmalarında "Ruh" Kavramı**
The Concept of "Soul" in the Poems and Aphorisms of Hildegard of Bingen
Gülru BAYRAKTAR
- 49-58 Kültür Aktarıcı Kalıp İfadeler Üzerine Sosyolengüistik Bir Çalışma**
A Sociolinguistic Study on Culture-Transmitting Formulaic Expressions
Samet DEMİRTAŞ

Book Review / Kitap İncelemesi

- 59-60 Im Gedenken an Frau Professorin Dr. Gisela Klann-Delius**
In Memory of Professor Dr. Gisela Klann-Delius
Nadezda ERYILDIZ

Hakem Listesi
Reviewer List

Korpusgermanistik

EDİTÖRDEN

Saygıdeğer Meslektaşlarımız,

Korpusgermanistik Dergisinin altıncı sayısını sizlere sunmanın gururunu yaşıyoruz. Dergimiz MLA International Bibliography ve ERIH Plus dizininde yer alarak uluslararası akademik camiada kabul görmüş bir yayın haline gelmiştir. Bu başarı, dergimizin kalitesine ve içeriğinin akademik dünyada önemli bir boşluğu doldurduğuna işaret etmektedir.

Korpusgermanistik Dergisi, Türkiye ve Almanya ile ilgili siyasi, sosyal ve kültürel yapı ile Türk ve Alman kültürünün dil, edebiyat, tarih, sanat, çeviri, tarihi, müziği gibi unsurlarını araştırıp inceleyen bilimsel çalışmaları bilim dünyası ile paylaşmayı amaçlayan disiplinler arası bir platform olarak tasarlanmıştır ve böylesi geniş bir yelpazede bilimsel çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır. Beşinci sayımızda da bu çeşitliliği koruyarak, her biri kendi alanında uzmanlaşmış yazarlarımızın özgün bakış açıları, disiplinler arası yaklaşımlarıyla değerli katkıları bir araya getirdik.

Dergimizin MLA International Bibliography ile ERIH Plus dizinlerine girmesi, yayınlarımızın uluslararası akademik değerlendirmeye tabi tutulduğunu ve bu değerlendirmeden başarıyla geçtiğini göstermektedir. Bu başarı, editörlerimizin ve yazarlarımızın özverili çalışmalarının yanı sıra, okuyucularımızın da dergimize gösterdiği ilgi ve desteğin bir sonucudur.

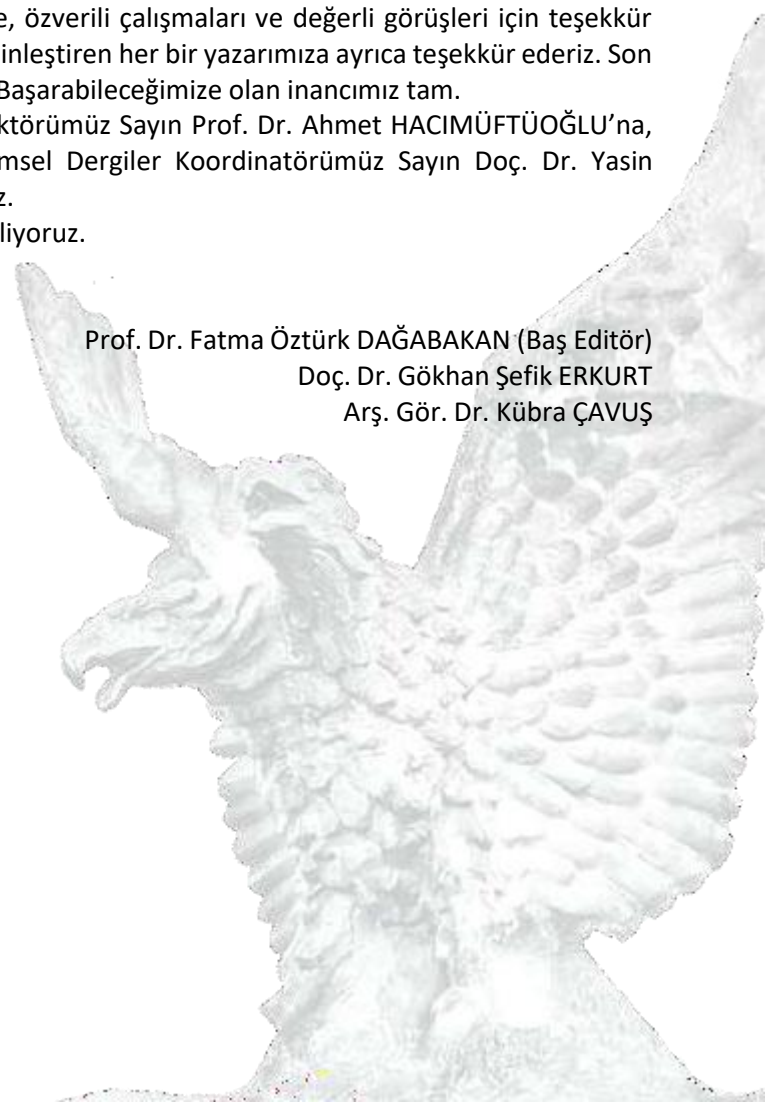
Dergimizin beşinci sayısının sizler için de zengin ve ilham verici bir okuma deneyimi sunmasını umuyoruz. İlerleyen sayılarımızda da akademik mükemmeliyeti ve entelektüel çeşitliliği koruyarak, en yeni araştırmaları sizlerle paylaşmaya devam edeceğiz.

Dergimizin başarısında katkıda bulunan tüm hakemlerimize, özverili çalışmaları ve değerli görüşleri için teşekkür ederiz. Özgün ve nitelikli çalışmalarıyla dergimizin içeriğini zenginleştiren her bir yazarımıza ayrıca teşekkür ederiz. Son olarak, değerli okurlarımıza teşekkürlerimizi sunmak istiyoruz. Başarabileceğimize olan inancımız tam.

Dergimizin çıkmasında desteklerinden dolayı Üniversite Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Ahmet HACİMÜFTÜOĞLU'na, Fakülte Dekanımız Sayın Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM'e, Bilimsel Dergiler Koordinatörümüz Sayın Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU'na ve Gökhan ÇİMEN'e teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Gelecek sayılar için de sizlerin desteklerini ve katkılarını bekliyoruz.
Saygılarımızla,

Prof. Dr. Fatma Öztürk DAĞABAKAN (Baş Editör)
Doç. Dr. Gökhan Şefik ERKURT
Arş. Gör. Dr. Kübra ÇAVUŞ

Korpusgermanistik

EDITORIAL

Sehr geehrte Kolleginnen und Kollegen,

Mit Stolz präsentieren wir Ihnen die sechste Ausgabe der Korpusgermanistik Zeitschrift. Durch die Aufnahme in die Verzeichnisse MLA International Bibliography und ERIH Plus ist unsere Zeitschrift zu einer in der internationalen akademischen Gemeinschaft akzeptierten Publikation geworden. Dieser Erfolg unterstreicht die Qualität unserer Zeitschrift und zeigt, dass sie eine bedeutende Lücke in der akademischen Welt füllt.

Die Korpusgermanistik Zeitschrift ist als interdisziplinäre Plattform konzipiert, die wissenschaftliche Studien über die politischen, sozialen und kulturellen Strukturen der Türkei und Deutschlands sowie über die Sprache, Literatur, Geschichte, Kunst, Übersetzung, Musik und andere Aspekte der türkischen und deutschen Kultur untersucht und teilt. Wir haben auch in dieser Ausgabe diese Vielfalt bewahrt und wertvolle Beiträge von Autoren mit spezifischen Fachkenntnissen und interdisziplinären Ansätzen zusammengeführt.

Die Aufnahme unserer Zeitschrift in die MLA International Bibliography und ERIH Plus zeigt, dass unsere Veröffentlichungen einer internationalen akademischen Bewertung unterzogen wurden und diese erfolgreich bestanden haben. Dieser Erfolg ist das Ergebnis der engagierten Arbeit unserer Herausgeber und Autoren sowie des Interesses und der Unterstützung unserer Leser.

Wir hoffen, dass die fünfte Ausgabe der Zeitschrift Ihnen eine bereichernde und inspirierende Leseerfahrung bietet. In kommenden Ausgaben werden wir weiterhin akademische Exzellenz und intellektuelle Vielfalt bewahren und die neuesten Forschungsergebnisse mit Ihnen teilen.

Wir möchten allen Gutachtern danken, die zum Erfolg unserer Zeitschrift beigetragen haben, sowie jedem Autor, der durch seine originellen und qualitativ hochwertigen Beiträge zur Bereicherung des Inhalts beigetragen hat. Abschließend möchten wir unseren geschätzten Lesern danken. Gemeinsam sind wir zuversichtlich, weitere originelle und bedeutende Arbeiten zu erreichen.

Für die Unterstützung bei der Veröffentlichung unserer Zeitschrift danken wir dem Rektor unserer Universität, Herrn Prof. Dr. Ahmet HACIMÜFTÜOĞLU, dem Dekan unserer Fakultät, Herrn Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM, dem Koordinator für wissenschaftliche Zeitschriften, Herrn Doz. Dr. Yasin TOPALOĞLU, und Gökhan ÇİMEN.

Für zukünftige Ausgaben freuen wir uns auf Ihre Unterstützung und Beiträge.

Mit freundlichen Grüßen,

Prof. Dr. Fatma Öztürk DAĞABAKAN (Hauptredakteurin)
Assoc. Dr. Gökhan ŞEFİK ERKURT
Wiss. Mit. Dr. Kübra ÇAVUŞ

Sabahattin Ali'nin "Arabalar Beş Kuruşa" ve Yüksel Pazarkaya'nın "Atkestanesi" Adlı Hikâyelerinde Ayrıştırıcı Söylem

Discriminative Discourse in Sabahattin Ali's Stories "Cars for Five Penny" and Yüksel Pazarkaya's "Hatchestanesi"

Meryem NAKİBOĞLU

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın, Türkiye

Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of German Language and Literature, Aydın, Türkiye

Sevda Nur DUMAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın, Türkiye

Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of German Language and Literature, Aydın, Türkiye

Öz

İnsanlar arasındaki kültür farklılıkları ve ekonomik eşitsizlikler gibi nedenler gündelik yaşamı olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etkilerin sonuçlarına en çok maruz kalanlar ise çocuklardır. Çocukların yaşamını etkileyen bu gibi olumsuzluklar edebiyattan sinemaya kadar pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, Türk Edebiyatının toplumcu/ gerçekçi anlayışa sahip yazar ve şairlerinden Sabahattin Ali'nin Arabalar Beş Kuruşa adlı eseri ile Göçmen Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden Yüksel Pazarkaya'nın Atkestanesi isimli kısa hikâyeleri Hermeneutik bir yaklaşımla incelenecektir. Bu makalenin amacı ele alınan iki farklı edebiyata ait kısa hikâyelerdeki zengin ile fakir, öteki ile ötekileştiren arasındaki ilişkiye ayrıştırıcı söylem bağlamında dikkat çekmektir. Bir diğer amaç ise her iki yazarın da içinde buldukları toplumdaki farklı sınıflara ait insanların yaşadıkları sorunları kurgusal karakterlere nasıl ve ne şekilde yansıttıklarını göstermektir. Buna ek olarak, incelenen kısa hikâyelerde saptanan benzer ve farklı bulgular gün yüzüne çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Zengin, Fakir, Öteki, Yabancı

Abstract

Reasons such as cultural differences between people and economic income inequalities negatively affect daily life. Children are among the biggest victims of these negative effects. Such negativities affecting children's lives appear in many fields, from literature to cinema. In this study, the work of Arabalar Beş Kuruşa by Sabahattin Ali, one of the writers and poets with a socialist/realistic understanding of Turkish Literature, and the short stories named Atkestanesi by Yüksel Pazarkaya, one of the leading names of Immigrant Literature, will be examined with a hermeneutical approach. The aim of this article is to draw attention to the relationship between the rich and the poor, the other and the alienator in the short stories of the two different literatures in the context of discriminatory discourse. Another aim is to show how and in what way both authors reflect the problems experienced by people from different classes in the society they live in, into fictional characters. In addition, similar and different findings detected in the short stories examined will be tried to be brought to light.

Keywords: Society, Rich, Poor, Other, Foreign.

Geliş Tarihi/Received 09.08.2024

Kabul Tarihi/Accepted 04.10.2024

Yayın Tarihi/Publication Date 26.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Meryem NAKİBOĞLU
mnakiboglu@adu.edu.tr;
dumansevdanur@gmail.com

Atıf

Nakiboğlu, M. (2024). Sabahattin Ali'nin "Arabalar Beş Kuruşa" ve Yüksel Pazarkaya'nın "Atkestanesi" Adlı Hikâyelerinde Ayrıştırıcı Söylem. *Korpusgermanistik*, 3(2), 24-30.

Cite this article

Nakiboğlu, M. (2024). Discriminative discourse in Sabahattin Ali's stories "Cars for Five Penny" and Yüksel Pazarkaya's "Hatchestanesi". *Korpusgermanistik*, 3(2), 24-30.

Giriş

Sanatın bir parçası olan edebiyat eserleri, yazıldıkları döneme ışık tutan önemli kaynaklardır. Kalemle alındıkları coğrafyanın kültürel özellikleri, dönem insanının zihniyeti ve anlayış biçiminin yanı sıra bireyler arası ilişkiler de edebi eserlere konu olmaktadır. Okurun bu gibi temel sorunlara ve eserin yazıldığı döneme her zaman birebir tanıklık etmesi mümkün değildir. Bunları yalnızca okumalar yaparak anlamak mümkündür. Her ne kadar dönemleri birbirinden ayıran sayılar değişiklik gösterse de bireylerin yaşamış oldukları sıkıntıların benzer olduğu görülmektedir. Germanist Nakiboğlu ve Türkolog Kılıç'a göre; *"Edebi dönemler, sosyal şartlara göre şekillenmektedir. Değişen ve gelişen toplum ile birlikte, edebiyat da kendi yolunu çizer"* (Nakiboğlu & Kılıç, 2023, s. 147). Tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi edebi eserlerde de kurgusal karakterler zaman zaman zorluklarla karşılaşılır. Kahır çeken kahramanlar kendi kaderlerini kendileri çizerler.

Sabahattin Ali, ölümünün ardından Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının ilham kaynağı olmuş önemli yazar ve şairleri arasındadır. Eserlerine yansıttığı eleştirel tutum ve tavırları ile bilinir. Aynı zamanda toplumcu/gerçekçi akımın öncüsü olarak da anılmaktadır. Bu konuya kendi cümleleri ile şöyle açıklık getirmiştir; *"...sanatçının amacı insanları yükseltmektir. Yükseltmek için de individualizmden mümkün olduğu kadar muhite, hayata dönmek muhitten birçok şeyler almak ve muhite birçok şeyler vererek yaymak..."* (Günyol,1981, s. 33). Yazarın bu ifadeleri ile toplumcu anlayışına vurgu yaptığı açıkça görülmektedir.

1960'lı yılların sonlarında Türkiye'den Almanya'ya başlayan işçi göçü nedeniyle Avrupa ve Almanlar ile tanışan usta kalem Yüksel Pazarkaya, eserlerinde genellikle işçi göçünün beraberinde getirdiği zorluklardan bahsetmiştir. Kendisinin bizzat şahit olduğu ve konu edindiği güç durumları kurgusal Türk karakterlerin bakış açısıyla yansıtmayı başarmıştır. Her ne kadar Göçmen Edebiyatı başlığı altında anılıyor olsa da kendisi böyle bir yakıştırmayı keskin bir dille reddeder;

"Bu, hoşlanmamaktan çok, sürecin başlarında "konuk işçi edebiyatı", "yabancı edebiyatı", "göç ya da göçmen edebiyatı" kavramlarıyla yazarın belli bir çekmeceye konularak sınırlandırılmasına, hafifsenmesine karşı bir tepkiydi. Seksenli yıllarda "Literatur ist Literatur" (edebiyat edebiyattır.) başlıklı bir makaleyle bu tavra karşı verdiğim tepki, bu tavırdan vazgeçilme sürecini de başlattı. Bugün bu tür adlandırmalar ve sınıflandırmalar aşılmış, yazın yapıtları genellikle yazınsal ölçütlerle değerlendirilir konuma gelmiş görünüyor. Bunda doğal olarak, Almanca yazan ikinci kuşak yazarlarımızın nitelikli yapıtları da etkili oldu." (Taş, 2017, s. 248).

Türk toplumunun içinde bulunduğu zor şartlar farklı dönemlerde bireyler üzerinde benzer etkiyi yaratmıştır. Sabahattin Ali ve Yüksel Pazarkaya yazar duyarlılığıyla yaşadıkları coğrafyadaki sorunlara göz yummayarak yaşanmışlıkları eserlerinin odağı haline getirmiş; Türk insanın sesi değil adeta çığılığı olmuşlardır.

Yöntem

Bu çalışmada Türk Edebiyatının toplumcu/gerçekçi yazar ve şairi Sabahattin Ali'nin *Arabalar Beş Kuruşa* ve Göçmen Edebiyatının önde gelen isimlerinden Yüksel Pazarkaya'nın *Atkestanesi* isimli hikâyeleri; mekân ve karakterler üzerinden Hermeneutik (yorumsayıcı) bir yaklaşımla çözümlenerek

mukayese edilmiştir. Her iki yazarın da ayrı dönemde kaleme aldığı eserlerinde ayrıştırıcı söyleme destek veren 'öteki' ve 'yabancı' temaları birbirine benzer. Bu benzerlik, karşılaştırmalı olarak incelenebilme olanağı sağlaması bakımından önemlidir. Özellikle kendinden olmayanı yok etmeye çalışmak ve grup dışına iterek ötekileştirmek, sınıflı toplum yapısı ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle söz konusu eserlerdeki karakter ve olaylar, sosyopsikolojik olguları yorumsayıcı yaklaşımla açıklamaya zemin hazırlamaktadır.

Ayrıştırıcı Söylem

Toplum, belirli bir amaç uğruna, farklı dini, etnik ve kültürel kimliklerden oluşan heterojen bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda, her toplumun kendi içerisinde birtakım ayrılıkları da beslediği söylenebilir. Çünkü toplumu oluşturan bireyler aynı olmak zorunda değildir; hiçbiri bir diğerine de benzemez. Kendi habitatu içerisinde yaşayan bireyin farklı olanı gördüğünde verdiği olumsuz tepki ve farklı olanı grup dışına itmesi zaman zaman söz konusu olabilir. "Aynı" olmak bireyleri yan yana getirmeyi kolaylaştırırken "farklı/aykırı" olmak ise insanları toplumdan uzaklaştırma eylemine hız kazandırmaktadır. Her iki durumu yavaşlatıp hızlandırarak da eylemin öznesi olan yine insandır. Kendinden olmayanı kabullenememe ve bulunulan coğrafya/mekân/yerden onu uzaklaştırmaya çalışma eylemi ötekileştirme olarak isimlendirilir;

"Ötekileştirme "ben ve biz" in dışındakilerin olumsuz algılanmasını ve değersizleştirilmesi süreçlerini içerir. Dolayısıyla birey, sahip olduğu bireysel ve kolektif kimliğine olumlu atıflar yaparak, farklılıklara ve ötekilere ise olumsuz atıflar yaparak kendi kimliğini daha değerli kılar." (Özensel, 2020, s. 370).

Sosyolog Ertan Özensel'in de belirttiği gibi, ötekileştirme sorunun temelinde aslında grup kültürü yatmaktadır. Belirli bir yaşam tarzına sahip olma söz konusudur. Adı geçen "ben ve biz" in kendini haklı çıkarmak için olumlu özelliklerini gerekçe gösterdiği anlaşılmaktadır. Karşı tarafın sahip olamadıkları ya da eksiklikleri birer kusur olarak görülebilir.

Ötekileştirmenin basamaklarından biri de ayrıştırıcı söylem, bireyin bir başkasını sözlü olarak toplum dışına itme çabasıdır. Ötekileşmenin önemli bir adımı olan *"ayrıştırımda ya da ona bir yere ait olma ya da olmama duygusu aşılama"* (Kalpaklı, 2016, s. 105) bireyin tutum ve davranışları en az sözleri kadar önem arz etmektedir. İletişime geçtiği bireyi eğer kendisinden farklı olarak konumlandırması diline de yansır. Dil ile kendini ifade eden insan, fiziki olarak bir eylemde bulunmadan yalnızca sözleriyle bir diğerini grubun dışına itebilme gücüne sahiptir; *"Bu halin görünümünde "öteki" ya da öteki konumuna düşürülen insan, dışlanmış ya da dışlanmışlığı içerisinde derinden yaşamaktadır"* (Sevimli, 2019: 795). Böyle bir ruh hali içerisinde insan, kendisini sorgulama eylemine girebilir ya da toplumdan kendisini soyutlamaya kalkışabilir.

Sabahattin Ali'nin "Arabalar Beş Kuruşa" isimli Kısa Hikâyesi

Türk edebiyatı denilince akla gelen ilk isimlerden biri olan yazar ve şair Sabahattin Ali, yaşadığı dönemdeki (1907-1948) Türk toplumunda bir yandan tarımla zenginleşen diğer yandan ise fakirleşen halk arasındaki tabakalaşma sorununa dikkat çeker. Bu nedenle Sabahattin Ali, aydın ile köylü arasındaki kopukluğa eserlerinde yer vermiştir. *Arabalar Beş Kuruşa*, Şubat 1936 yılında

yayımlanmıştır. Sabahattin Ali'nin kısa öykü türündeki bir eseridir. Yazar, hikâyesinde, farklı sınıflara ait zengin ile fakir iki çocuğun arkadaşlığını merkeze alır. *Arabalar Beş Kuruşa* hikâyesinde mekân iki farklı sosyal sınıfın yaşam tarzını yansıtacak şekilde planlanmıştır (Sağlam, 2023: 203). Hikâye, aile ekonomisine katkı sağlamak için annesi ile birlikte oyuncak araba satmaya çalışan fakir bir ailenin çocuğunun zengin sınıf arkadaşı ile karşılaşmasıyla başlar. Zengin olanın annesi ise çocuğunun kendilerinden daha az gelire sahip olan bir başka çocuk ile arkadaşlık etmesine öfkeyle karşı çıkar. Ekonomik olarak daha alt tabakaya mensup olan çocuğunun arkadaşına sarf ettiği ayrıştırıcı sözler ile onu kendi çocuğundan uzaklaştırma eyleminde bulunur. Evladının sosyal statü olarak kendisinden daha alt tabakadan birisiyle arkadaşlık etmesini doğru bulmaz. Sözde bu durum evladı içindir. Eserdeki ayrıştırıcı söylemin zengin çocuğun annesi tarafından gerçekleştirildiği görülür.

“Arabalar Beş Kuruşa” ve Ayrıştırılan Satıcı Çocuk

Hikâye, bir annenin gösterişsiz dış görünüşünün ve bakışlarındaki sadeliğin tanımı ile başlar. Kıyafetindeki sadelik ve tekdüzelik, ekonomik gelir seviyesinin göstergesidir. Fakir kadının dış görünüşü ile kabuğuna çekilmiş, çekingen halini Sabahattin Ali şu şekilde dile getirir: *“Siyah bir çarşafa bürünen kadın elleriyle çarşafını yüzüne kapatır, yalnız iki siyah göz, sokağın yarı aydınlığında, parlıtsız, önüne bakardı”* (Ali, 2019, s. 22).

Oğlunun hal ve vaziyeti de anneninkinden çok da farklı değildir. Fiziksel olarak çelimsiz hali onun yaşından daha küçük görünmesine sebebiyet vermektedir. Ekonomik açıdan güçsüzlüğünün bir simgesi olarak yazar çocuk karakterin fiziksel görünüşüne dikkat çeker: *“Çocuk sekiz yaşında vardı, fakat ilk görüşte altı yaşından fazla denilemezdi. Zayıf ve minimini idi”* (Ali, 2019: 22).

Hikâyede, zengin ile fakirin iç içe bulunuşu yazar tarafından mekânlar aracılığı ile de anlatılmaya çalışılmıştır. Eserde, fakir anne ve oğlunun zengin ve gösterişli işletmelerin olduğu yerde ekmek paralarının peşinde koşmaları söz konusudur: *“Buldukları köşenin biraz ötesinde parlak vitrinli bir tuhafiyeye mağazası vardı”* (Ali, 2019: 23).

Ancak pahalı ve gösterişli mekânlarda ucuza eşya satmaya uğraşan anne ve oğlunun seslenişleri dikkat çeker: *“Oyuncaklar kadının önünde dizilince çocuk bir tanesini eline alıyor, kaldırımda ileri geri götürerek incecik sesiyle bağırmaya başlıyordu: -Arabalar beş kuruşa... Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!..”* (Ali, 2019: 23).

Türk dilindeki değersiz şeylere atfedilen “beş para/kuruş etmemek” ve “beş kuruş vermemek” ifadelerinden oyuncakların değerinin ne kadar düşük olduğu anlaşılmaktadır. Gösterişli mağazaların bulunduğu mekânda beş kuruşa oyuncak satmak ekonomik durumun gösterir. Satıcı çocuk, günlük ekmek parasını çıkarıp karnını doyurma derdinde olduğu için kendince değer biçtiği malını zengin müşterilere fark ettirebilmek için bağırmak zorundadır. Küçük çocuk ve annesi kendi işleriyle o kadar meşgullerdir ki çevredeki gösterişli mekânlar bile dikkatlerini çekmez. Ancak onlar gibi orada para kazanmak gayesinde olmayanlar, bilhassa çocuklar o pahalı mekânlara ağızlarının suyu akararak bakıp geçmek zorunda kalmaktadırlar:

“Eğer sokağın çamurlu kaldırımlarına akseden ve orayı yer yer parlatan ışıklar da olmasa belki böyle bir mağazanın bulunduğunu bile fark etmeyeceklerdi. Hâlbuki gelip geçenlerin

çoğu, bilhassa çocuklar, bu parlak camekânların önünde durup, orada bir köşeye, ustaca bir karmakarışıklık içinde yığılmış oyuncaklara gözlerini dikeyyorlar; sonra, mahzun bir tavırla yollarına koyulunca karşılına çıkıveren tahta tekerlekli arabalara dudaklarını kıvrarak ve adeta hayallerinde vitrinden kalan güzel şekilleri bozuyormuş gibi canları sıkılarak bakıyorlardı” (Ali, 2019, s. 23).

Hikâyenin diğer çocuk kahramanı ise, satıcı çocuğun tersine varlıklı ve fiziksel açıdan daha gürbüzdür. Ayrıca söz konusu mekâna da yürüyerek değil bir taşıt vasıtasıyla ulaşmıştır: *“Büyücek bir otomobil, mağazanın önünde durdu; içinden süslü ve şişmanca bir kadınla sekiz dokuz yaşlarında, beyaz bereli ve tozluklu, yumuşak lacivert paltolu bir çocuk indi”* (Ali, 2019: 23). Hikâyedeki zenginlik göstergesi yalnızca araba değildir. Yazar, zengin ile fakir arasındaki beslenme farkını varlıklı çocuğun elindeki “badem ezmesi” ile gösterir: *“Beyaz tozluklu çocuk, yün eldivenli ellerini paltosunun cebine sokarak küçük bir kese kâğıdı çıkardı, içinden bir badem ezmesi alıp ağızına attı, bir tane de arkadaşına verdi”* (Ali, 2019, s. 24).

Zengin ile fakir arasındaki bir diğer fark ise satıcı oğlunun gaz masrafından bahsetmesidir:

“-Derslere ne zaman çalışıyorsun? -

-Mektepten çıkınca... İki saat filan çalışıyorum, dersleri yapıyorum. Ondan sonra buraya geliyoruz. Hem gece zaten çalışmam ki. Gaz masrafı çok oluyor” (Ali, 2019, s. 24).

Bunun üzerine zengin çocuk öğretmenin verdiği ödevi yapamadığından gece evde söz konusu meseleyi beybabasına danışacağını söyler: *“-Ben demin evde uğraştım, yapamadım, gece beybabama soracağım! - dedi”* (Ali, 2019: 24). Varlıklı olan tarafta gaz lambası masrafı gibi bir derdinin olmadığı açıkça görülmektedir. Sosyal statü bakımından alt-üst arasındaki tabakalaşma sorunu aklıktan ağız kokma meselesi ile çocuklar arasında gündeme gelir:

“Hişt!- dedi, -Benim yanımdaki çocuğun ağız kokuyor, ben söyleyeceğim de senin yanında oturacağım... Hem daha iyi çalışırız!

-Benim yanımdaki kalkmaz ki; hem ben söyleyemem. Mahalle komşumuzdur... O da bizim gibi fukaradır...

Sözüne devam etmedi.

-Onu kaldırdı da yerine zengin çocuğu oturttu derler...- diyecekti, vazgeçti” (Ali, 2019, s. 25).

Dikkati çeken bir başka husus da sosyoekonomik açıdan kendisi gibi aynı konumda olan arkadaşını oturduğu sıradan kaldırıp zengin bir çocuk ile yan yana oturmayı suç olarak algılamasıdır. Ayrıca bu onun daha hassas bir ruha sahip olduğunu ve arkadaşına değer verdiğini gösterir. Bu durum Karl Marx'ın Hegel'den aldığı yabancılaşma kavramı ile açıklanabilir. Marx'a göre;

“...bir başka önemli yabancılaşma türü insanların mevcut ekonomik konumlarını, yani işsizliği veya düşük ücretle çalışmayı kabullenmeleridir, zira onlar kaderlerinin, üzerinde hiçbir kontrole sahip olamayacakları ekonomik yasalar tarafından belirlendiğini varsayarlar” (Cuff, Sharrock & Francis, 2006, s. 25).

Hikâyenin giriş kısmında gösterişsiz dış görünüşe sahip fakir annenin yerini bu kez pahalı ve gösterişli kıyafetler giymiş zengin

anne alır: “...beyaz bereli, yumuşak lacivert paltolu, beyaz tozlu çocuk annesi mağazadan çıktı, iki tarafına bakındı” (Ali, 2019, s. 25). Hikâyenin yine ilk kısımlarında belirtilen mekândaki pahalı mağazalardan birinden çıkan anne figürünün elindeki poşetleri ise bir başkası alır: “Ellerinde paket vardı. Şoför koşarak onları aldı ve kendi yanına yerleştirdi” (Ali, 2019, s. 25). Hikâyede bir çalışana sahip olan kahramanın yine üst bir sosyal statüye sahip olduğu açıkça görülmektedir. Hikâyedeki kahramanların gelir seviyelerinin dış görünüşlerindeki yansımaları “kürk manto” ve “yılan derisi iskaripin” gibi eşyalarla ifade edilmektedir: “Küçük satıcının annesi başını kaldırmış, yuvarlanır gibi gelen bu kürk mantolu ve yılan derisi iskaripinli kadına bakıyordu” (Ali, 2019, s. 25).

Anne, oğlunun satıcı bir çocukla konuşmasına öfkelenir. Bu durumu hazmedemez ve kendileri gibi olmayı grup dışına iterek “öteki” ilan eder, bir nevi dışlar: “-Bu ne hal? diye bağırıldı. Kimlerle konuşuyorsun?.. -Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu?” (Ali, 2019, s. 25). Zengin sınıfının sahip olduğu statüsünün vermiş olduğu özgüven ile fakiri ayrıştırıcı söyleme tabi tuttuğu, onu yabancı ve uzak durulması gereken bir nesne konumuna indirmediği görülmektedir.

Olanlar karşısında satıcı arkadaşının uygulandığını gören çocuk derhal annesine tepki gösterir. Okulda aynı sınıfı paylaştıklarını söyler. Ancak anne bu duruma çok sinirlenerek kendince bir önlem alır:

“- Anneciğim-, dedi, -o benim mektep arkadaşım! Kadın, yüzü kıpkırmızı kesilerek, oğlunun sözünü kesti: -Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Seni kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm!..” (Ali, 2019, s. 26).

Anne çocuğunun kararlarına müdahale ederek yönlendirmeye çalışır; “Zengin çocuğun annesi olan kadına ait yukarıdaki cümle, kendisinin de mensubu olduğu güçlü/zengin toplum tabakasının ideolojisini yansıtır” (Oruç, 2023, s. 120). Anne evladı ile arkadaşı arasındaki ekonomik eşitsizliğin sorun olduğunu varsaymaktadır. Ayrıca zengin çocuğun annesinin kendi çocuğunu sözde korumak için bir diğer çocuğa negatif ayrımcılık uyguladığı görülmektedir. Bu nedenle annenin ayrıştırıcı bir tavır takınması söz konusudur. Ancak küçük satıcı ise verdiği aranın ardından işine geri dönmek zorundadır. Yine birkaç dakika önce olduğu gibi zengin mekânda günlük harçlığını çıkarmak amacıyla bağırma devam eder ve böylece hikâye sonlanır: “Küçük satıcı, o titrek ve ince sesiyle bağırdı: -Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!..” (Ali, 2019, s. 26). Hikâyeyi özetleyen durumu ise Türkolog Ruhi İnan şu şekilde ifade eder;

“Geçmiş döneme ait bir hikâye olduğu kuruş ifadesinden anlaşılır. Arabanın aynı zamanda ucuz, ikinci el ya da kalitesiz bir oyuncak araba olduğu anlamı düşünülebilir. Yazar bu tercihi hikâyede geçen ve tüm hikâyeyi özetleyecek bir ifade olması düşüncesinden dolayı seçmiştir” (İnan, 2023, s. 94).

Hikâyenin başlığından itibaren sıklıkla kullanılmış olan “kuruş” kelimesi son kez hikâyenin sonunda da görülür. Akademisyen Erdal Şahin’e göre Türkçede para birimlerinin yer aldığı elli dört deyim tespit edilmiştir (Şahin, 2014: 953). Kuruş ile değersiz, kıymetsiz, değersiz/kıymetsiz olmak, değersizleşmek; değersiz etmek, değersizleştirmek, değer vermemek, yoksul/parasız olmak gibi negatiflik taşıyan farklı anlamlar yüklenmiştir.

Yüksel Pazarkaya’nın “Atkestanesi” Adlı Hikâyesi

Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik kriz ve Amerika’nın İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sonrasında Almanya’ya uyguladığı ambargo Almanya cephesinde yeni bir istihdam alanının doğmasına sebebiyet vermiştir. Ev eşyalarının üretiminde hızlı bir ilerleme kat eden Almanya, küresel bir savaş olan İkinci Dünya Savaşı esnasında pek çok ağır kayıp vermiştir. Bu nedenle dışarıdan işçi alımına ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç 30 Ekim 1961’de Türkiye ile Almanya arasında imzalanan geçici işgücü anlaşması ile başlar. Almanya’ya giden Türkler yalnızca Batı kültüründen etkilenmemiş aynı zamanda orada kendi gelenek ve göreneklerini de yaşatmaya çalışmışlardır. Ancak ortaya yeni bir yaşam tarzı çıkmıştır:

“1960’ların başında Almanya’ya başta iş gücü olmak üzere çeşitli nedenlerle Almanya’ya giden Türkler arasında sonraları edebî faaliyetler de gelişir. 1960’lardan itibaren Fethi Savaşçı, Bekir Yıldız, Yüksel Pazarkaya, Aras Ören, Güney Dal, Habib Bektaş gibi pek çok edebiyatçı, eserleriyle Almanya’daki Türklerin yaşamına ayna tutarlar. Türklerin Almanya gerçekliğiyle karşılaşmalarını ve Almanya’daki yaşamlarını; ikilemeleriyle, mekâna ve zamana tutunma çabalarıyla, özlemleriyle, pişmanlıklarıyla hatıralarıyla, yabancılıklarıyla, yalnızlıklarıyla, dışlanmışlıklarıyla, kabullenişleriyle, reddedişleriyle hem bireysel hem de toplumsal çerçevede gerçekçi bir düzlemde ortaya koyarlar. Böylece Almanya’ya göç, belgesel nitelikte kendine özgü bir edebiyat yaratır” (Demir, 2011, s. 676).

Göçmen Edebiyatı’nın usta kalemlerinden Yüksek Pazarkaya (1940-), Almanya’daki Türklerin yaşamış oldukları zorluklara edebi eserlerinde sıkça yer vermiştir. Bunlardan biri de *Atkestanesi* adlı kısa öyküsüdür. *Atkestanesi* hikâyesinde yazar Pazarkaya, Türk bir ailenin çocuğu Ender’in gözünden yaşanan olayları kaleme almıştır. Ender, en sevdiği sınıf arkadaşı Stefan tarafından bir gün “*Sen Alman değilsin!*” söylemiyle dışlanır. Bir başka gün sınıf öğretmeni derste kullanmak üzere öğrencilerinden atkestanesi getirmelerini ister. Parktaki ağaçlardan taş atarak atkestanesi düşüren çocuklar daha sonra bunları hayvanat bahçesinde satmak gibi çeşitli amaçlarla kullanmaktadır. Hikâyede Ender’in yaşadığı yerde de minik ve şirin bir park vardır. Ender de öğleden sonra bu parka gider. Parkta arkadaşı olmayan ancak semtten tanıdığı iki çocuğun atkestanelerini taşla düşürdüklerini görür. Kendisi de o kestanelerden almak ister ancak çocuklar buna müsaade etmezler. Bunun ardından Ender kimliğini sorgular ve annesine Türk mü Alman mı olduğunu sorar. Annesinden beklediği cevabı alamayan Ender bu kez de babasına aynı soruyu yöneltir. Babası da benzer şekilde ortada önemsenecek kadar büyük bir sorunun olmadığını söyler. Ertesi gün Stefan’la konuşacağını belirterek oğlu Ender’i yatıştırır. Ender’in yaşadığı yerde yabancı olması arkadaşları tarafından ötekileştirilmesine sebeptir.

Atkestanesi ve Yabancı Ender Karakteri

Ailesinin Türkiye’den Almanya’ya göç etmesi nedeniyle orada doğmuş ve yine orada okula giden küçük bir çocuktur Ender. Sınıfta en sevdiği Alman arkadaşı Stefan bir gün onunla konuşmak istemez ve gerekçe olarak da: “*Sen Alman değilsin ki,*” dedi” (Pazarkaya, 2011, s. 46). Stefan’ın burada Ender’i ırkı nedeniyle yabancı konumuna indirmediği ona bir öteki muamelesi yaptığı görülmektedir. Ender ise sevdiği arkadaşından böyle bir tepki

beklememektedir ve bu durum yüzüne de yansır: *“Ender’in kara, güzel gözleri donuklaştı. Bir suç işlemişçesine ürperdi içi”* (Pazarkaya, 2011, s. 46).

Bu alıntıya yazar, Ender’in Türk bir ailenin çocuğu olmasına da kara, güzel gözleri ifadeleri ile vurgu yapar. Çünkü Almanlar, işçi olarak memleketlerine gelen Türkleri o dönem “kara kafalılar” gibi aşağılayıcı betimlemelerle adlandırmaktadırlar.

Ender’in o çok sevdiği okul arkadaşı Stefan tarafından yabancı olarak adlandırılmasının ardından bu kez de okur, derste öğretmenin verdiği bir ödev dolayısıyla Ender’in ötekileştirildiğine tanık olur. Öğretmen çocuklardan küme alıştırmaları ve aritmetik işlemler öğrenebilmeleri için on adet atkestanesi ister. Ender atkestanesi toplamak için oturduğu semtin parkına gider. Ancak bu kez de oradaki Alman çocuklar tarafından yine kökeni nedeniyle öteki konumuna indirgenir: *“Toplayamazsın. Bunlar Alman kestanesi!”* (Pazarkaya, 2011: 47) diyerek Ender’i oradan uzaklaştırmak ister. Hemen ardından da bir diğeri ona destek vererek Ender’i “öteki” konumuna iterler: *“Sen yabancısın!”* (Pazarkaya, 2011: 47) der. Fakat Ender susmaz ve çocukların dediği şeye karşı çıkar: *“Park herkesin, herkes kestane toplayabilir”* (Pazarkaya, 2011: 47). İki çocuk yine de inatından vazgeçmeyerek Ender’in onlardan birisi olmadığını sürekli olarak vurgularlar. Hatta kendilerinden olmadığını, bir “yabancı” olduğunu söyleyerek gözdağı verirler: *“Sen yabancısın. Bunlar Alman kestanesi. Dokunursan, görürsün gününü”* (Pazarkaya, 2011, s. 47).

Ender, her ne kadar onlara fiziksel olarak karşı koymayı düşündüyse de sayıca kendisinden fazla oldukları için bunun çok da mantıklı olmayacağına kara verip oradan uzaklaşır. Ancak aklına Türk olmak ile Alman olmak arasındaki fark nedir? gibi sorular gelir. Eve varır varmaz annesine bu soruları sorar: *“Anne, ben neyim?”* (Pazarkaya, 2011, s. 47). Anne ise bu beklenmedik soruya gayet sıradan bir cevap verir: *“Ender’sin”* (Pazarkaya, 2011: 47). Ender’in ısrarcı sorularına karşılık anne bu kez yine çocuğunun istediği cevabı vermez: *“Okul çocuğusun”* (Pazarkaya, 2011, s. 48). Ancak Ender öfkelenir ve Annesine bu kez daha ciddi bir tavırla: *“Ben sana soruyorum, ben neyim diye. Yani ben Alman mıyım, Türk müyüm, neyim?”* (Pazarkaya, 2011, s. 48).

Ailesinin Türkiye’de doğup büyümesinin aksine Ender Almanya’da doğmuş ve orada büyümekte olan bir çocuktur. Alman okullarında Alman çocuklarla yan yana oturmakta, onlarla arkadaşlık etmektedir. Aynı zamanda Türkçeye de hâkimdir. Sınıflarında birkaç yabancıdan dışında herkes Almandır. Ender onların arasında zaman zaman kendini öteki olarak hissetmektedir:

“Ana dili gibi öğrendiği Almanca. Alman çocuklarından ayrı değil. Alman çocukları hiç Türkçe bilmedikleri için, aralarında bir ayrılık olduğu duygusuna kapılıyor. Ama sınıfta ders, okul bahçesinde oyun başlayınca, çabuk kaçıyor bu duygu. Hele Stefan’la oynarken, böyle bir duygunun içine düşmesi olanaksız” (Pazarkaya, 2011, s. 48).

Ender’in hikâyenin başında Stefan’ın sözlerine canının sıkılması onunla olan dostluklarından dolayıdır. Çünkü Stefan onu öteki ilan eder ve grup dışına iterse yalnız kalacağını düşünmektedir.

Annesi net bir cevap vermeyince Ender akşam işten eve dönen babasına aynı soruyu sorar: *“Baba ben Türk müyüm, Alman mıyım?”* (Pazarkaya, 2011, s. 49). Babası ise bu beklenmedik soru karşısında şaşırır ve ardından: *“Ne olmak istersin sen, Türk mü, Alman mı?”* (Pazarkaya, 2011, s. 49). Ender ise bu kez hangisinin daha iyi

olduğunu sorar ve babası her ikisinin de iyi olduğunu söyler. Ancak Ender tatmin olmaz. Stefan’ın onunla oynamak istemesinden bahseder. Baba bu kez de Ender’in de tıpkı onlar gibi Almanya’da doğduğunu söyler. Ancak Ender bu kez de adının diğer arkadaşlarınınkinden farklı olduğunu söyler: *“Ama benim adım gibi adı yok Alman çocukların”* (Pazarkaya, 2011, s. 49).

Baba, Ender’in isminin ötekilerden farklı olmasında çok dert edilecek bir husus olmadığından ve onun güzel olduğundan bahseder. Farklılıklar olmaksızın bir toplum yapısının var olmasının mümkün olmadığı düşünülmektedir. Akademisyen Vedi Aşkaroğlu’nun da belirttiği üzere;

“Aynı toplum diye bir şey yoktur. Cinsellik, cinsiyet, ekonomik, etnik, sosyal, dini, ahlaki, kültürel, ideolojik, düşünsel, psikolojik, coğrafik vb pek çok unsur, aynılığın / homojenliğin / ortaklığın / bütünlüğün / birliğin karşısında ayrıştırıcı / farklılaştırıcı güçler olarak karşımıza çıkar” (Aşkaroğlu, 2017, s. 74).

Hikâyenin sonunda Ender’in babası da farklılıkların büyütülecek dert olmadığını oğluna göstermek için onu sakinleştirmeye çalışır ve ertesi gün bu sorunu birleştirici ve bütünleştirici bir tavırla çözeceğini söyleyerek oğlunun üzüntüsünü gidermeye çalışır.

Hikâyelerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan Sabahattin Ali ve Yüksel Pazarkaya’nın kısa öyküleri, 90’lar sonrası Türk şair/yazarlarından Oktay Yivli’nin *Kısa Öyküde Yöntem* kitabında belirttiği üzere “ortadan başlama” tekniği kullanılarak yazılmıştır (Yivli, 2015, s. 46). Her iki öyküde de ağırlıklı olarak yine Yivli’nin söz konusu kitabının *Öyküleme Grameri* bölümünde belirttiği gibi temel öyküleme kipinden faydalandığı görülmektedir (Yivli, 2015, s. 119). *Arabalar Beş Kuruşa* ve *Atkestanesi* öykülerinin düzen bakımından “açık uçlu son” ile noktalandığı anlaşılmaktadır (Yivli, 2015, s. 60).

Her iki eserde de ana karakterler okul çocuklarıdır. *Arabalar Beş Kuruşa* isimli hikâyede Sabahattin Ali’nin kurgusal karakteri satıcı çocuk, ekonomik geliri birbirinden farklı çocuklarla aynı sınıftadır ve en sevdiği arkadaşı zengin bir ailenin çocuğudur. Diğer tarafta *Atkestanesi* isimli öyküde ise Yüksel Pazarkaya’nın Ender adını verdiği karakter, Alman çocuklarla aynı sınıfı paylaşmaktadır ve sınıfta en sevdiği arkadaşı Alman Stefan’dır. Her iki hikâyede de çocuklar okulda kendilerinden sosyal statü ve ırk bakımından farklı olan çocuklarla aynı mekânı paylaşmaktadır. Her iki çocuğun da arkadaşları arasında “öteki” ya da “yabancı” yakıştırmalarına sahip oldukları görülmektedir. *Arabalar Beş Kuruşa* öyküsünde, satıcı çocuk en sevdiği arkadaşının annesi tarafından “Pis” (Ali, 2019, s. 25) olarak görülmektedir. *Atkestanesi* öyküsünde ise Stefan, Ender’i “Sen Alman değilsin ki!” (Pazarkaya, 2011, s. 46) sözleriyle yaralar. Ender’in bir diğer mekânda ötekileştirilmesi ise atkestanesi toplamaya gittiği parkta gerçekleşir. Çocuklardan biri Ender’e “Sen yabancısın!” (Pazarkaya, 2011, s. 47). Nitekim Ender adının bile diğerlerinden farklı ve “öteki” olduğu sonucuna varır.

Hikâyelerdeki veli motifi bir diğer önemli detaydır. Çocukların karar verme yetisinden uzak oluşları nedeniyle karar mekanizması olarak veliler ön plandadır. Bu karar mekanizmaları Sabahattin Ali’nin *Arabalar Beş Kuruşa*’sında zengin çocuğun annesiyken, Yüksel Pazarkaya’nın *Atkestanesi*’nde ise Ender’in babasıdır. Her iki

çocuğu da yönlendirenler velilerdir. Ancak veli konumundaki anne ve baba aynı tavırla çocuklara yaklaşmamaktadır. *Arabalar Beş Kuruşa* isimli hikâyede veli ayrıştırıcı konumdadır. Örneğin anne oğlunun fakir bir satıcı çocukla konuştuğunu gördüğünde çok sinirlenir ve önlem alacağından bahseder. Daha önceden de ifade edildiği gibi anne: “Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Sana kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm!..” (Ali, 2019, s. 26). Ancak Pazarkaya’nın öyküsünde veli olan baba birleştirici ve yatıştırıcı bir görev üstlenmiştir; “Ben yarın Stefan’ la konuşurum. Oynar gene seninle. Şaka yapmıştır” (Pazarkaya, 2011, s. 49).

Öykülerin yazarları Sabahattin Ali ve Yüksel Pazarkaya’nın yaşadıkları coğrafyanın insanlarını yakından gözlemleyip eserlerinde yansıttıkları görülmektedir. Sabahattin Ali’nin eserinin odak noktasında, Türk toplumundaki aydın ile cahil, yoksulluk ile zenginlik, sosyal tabakalaşma ile sınıf ayrımı gibi ikililiklerin yer aldığı görülmektedir;

“S. Ali’nin öykülerinde, genellikle bir yanda refah içinde yaşayan insanlar, diğer yanda da bir lokma ekmeğe muhtaç yoksullar bulunur. Yoksullar, sürekli ezilir, mutsuz olur, okuyamaz, küçümsenir. Yazar, yoksulla zengin, halkla aydın arasındaki farkı anlatırken sürekli ezilen tarafı tutar” (Karaca, 1993, s. 230).

Örneğin *Arabalar Beş Kuruşa* öyküsünde zengin ile fakir yana yaşamaktadır. Ancak sosyal bir tabakalaşmanın olduğu çocukların arkadaşlığının veli tarafından tepkiyle karşılanmasından anlaşılmaktadır.

Yüksel Pazarkaya’da tıpkı Sabahattin Ali gibi yaşadığı coğrafyada kendi insanının çektiği sıkıntılara şahit olmuş ve duyarsız kalmamıştır. Almanya’ya göçünün ardından Türk işçilerin sorunlarına eserlerinde yer vermiştir:

“Türk-Alman kimlik probleminde de değişen yazar Almanya’ya işçi olarak gidenlerin yaşadığı tüm zorlukları kaleme almıştır. Maddi sıkıntılar, kaçak çalışma ve dil problemi yıllar sonra yerini kimlik probleminde bırakmıştır. Bu kimlik problemi özellikle çocuklar üzerinden daha çarpıcı bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle orada doğan çocuklar yani ikinci kuşak kimlik sorunları yaşamaya ve içinde buldukları durumu da sorgulamaya başlar. Onlar tıpkı Almanlar gibi konuşur, giyinir, yaşar ama Alman değildirler. Bu kimlik ve ikinci sınıf muamele “Atkestanesi” adlı öyküde bir çocuğun gözünden verilmiştir” (Yılmaz & Alaca, 2019, s. 327).

Hikayelerde ana karakterlerin iyi, saf ve temiz olmasına rağmen karşılarına çıkan insanların onlar kadar iyi niyetli olmadıkları görülür. Satıcı çocuğun karşılaştığı arkadaşının annesinin kibirli ve üstten bakan bir tavrı vardır. Örneğin Ender, en yakın arkadaşı Stefan ve parktaki tanıdığı çocuklar tarafından Alman olmamakla suçlanır. Satıcı çocuk ise yanında oturan arkadaşını ağız koktuğu gerekçesiyle yanından kaldırıp zengin çocuğu oturtursa bunun doğru bir davranış olmayacağından bahseder. Diğer yandan Ender, sınıf arkadaşı Stefan ile genelde iyi anlaşırken bir gün onun tarafından ayrımcılığa uğrar. Buna ek olarak parkta karşılaştığı “tanıdık” çocuklar tarafından Alman olmadığı için atkestanesi toplaması yasaklanır. Böylece diğerlerinin arasında yeniden “yabancı” olur. Parktaki tanıdık iki çocuğun kötümser bir tavırla Ender’e yaklaştıkları dikkat çeker.

İncelediğimiz her iki öyküde de Sabahattin Ali ve Yüksel Pazarkaya okura farklı mesajlar iletirler. İletilen bu mesajların aynı ya da farklı olması okuyucu tarafından değişik algılanıp verilen tepkiler de kişiden kişiye değişkenlik gösterir. Ayrıca her iki yazar da toplumdaki tabakalaşma sonucunda meydana gelen ötekileştirme, ayrıştırma ve yabancılaştırma sorununa dikkat çekerler. Söz konusu eserlerin yazarları Ali ve Pazarkaya, bunların sonucunda meydana gelen gelişmelerin bireyler üzerindeki etkilerini çocukların gözünden aktarmışlardır.

Sonuç

Bu çalışmada Sabahattin Ali’nin *Arabalar Beş Kuruşa* ve Yüksel Pazarkaya’nın *Atkestanesi* adlı kısa öyküleri Hermeneutik yöntemle incelenmiştir. Eserlerde ayrıştırıcı söylem ve yabancılaştırma gibi benzerlikler söz konusudur. Ek olarak ötekileştirme teması bağlamında benzerlikler de tespit edilmiştir. *Arabalar Beş Kuruşa* adlı öyküde sosyal statüden kaynaklı ötekileştirme söz konusuyken *Atkestanesi* adlı hikâyede ırk nedeniyle ötekileştirme görülür. *Atkestanesi*’nde Ender, en sevdiği sınıf arkadaşı Stefan ve yaşadığı semtten tanıdığı iki çocuk tarafından ötekileştirilirken, *Arabalar Beş Kuruşa* isimli hikâyede ise satıcı çocuk ve arkadaşı arasında böyle bir krizin olmadığı görülmektedir. İki hikâye arasındaki bir diğer benzerlik ise velilerin üstlendiği roller olmuştur. *Arabalar Beş Kuruşa* adlı eserde satıcı çocuğa veli olan anne tarafından ayrıştırıcı söylem ile yaklaşıldığı anlaşılır. *Atkestanesi*’nde ise veli olan babanın, ayrımcılığa son verme çabası okura yansıtılır. Hikayelerdeki ana karakterler saf ve temiz çocuklardır. Ancak Ender, karşılaştığı yaşlıları tarafından akran zorbalığına maruz kalır. Satıcı çocuk ise aynı mekânı paylaştığı varlıklı çocuk tarafından ötekileştirilmez.

Sabahattin Ali ve Yüksel Pazarkaya, kaleme aldıkları kısa öykülerinde okura farklılıkların her zaman olduğunun ancak bunları sorun etmenin kırıcı olduğu iletisini vermeye çalışmışlardır. Sonuç olarak, sınıfsız, ekonomik gelir bakımından eşit bir toplum yapısının olamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak farklılıklara saygı duymak ve bunları kabullenmek onları yok saymaktan ya da mağlup etmeye çalışmaktan daha kolaydır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir- M.N., S.N.D.; Tasarım- M.N., S.N.D.; Denetleme- M.N., S.N.D.; Kaynaklar- M.N., S.N.D.; Veri Toplama ve/veya İşleme- M.N., S.N.D.; Analiz ve/veya Yorum- M.N., S.N.D.; Literatür Tarama- M.N., S.N.D.; Yazıyı Yazan- M.N., S.N.D.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept -M.N., S.N.D.; Design- M.N., S.N.D.; Supervision- M.N., S.N.D.; Resources- M.N., S.N.D.; Data Collection and/or Processing- M.N., S.N.D.; Analysis and/or Interpretation- M.N., S.N.D.; Literature Search- M.N., S.N.D.; Writing Manuscript- M.N., S.N.D.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Ali, S. (2019). *Ses & Duvar ve Diğer Öyküler*. Olympia Yayınları.
- Aşkaroğlu, V. (2017). Toplum ve Birey: Yabancılaşma Üzerine Kuramsal Bir Tartışma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (35), 78-83.
- Cuff, E.C., Sharrock, W.W., & Francis, D.W. (2013). *Sosyolojide Perspektifler* (Çev. Ümit Tatlıcan). Say Yayınları.
- Demir, A. (2011). Sosyo-Ekonomik Yönüyle Almanya'ya Göçün Yüksel Pazarkaya'nın Oturma İzni Öykü Kitabına Yansımaları. *Turkish Studies*, 6(3), 675-689.
- Günyol, V. (1981). *Dile Gelseler*. Cem Yayınevi.
- Kalpaklı, F. (2016). *Amitav Ghosh ile Elif Şafak'ın Romanlarında Öteki/leştirme*. Çizgi Kitabevi.
- Karaca, A. (1993). Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Toplumsal Konular. *Türkoloji Dergisi*, 11(1).
- İnan, R. (2023). *Eleştirel Okumalar "Hikâye"*. Livre de Lyon.
- Nakiboğlu, M., & Kılıç, B. J. (2023). Yaşar Kemal'in "Sarı Sıcak" ve "Beyaz Pantolon" Hikayelerinin Karşılaştırılması. *Journal of Current Debates in Social Sciences (Cudes)*, 2(6 (2), 147-157.
- Oruç, O. (2023). Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Çocuk İşçiler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(1), 117-123.
- Pazarkaya, Y. (2011). *Oturma İzni- Güz Rengi*. Cem Yayınevi.
- Sağlam, M. H. (2023). Sabahattin Ali'nin Başkahramanı Çocuk Olan Hikâyelerinde Kurgu. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 196-210.
- Şahin, E. (2014). Türkçede Para Birimleriyle İlgili Deyimler ve Bunların Anlam Bilimsel Karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 9 (9), 953-968.
- Sevimli, E. (2019). Necâti'nin "Lâle-Hadler" Gazelinde "Ötekileşme" ve Dışlanmışlık Hissi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 5(4), 794-807.
- Taş, S. (2017). Göç (Er) Edebiyatı Yazarı Yüksel Pazarkaya ile Söyleşi. *Göç Dergisi*, 4(2), 247-252.
- Yılmaz, E., & Alaca, S. (2019). Yüksel Pazarkaya'nın "Oturma İzni" Adlı Öykü Kitabında Göç Meselesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(2), 317-330.
- Yivli, O. (2015). *Kısa Öyküde Yöntem- Cemil Süleyman Uygulaması*. Çizgi Kitabevi.

Türkçe ve Alman Atasözlerinde Kültürel Yansımalar: Dostluk, Zaman, Para ve Servet, Doğa, Eğitim, Aşk, İş ve Kadın Temalarının Karşılaştırılması

Kulturelle Reflexionen In Türkischen Und Deutschen Sprichwörtern: Ein Vergleich Der Themen Freundschaft, Zeit, Geld Und Reichtum, Natur, Bildung, Liebe, Arbeit Und Frauen

Şahbender ÇORAKLI

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı, Tekirdağ,
Türkiye.

Tekirdağ Namık Kemal University,
Faculty of Arts and Sciences,
Department of German Language and
Literature, Tekirdağ, Turkey.

Geliş Tarihi/Received 28.08.2024
Kabul Tarihi/Accepted 13.09.2024

Yayın Tarihi/Publication Date 26.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Şahbender ÇORAKLI
scorakli@nku.edu.tr

Atıf
Çoraklı, Ş. (2024). Kulturelle Reflexionen in Türkischen und Deutschen Sprichwörtern: Ein Vergleich der Themen Freundschaft, Zeit, Geld und Reichtum, Natur, Bildung, Liebe, Arbeit und Frauen *Korpusgermanistik*, 3(2), 31-35.

Cite this article
Çoraklı, Ş. (2024) Cultural Reflections in Turkish and German Proverbs: A Comparison of the Themes of Friendship, Time, Money and Wealth, Nature, Education, Love, Work and Women. *Korpusgermanistik*, 3(2), 31,35.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Zusammenfassung

Diese Arbeit untersucht türkische und deutsche Sprichwörter in den Themenbereichen Freundschaft, Zeit, Geld und Reichtum, Natur, Bildung, Liebe, Arbeit und Frauen, um kulturelle Reflexionen und Unterschiede zwischen den beiden Kulturen herauszuarbeiten. Die Analyse zeigt, dass beide Kulturen ähnliche Themen behandeln, jedoch unterschiedliche Perspektiven und Werte in ihren Sprichwörtern widerspiegeln. Türkische Sprichwörter betonen oft emotionale und zwischenmenschliche Dimensionen, während deutsche Sprichwörter sowohl praktische als auch ökonomische Aspekte hervorheben. Beispielsweise legen türkische Sprichwörter über Freundschaft großen Wert auf Loyalität in Krisenzeiten, während deutsche Sprichwörter die Bedeutung eines großen Freundeskreises unterstreichen. Bei der Zeitbetrachtung erkennen beide Kulturen die heilende Kraft der Zeit an, jedoch betonen die Deutschen zusätzlich die ökonomische Dimension. In Bezug auf Geld und Reichtum reflektieren türkische Sprichwörter die praktische Anziehungskraft von Wohlstand, während deutsche Sprichwörter die moralischen Aspekte des Umgangs mit Geld betonen. Im Kontext der Frauen zeigen türkische Sprichwörter häufig die zentrale Rolle der Frau innerhalb der Familie, wobei sowohl positive als auch negative Stereotypen hervorgehoben werden. Deutsche Sprichwörter hingegen betonen oft die Unabhängigkeit und Stärke der Frau, während auch hier sowohl positive als auch negative Aspekte zur Sprache kommen. Diese kulturellen Unterschiede und Gemeinsamkeiten bieten wertvolle Einblicke in die Werte und Überzeugungen beider Kulturen und verdeutlichen, wie universelle menschliche Themen, einschließlich der Rolle der Frau, unterschiedlich interpretiert und geschätzt werden.

Schlüsselwörter: Türkische Sprichwörter, Deutsche Sprichwörter, Kulturelle Reflexionen, Interkultureller Vergleich

Öz

Bu çalışma, iki kültür arasındaki kültürel yansımaları ve farklılıkları belirlemek amacıyla arkadaşlık, zaman, para ve zenginlik, doğa, eğitim, aşk, iş ve kadın alanlarındaki Türk ve Alman atasözlerini analiz etmektedir. Analiz, her iki kültürün de benzer konuları ele aldığını, ancak atasözlerinde farklı bakış açıları ve değerleri yansıttığını göstermektedir. Türk atasözleri genellikle duygusal ve kişilerarası boyutları vurgularken, Alman atasözleri hem pratik hem de ekonomik yönleri vurgulamaktadır. Örneğin, dostlukla ilgili Türk atasözleri kriz zamanlarında sadakati vurgularken, Alman atasözleri geniş bir arkadaş çevresinin önemini vurgular. Zaman söz konusu olduğunda, her iki kültür de zamanın iyileştirici gücünü kabul eder, ancak Almanlar buna ek olarak ekonomik boyutu da vurgular. Para ve zenginlikle ilgili olarak, Türk atasözleri refahın pratik cazibesini yansıtırken, Alman atasözleri parayla uğraşmanın ahlaki yönlerini vurgulamaktadır. Kadınlar bağlamında, Türk atasözleri genellikle kadının aile içindeki merkezi rolünü göstermekte ve hem olumlu hem de olumsuz stereotipleri vurgulamaktadır. Öte yandan, Alman atasözleri genellikle kadınların bağımsızlığını ve gücünü vurgularken, burada da hem olumlu hem de olumsuz yönlerden bahsedilmektedir. Bu kültürel farklılıklar ve benzerlikler, her iki kültürün değerleri ve inançları hakkında değerli bilgiler sunmakta ve kadının rolü de dahil olmak üzere evrensel insani temaların nasıl farklı yorumlandığını ve değerlendirildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk atasözleri, Alman atasözleri, Kültürel yansımalar, Kültürlerarası karşılaştırma

Einleitung

Sprichwörter sind tief in der Kultur und Geschichte eines Volkes verwurzelt und reflektieren oft dessen Werte, Überzeugungen und sozialen Normen. Diese Arbeit untersucht türkische und deutsche Sprichwörter in den Themenbereichen Freundschaft, Zeit, Geld und Reichtum, Natur, Bildung, Liebe und Arbeit, um kulturelle Reflexionen und Unterschiede zu erforschen. Der Vergleich dieser Sprichwörter zeigt, wie unterschiedliche Kulturen ähnliche Themen auf unterschiedliche Weise behandeln.

1. Freundschaft

Freundschaft ist eine zentrale menschliche Beziehung, die in vielen Kulturen hochgeschätzt wird. Sprichwörter über Freundschaft reflektieren die Bedeutung von Loyalität, Unterstützung und Verlässlichkeit.

Türkische Sprichwörter:

"Dost kara günde belli olur."

Kultureller Kontext: In der türkischen Kultur wird ein wahrer Freund besonders in schwierigen Zeiten sichtbar. Diese Weisheit betont die Bedeutung der Loyalität und Unterstützung von Freunden in Krisensituationen.

"Sakıncalı dost, yoktan iyidir."

Kultureller Kontext: Auch ein problematischer Freund wird als wertvoller angesehen als gar kein Freund. Dies reflektiert die Wertschätzung der Freundschaft und sozialen Bindungen in der türkischen Kultur, selbst wenn sie nicht immer ideal sind.

Deutsche Sprichwörter:

"Ein Freund in der Not ist ein Freund in der Tat."

Kultureller Kontext: In der deutschen Kultur wird die Loyalität eines Freundes besonders in Notlagen geschätzt. Diese Sprichwörter unterstreichen die Bedeutung von echtem Beistand in schwierigen Zeiten.

"Lieber einen Freund zu viel als einen zu wenig."

Kultureller Kontext: Es wird als besser angesehen, einen größeren Freundeskreis zu haben, als sich auf zu wenige Freunde zu beschränken. Dies reflektiert eine positive Haltung gegenüber der Erweiterung sozialer Netzwerke.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Türkische Sprichwörter betonen die Rolle der Freundschaft in Krisenzeiten und die Akzeptanz von Freundschaften mit Problemen, während deutsche Sprichwörter den Wert eines großen Freundeskreises und die Loyalität in schwierigen Zeiten hervorheben. Beide Kulturen schätzen Freundschaft, zeigen jedoch unterschiedliche Perspektiven in der praktischen Anwendung.

2. Zeit

Zeit wird als kostbares Gut betrachtet, das sowohl heilende als auch wirtschaftliche Werte hat.

Türkische Sprichwörter:

"Zaman her şeyin ilacıdır."

Kultureller Kontext: In der türkischen Kultur wird die Zeit als Heilmittel für viele Probleme betrachtet. Diese Perspektive

reflektiert eine geduldige und langfristige Sichtweise auf das Leben und Herausforderungen.

"Zaman, her şeyin ilacıdır."

Kultureller Kontext: Die Wiederholung dieses Sprichworts betont die universelle Überzeugung, dass Zeit hilft, Wunden und Schwierigkeiten zu heilen.

Deutsche Sprichwörter:

"Die Zeit heilt alle Wunden."

Kultureller Kontext: In Deutschland wird auch die heilende Kraft der Zeit anerkannt. Dieses Sprichwort vermittelt, dass mit der Zeit viele Probleme gelöst oder weniger schmerzhaft werden.

"Zeit ist Geld."

Kultureller Kontext: Zeit wird als ökonomischer Wert betrachtet. In der deutschen Kultur ist die effiziente Nutzung der Zeit von großer Bedeutung für beruflichen Erfolg und Produktivität.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Beide Kulturen erkennen die heilende Kraft der Zeit an. Türkische Sprichwörter legen den Fokus auf die Geduld und langfristige Perspektive, während deutsche Sprichwörter die ökonomische Dimension von Zeit betonen. Diese Unterschiede reflektieren die unterschiedlichen kulturellen Ansätze zu Zeitmanagement und Lebensphilosophie.

3. Geld und Reichtum

Geld und Reichtum sind zentrale Themen in vielen Sprichwörtern, da sie oft mit Erfolg, Sicherheit und Glück in Verbindung gebracht werden.

Türkische Sprichwörter:

"Para parayı çeker."

Kultureller Kontext: In der türkischen Kultur wird der Gedanke vertreten, dass Geld weitere finanzielle Chancen und Wohlstand anzieht. Dies reflektiert eine pragmatische Sicht auf wirtschaftlichen Erfolg und Reichtum.

"Mal canın yongasıdır."

Kultureller Kontext: Wohlstand und materieller Besitz sind eng mit der persönlichen Sicherheit und dem Lebenswert verbunden. In der türkischen Kultur wird das Eigentum als wichtig für das Leben angesehen.

Deutsche Sprichwörter:

"Geld allein macht nicht glücklich."

Kultureller Kontext: In Deutschland wird darauf hingewiesen, dass Geld allein nicht ausreicht, um Glück zu finden. Dieser Gedanke reflektiert eine mehr auf Werte und Zufriedenheit fokussierte Sichtweise.

"Wer den Pfennig nicht ehrt, ist des Talers nicht wert."

Kultureller Kontext: Die Bedeutung kleiner Beträge wird hervorgehoben. In Deutschland wird die Wertschätzung von kleinen Einsparungen und der schrittweise Aufbau von Wohlstand geschätzt.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Türkische Sprichwörter betonen den praktischen Nutzen von Geld und die Anziehungskraft von Reichtum, während deutsche Sprichwörter die moralischen und emotionalen Aspekte des Umgangs mit Geld hervorheben. Beide Kulturen schätzen Geld, haben jedoch unterschiedliche Perspektiven auf seine Rolle und Bedeutung im Leben.

4. Natur

Natur wird oft als Metapher für menschliches Verhalten und Entwicklung verwendet.

Türkische Sprichwörter:

"Ağaç yaşken eğilir."

Kultureller Kontext: Die Erziehung und Entwicklung sollten früh beginnen. In der türkischen Kultur wird die frühe Bildung und Anleitung als entscheidend angesehen.

"Güneş balçıkla sivanmaz."

Kultureller Kontext: Die Natur und die Wahrheit können nicht verdeckt oder verändert werden. Dies reflektiert eine Akzeptanz der Unveränderlichkeit von grundlegenden Wahrheiten.

Deutsche Sprichwörter:

"Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm."

Kultureller Kontext: Familienähnlichkeiten und genetische Vererbung prägen das Verhalten und die Eigenschaften eines Individuums. In der deutschen Kultur wird der Einfluss der Familie auf den Einzelnen anerkannt.

"In der Not frisst der Teufel Fliegen."

Kultureller Kontext: In schwierigen Zeiten sind Menschen bereit, ungewöhnliche oder unangenehme Maßnahmen zu ergreifen. Dies reflektiert die Anpassungsfähigkeit in Krisensituationen.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Beide Kulturen nutzen die Natur als Metapher für menschliches Verhalten und Entwicklung. Türkische Sprichwörter konzentrieren sich auf die frühe Erziehung und die unveränderlichen Aspekte der Natur, während deutsche Sprichwörter die familiären Einflüsse und die Anpassungsfähigkeit in Krisen hervorheben.

5. Bildung

Bildung wird als Grundlage für persönliches Wachstum und gesellschaftlichen Erfolg angesehen.

Türkische Sprichwörter:

"Eğitim en iyi mirastır."

Kultureller Kontext: Bildung wird als das wertvollste Erbe angesehen. In der türkischen Kultur ist Bildung ein zentraler Wert, der die Grundlage für individuelles und gesellschaftliches Wachstum bildet.

"Bir elin nesi var, iki elin sesi var."

Kultureller Kontext: Zusammenarbeit und gemeinsame Anstrengungen werden geschätzt. Dies reflektiert die Bedeutung von Teamarbeit und Gemeinschaft in der türkischen Kultur.

Deutsche Sprichwörter:

"Bildung ist das beste Erbe."

Kultureller Kontext: Auch in Deutschland wird Bildung als das wertvollste Erbe betrachtet, das an die nächste Generation weitergegeben wird.

"Wer A sagt, muss auch B sagen."

Kultureller Kontext: Es wird erwartet, dass man Konsequenz und Engagement zeigt. In Deutschland wird die Bedeutung der Fortführung von begonnenen Aufgaben betont.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Beide Kulturen sehen Bildung als wertvolles Erbe an und fördern die Zusammenarbeit. Türkische Sprichwörter legen jedoch mehr Gewicht auf Teamarbeit, während deutsche Sprichwörter die Notwendigkeit der Konsequenz in Bildungs- und Lernprozessen betonen.

6. Liebe

Liebe wird als eine der stärksten menschlichen Erfahrungen betrachtet und ist häufig Gegenstand von Sprichwörtern.

Türkische Sprichwörter:

"Aşk, her şeyin ilacıdır."

Kultureller Kontext: Liebe wird als Lösung für viele Probleme angesehen. Diese Sichtweise reflektiert die romantische und emotionale Bedeutung von Liebe in der türkischen Kultur.

"Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül sohbet ister kahve bahane."

Kultureller Kontext: Die Bedeutung der zwischenmenschlichen Verbindung über materielle Dinge hinaus wird betont. In der türkischen Kultur wird Wert auf echte zwischenmenschliche Beziehungen gelegt.

Deutsche Sprichwörter:

"Liebe geht durch den Magen."

Kultureller Kontext: Die Beziehung zwischen Liebe und alltäglichen Aktivitäten wie Essen wird hervorgehoben. In Deutschland wird die Alltäglichkeit und praktische Dimension der Liebe betont.

"Liebe macht blind."

Kultureller Kontext: Liebe kann die Wahrnehmung trüben. Dieser Gedanke reflektiert die oft irrationale und intensive Natur von Liebe in der deutschen Kultur.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Beide Kulturen betrachten Liebe als eine tiefgreifende und transformative Erfahrung. Türkische Sprichwörter betonen die emotionale und romantische Dimension von Liebe, während deutsche Sprichwörter auch die alltäglichen und oft irrationalen Aspekte der Liebe hervorheben.

7. Arbeit

Arbeit und Engagement sind in vielen Kulturen wichtig, und Sprichwörter reflektieren oft den Wert und die Bedeutung von Arbeit.

Türkische Sprichwörter:

"İşleyen demir ııldar."

Kultureller Kontext: Kontinuierliche Arbeit und Anstrengung führen zu Erfolg und Fortschritt. Dies reflektiert die türkische Wertschätzung für harte Arbeit und Engagement.

"Gülme komşuna, gelir başına."

Kultureller Kontext: Man sollte sich nicht über das Unglück anderer freuen, da es einem selbst wiederfahren könnte. Dies deutet auf die Bedeutung von Empathie und Vorsicht in der Arbeit und im Leben hin.

Deutsche Sprichwörter:

"Arbeit macht das Leben süß."

Kultureller Kontext: Arbeit wird als Quelle von Zufriedenheit und Lebensqualität angesehen. In Deutschland wird die Bedeutung von Arbeit für ein erfülltes Leben betont.

"Ohne Fleiß kein Preis."

Kultureller Kontext: Erfolg erfordert harte Arbeit und Anstrengung. Dieses Sprichwort reflektiert die deutsche Ethik des Arbeitens und des Erreichens von Zielen durch Engagement.

Vergleich und kulturelle Reflexionen: Beide Kulturen erkennen die Bedeutung harter Arbeit an, jedoch zeigen türkische Sprichwörter eine moralische Dimension und Empathie, während deutsche Sprichwörter den direkten Zusammenhang zwischen Arbeit und Erfolg betonen.

8. Frauen

In türkischen Sprichwörtern wird die Frau oft als zentrale Figur in der Familie betrachtet, jedoch enthalten diese Sprichwörter sowohl positive als auch negative Ansichten über die Stellung der Frau:

Die Rolle und Stellung der Frau:

"Kadın evin direğidir."

Es wird betont, dass die Frau das Fundament des Hauses ist. Dies drückt die zentrale Rolle der Frau im häuslichen und familiären Leben aus.

"Kadının fendi erkeği yendi."

Es wird gezeigt, dass die List und Klugheit der Frau den Mann überlisten können. Dies schafft eine positive Wahrnehmung der Intelligenz und Klugheit der Frau.

Negative Ansichten:

"Ağzı var dili yok, kadından korkulur."

Diese Redewendung spiegelt die Vorstellung wider, dass die Frau zwar still, aber gefährlich sein kann. Dies deutet darauf hin, dass die Frau als potenzielle Bedrohung wahrgenommen werden kann.

"Elinin hamuruyla erkek işine karışma."

Dies weist der Frau eine beschränkte Rolle zu, indem suggeriert wird, dass sie sich aus Männerangelegenheiten heraushalten sollte.

Deutsche Sprichwörter über Frauen

In deutschen Sprichwörtern werden Frauen ähnlich, sowohl mit positiven als auch mit negativen Eigenschaften, dargestellt. Jedoch ist in diesen Sprichwörtern häufiger von der Unabhängigkeit und dem starken Charakter der Frau die Rede:

Die Kraft und Rolle der Frau:

"Hinter jedem starken Mann steht eine starke Frau."

Es wird anerkannt, dass die Frau eine wichtige Rolle im Erfolg des Mannes spielt.

"Weibermund tut Wahrheit kund."

Dies vermittelt ein positives Bild der Ehrlichkeit und Zuverlässigkeit der Frau.

Negative Ansichten:

"Ein Weib will immer das letzte Wort haben."

Diese Sprichwort betont die Vorstellung, dass Frauen hartnäckig und dominant sein können.

"Weiber und Mönche muss man beim Wort nehmen."

Es trägt die Bedeutung, dass die Worte einer Frau stark und einflussreich sind.

Kultureller Vergleich

In türkischen und deutschen Sprichwörtern werden Frauen aus unterschiedlichen Perspektiven betrachtet. In türkischen Sprichwörtern wird die zentrale Rolle der Frau in der Familie und in der Aufrechterhaltung der häuslichen Ordnung betont, während in deutschen Sprichwörtern anerkannt wird, dass die Frau die unterstützende Kraft hinter dem Mann ist. In beiden Kulturen existieren jedoch stereotype Ansichten über Frauen; sie werden einerseits als listig und klug, andererseits als hartnäckig und manchmal begrenzt wahrgenommen.

Diese Sprichwörter sind ein Spiegelbild der historischen und kulturellen Wahrnehmungen der Geschlechterrollen. Sowohl in der türkischen als auch in der deutschen Gesellschaft haben die der Frau zugeschriebenen Rollen und Werte durch Sprichwörter Eingang in das kollektive Bewusstsein gefunden. Daher ist es wichtig zu beachten, dass Sprichwörter über Frauen nicht nur individuelle Gedanken, sondern auch kulturelle Ausdrücke der allgemeinen Tendenzen und Werte der Gesellschaft darstellen.

Fazit

Die Untersuchung von Sprichwörtern aus türkischer und deutscher Perspektive zeigt, dass beide Kulturen ähnliche Themen in unterschiedlichen Kontexten und mit unterschiedlichen Werten behandeln. Während türkische Sprichwörter oft die emotionale und zwischenmenschliche Dimension betonen, reflektieren deutsche Sprichwörter praktische und ökonomische Aspekte. Die kulturellen Unterschiede und Gemeinsamkeiten bieten wertvolle Einblicke in die Werte und Überzeugungen beider Kulturen und verdeutlichen, wie universelle menschliche Themen unterschiedlich interpretiert und geschätzt werden

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Benutzte Quellen

- Aksoy, Ö., A., (2018). Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Aktaş, A. (2008). Karşılaştırmalı Dilbilim Açısından Türkçe ve Almanca Deyimlerde Kadın. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 31- 37.
- Duden. (2010). Duden Das Stilwörterbuch Band 2. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Ersoy, H., Erkurt, G. Ş. (2014). Kültür Planlayıcısı Olarak Çevirmenin ve Çevirinin Erek Kültür/Toplumda Sosyal Değişimlere Etkisi ve Bu Bağlamda Geliştirilmesi Gereken devlet Politikaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(48), 59-75.

Faust. Bilgiye Susuz Özne'nin -Homunculus- Şeytanlaşmasına Dair

Faust. On The Demonization of The Subject Thirsty for Knowledge -Homunculus-

Ahmet SARI

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum,
Türkiye

Atatürk University, Faculty of Letters,
German Language and Literature,
Erzurum, Türkiye

Öz

Bu makalede, Alman edebiyatında ilk halk edebiyatı örneklerinden olan, kendisiyle neredeyse aynı döneme denk düşmüş İngiliz edebiyatında Marlowe'un "Faust"undan da etkiler taşıyan Faust efsanesi hakkında bilgi vermeyi amaçladık. Sadece Faust efsanesi hakkında bilgi vermeyi değil, bugüne kadar Alman edebiyatında Goethe'nin "Faust"undan etkilenecek ona benzer "Faust" metinleri yazan yazarları da listeledik. "Historia von D. Johann Fausten" adlı anonim metinden hareketle Goethe'nin insanlık tarihi için çok önemli metni olan, insanın ruhunu şeytana satmasını, şeytanla "kanla imzalanmış evrak" hazırlamasını; şeytanın desiselerine, iğvalarına kanmasını konu edinen "Faust" adlı eseri hakkında bilgiler verdik. "Faust" metni günümüze kadar kötülük, theodise, "şeytanla anlaşma" gibi sorunları içermesinden okurlar tarafından sevilen bir konu olması üzerinde de durduk. Daha sonra Romantik dönemden çağdaş edebiyatta Thomas Mann'ın "Doktor Faustus"una ve oğlu Klaus Mann'ın "Mephisto"suna kadar bu tür çalışmaların izini sürdük. Sadece Alman edebiyatında değil Bulgakov'un "Usta ve Margarita" adlı eseri düşünüldüğünde dünya edebiyatında da etkiler gösteren bu konunun üzerine gittik. Makalemizin sonunda Marshall Berman'ın da tespitleri doğrultusunda çağımızın bir "Faust çağı" olduğunu, şeytanın, Mephistopheles'in görevini çağımızda da yapmaya devam ettiğini, kötülüğün dünyada kol gezdiğini, şeytanla anlaşma gerçekleştiren insanların çağlar boyunca tükenmeyeceği üzerine durduk. Berman'ın tasnifleri doğrultusunda Bilgiye Susuz Özne'den Aşık Özne'ye, İstirap Çeken Özne'den Pişman Özne'ye hatta son olarak bu öznenin hallerini farklı farklı ama kendi çıkarları için kullanan edebiyatçı-politikacı-ekonomistlere kadar götürüp Faustus kavramının zamanla hangi anlam katmanlarından geçtiği üzerine durduk.

Anahtar Kelimeler: Goethe, Faust, Thomas Mann, Marshall Berman, Kötülük

Abstract

Reasons such as cultural differences between people and economic income inequalities negatively affect daily life. Children are among the biggest victims of these negative effects. Such negativities affecting children's lives appear in many fields, from literature to cinema. In this study, the work of Arabalar Beş Kuruşa by Sabahattin Ali, one of the writers and poets with a socialist/realistic understanding of Turkish Literature, and the short stories named Atkestanesi by Yüksel Pazarkaya, one of the leading names of Immigrant Literature, will be examined with a hermeneutical approach. The aim of this article is to draw attention to the relationship between the rich and the poor, the other and the alienator in the short stories of the two different literatures in the context of discriminatory

discourse. Another aim is to show how and in what way both authors reflect the problems experienced by people from different classes in the society they live in, into fictional characters. In addition, similar and different findings detected in the short stories examined will be tried to be brought to light.

Keywords: Goethe, Faust, Thomas Mann, Marshall Berman, Evi

Geliş Tarihi/Received 08.11.2024

Kabul Tarihi/Accepted 27.11.2024

Yayın Tarihi/Publication Date 26.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Ahmet SARI
asari@atauni.edu.tr

Atıf

Sarı, A. (2024). Faust. Bilgiye Susuz Özne'nin -Homunculus- Şeytanlaşmasına Dair *Korpusgermanistik*, 3(2), 36-42.

Cite this article

Sarı, A. (2024). Faust. On The Demonization of The Subject Thirsty for Knowledge -Homunculus- *Korpusgermanistik*, 3(2), 36-42.

Giriş

Faust ile uğraşanlar bilirler, Orta Çağ'ın derinliklerinden modern dünyaya ve Yeni Çağ'a hatta içinde yaşadığımız post-truth çağında bile her alanda didiklenmiş bir kişiliktir Dr. Faustus. Orta Çağ'da artık ilimlerden ruhunu sağaltacak gıdaları alamadığı, onların bedenini ve ruhunu tatmin etmediğini gören Faustus'un *kara büyü* (Schwarze Magie) ve dünyevi olmayan metafiziki sorunlarla uğraşması ile yeni bir açılım yaratması sonucu, Lucides'in yardımcısı Mephistopheles'le tanışması söz konusu olur. Elbette bunda Tanrının da payı vardır, zira Mephistopheles'in dikkatini Faust'a çeken tanrıdır. "Faust'un "Prolog im Himmel" bölümünde tanrı Faustus'un yaşantısındaki erdemi, hakikat ve bilgi açlığını (Wissensdurst) görmüş, onun şeytan ayartılarına ve iğvasına kapılmayacağını düşünmüş, bu nedenle de Mephistopheles'le iddiaya girişmiştir. Faust'u yoldan çıkaramayacağı, bu erdemli kulunun hakikatten ayrılmayacağı üzerine iddiadır bu iddia. Mephistopheles yeryüzüne indikten ve Faust ile yüzleştikten sonra onunla 24 senelik bir birlikte yaşayacak ve metafizik gücünü de onu ayartmak, yoldan çıkarmak, ona "geçme ey zaman ne güzelsin" dedirtmek için didinecektir. Bu metafizik güç ve içsel tatmin karşılığında Dr. Faustus'un edinebildiği muhteşem güçler teması üzerinde oynamak edebiyatçılara, politikacılara, ilahiyatçılara ve hatta ekonomistlere kadar cazibeli bir konudur. Çağımıza dek alabildiğince oynanır bu konu ile ve erdemli *Faustus* yapıtlarının yanında Berman'ın bahsettiği "düzmece", erdemsiz yapıtlar ortaya çıkar (Berman 1994, s. 101).

Bu makalede biz yine Berman tasnifine uyarak Bilgiye Susuz Özne'den Aşık Özne'ye, İstirap Çeken Özne'den Pişman Özne'ye hatta son olarak bu öznenin hallerini farklı farklı ama kendi çıkarları için kullanan edebiyatçı-politikacı-ekonomistlere kadar götürüp *Faustus* kavramının zamanla hangi anlam katmanlarından geçtiğini açıklamaya çalışacağız. Bunlara derinlemesine dalmadan önce Dr. Faustus'un Alman edebiyatı tarihi içerisindeki yerine bakıp Faustus'un hangi izleklerle anıldığını, edebiyatta hangi yeri doldurduğunu, nasıl anlaşıldığını, son olarak da ta Junges Deutschland dönemi ve Biedermeier başlarında görülmeğe başlanan Faust ideolojisinin aslına bakarsanız modern devrin insan modelinin, içinde hiçbir şeyle yetinmeme güdüsünün sınırsızlığına uzanma isteği ve bu istek doğrultusunda her şeyi mubah görme edimi ile başladığını, bunun da "Faust Çağı" adı altında isimlendirildiği kanaatine varacağız. Şimdilik Dr. Faustus prototipinin ne zaman, nerede, nasıl görüldüğüne bakmak gerekecektir. Bunun için Alman Halk kitaplarına bakmak doğru olacaktır.

Alman Halk Kitaplarının Çıktığı Döneme Panoramik Bakış

Prof. Dr. Gürsel Aytaç *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi* adlı kitabında 16. yüzyılda oluşan halk kitaplarının panoramasını belirlerken şunları söyler:

"Matbaanın icadı ve geliştirilmesi sonucu kitaplar ucuzlamış ve çoğalmıştır. Öğretim kurumlarının da gelişmesiyle okuryazar oranı artmış, halk okuma zevkini edinmiştir. 16. yüzyılda halkın zevkine ve seviyesine hitap eden kitapların yazılması oldukça yaygınlaşır. Eski şövalye destanları (Ritterepen) ve kahramanlık efsaneleri, çoğu kere Fransız edebiyatından aktarma eğlendirici romanlar, 16. yüzyılda Alman halkının okuma merakını tatmin ediyordu. Volksbücher adıyla edebiyata geçen bu kitaplara, doğrudan doğruya Alman edebiyatının

verileri de karışmıştır. *Melusine* (1527) *Magelone* (1527) *Haymonskinder* (1535) gibi etkilerini bugüne kadar sürdüren Halk kitaplarının başında Dr. Faustus ve Lalebuch vardır." (Aytaç 1983, s. 31)

Alman halk kitaplarının önemli özellikleri, bir bakıma şövalye edebiyatını üzerlerine almalarında ve onu halkın seviyesine indirmiş olmalarında yatmaktadır. Alman efsaneleri ve Fransız şövalye-masalsı türleri nesre çevrilmiştir. Dolayısıyla hem toplumun en üst katmanındaki insanlara, hem de çoğu vakit bu kesimin dilini anlamayan halka bu kitaplar hediye edilmiştir. Goethe sahaflara gittiğinde *Melusine*'nin, *Kral Octavianus*'un, *Fortunatus*'un ve *Güzel Magelone*'nin kitaplarını birkaç kuruşa aldığı mutlu olurmuş. *Tristan*, *Kral Ernst*, *Haimos Çocukları* ve *Alexander* de onlar kadar çok sevilen halk masallarıdır. Zamanla bu masalların sürekli tekrar edilşleri yapı olarak birtakım kayıplara uğramalarına sebep olmuştur ama bu masallar naifliklerinden hiçbir şey kaybetmemişlerdir (Grabert, Mullott, Nürnberg 1983, s. 126).

Wilhelm Vogelpohl "Alman Edebiyatı Tarihi" adlı kitabında "Alman Halk Kitapları" başlığında eğlencelik tiyatrolar yanında, kaba saba kâğıtlara basılmış ve çoğu kez de ağaç oyması ile süslenmiş büyük anlatımların bulunduğunu, şehirlerde ve kasabalarda, her sosyal zümre tarafından bunların okunduğunu, bunların içinde eski efsanelerin, şövalye ve kahramanlık hikâyelerinin, dini menkıbelerin, masallar ve neşeli fıkraların günümüze kadar aktarıldığını dillendirmektedir (Vogelpohl 2005, s. 41). 1500'lü yıllarda bunlar halkın gündelik konuşma dilinde anlatılmaktadır ve anonimdirler. Hatta söz konusu "Faust" adlı halk edebiyatı ürünüyse Vogelpohl Luther zamanında bu isimde birinin gerçekten yaşadığını, Şvebya Knittlingen'in Faust'un vatanı olduğunu, sihirbaz ve kuyumcu, doktor, yıldız falcısı ve şeytan çağrıcısı olarak tüm Almanya'yı dolaştığını, dünyanın bütün gücüne ulaşmak için ruhunu şeytana teslim ettiğini, sonunda ise kötü bir son bulduğunu yazar (Vogelpohl 2005, s. 41).

Goethe ve Faust

Goethe aslına bakarsanız 60 yılını *Faust*'un yazılışına adamıştır. *Faust*'un ikinci cildinin ölümünden sonra yayınlanmaması için vasiyet yazmış ve bu vasiyeti masasında bir çekmeceye kilitli saklamıştır. Çocukluğundan beri kitap okumayı alışkanlık haline getiren Goethe'nin, bu öyküyü tanımasında Christopher Marlowe'un Almanya'ya gelip Faust'u 17. yüzyılda *İngiliz Komedi*si adı altında çocuk oyunları halinde sergilemesinin büyük payı vardır. Gerçi Goethe Volksbuch'dan ve Frankfurt'ta çocukluk zamanlarında kukla oyunları izlerken bu Faust konusuna yabancı değildir. 1773-1775 yılında *Erken-Faust*'u (*Urfaust*) yazmış ve dönemin sonunda onu tekrar ele alana kadar kafasında harmanlamıştır. Aytaç'a göre *Faust*'u ilk kez 1790 yılında, egemen dildeki söylemlerle basmıştır. Eklediği yeni sahnelerle (Cadı Mutfağı, Orman, Cehennem) geleneksel sonucu yinelemektedir. *Faust. Bir Fragman* adıyla 1808 yılında nihai basımı ve ikinci bölümü Goethe'nin ölümünden sonra 1832 yılında yayınlanmıştır (Aytaç 1983, s. 159-160).

Goethe, Strassburg dönüşü Frankfurt'ta *Götz von Berlichingen*'den başka dramlar da planlamış, fakat bunları fragman şeklinde bırakmıştır. *Urfaust*, *Mahomet*, *Prometheus* gibi dramlar Goethe'nin önemli dramları arasında yer alır. *Urfaust*

Goethe'nin terk ettiği Frederika'ya karşı duyduğu vicdan azabının o sıralarda Frankfurt'ta çocuk katili bir anneye karşı açılan bir davanın ve çocukluk çağında zevkle seyrettiği *Faust* kukla oyununa ait anılarının edebi yankısıdır. Bir yandan öğrenme hırsıyla dolu, öte yandan da tutuklu aşkı tanıyan insanın ruhundaki ikilik ve bu ikiliğin vardığı huzursuzluk konusunu işleyen Faust efsanesi Goethe'ye son derece ilginç ve verimli gelmiştir.

Aytaç'a göre *Faust* 16. yüzyıl başlarında gerçekten yaşamış bir adamın efsaneleşmiş hayatını anlatır. Çağdaş kaynaklardan bilindiğine göre Faust gezgin bir astrologdur. Üstelik matematikçi bir bilgidir. Tanrıya dil uzatan sihirbaz bir bilgin olarak halk arasında adı çıkan Faust hakkında efsaneler uydurulmuştur. Halk kitaplarında geçen şekildeyle bu efsanenin özeti Aytaç aktarımına bakılacak olursa şöyledir:

"Faust bir köylünün oğludur. İlahiyat okumak istemiş, dünya adamı (Weltmensch) olmuştur, matematikçi, hekim ve astrologdur. Öğrenim merakını tatmin etmek için şeytanla antlaşma yapmıştır. Şeytan Mephistopheles ona sorduğu her şey hakkında bilgi vermeyi, dünyanın meydana gelişini, yıldızları, insanların yaratılışını anlatmayı kabul etmiştir. Faust'a kâinatta uçması, yeryüzünün ülkelerini tanınması ve hayatın zevklerini tatması için yardım edecektir. Faust efsanesinin anlatımında dini görüş açısı hâkimdir. Ama yine de bu efsane kahramanının kişiliğidir ki efsanenin dini havasına rağmen kendisini gösterir. Halk efsanesinin Faust'unu, din sınırlarını aştığı, ruhunu şeytana adadığı için kötü bir son bekler. Faust aforoz edilmişliğin cezasını görür. Lessing'e, Goethe'ye ve daha sonra Thomas Mann'a ilham kaynağı olan Faustus'da ise araştırmacı olmanın fazileti keşfedilmiş, Faust tanrının lütfuna ermiştir." (Aytaç 1983, s.31-32)

Faust'un ezeli ve temel konusu üzerinde konuşmak, bu insanın tanrıyı kavramak için mücadele verişini, bu kavrayışla kâinatı anlamak ve onda yaşamağa değer veriler bulma arayışını, tanrının hoşuna gidecek bir hayat sürmek için didinişini görebiliriz. İnsan tabii ki onun varlığının ve etkisinin izlerini yakalayabilmek ve onun sırlarını paylaşma saadetine ulaşmak için çaba sarf eder. Hayatın kaynaklarını tanımak Faustyan söylem dahilinde tanrıyı daha iyi anlamakla koşuttur (Erkoç 1991, s. 45).

Şimdi Goethe'nin *Faust'unun* geniş bir konusunu, uzun bir alıntı ile Gürsel Aytaç'ın o değerli derlemeleri ışığında tanımaya çalışalım. Aytaç'a göre *Faust'un* konusu şöyledir:

"1808 yılında yayınlanan Faust trajedisinde, Prolog im Himmel (Gökte Önsöz) bölümünde Faust'un kaderi, tanrı ile şeytan arasında, metafizik bir pazarlık konusu olur. Burada tanrı, insanlığın zaman zaman yanılma da aslında iyi olduğuna inanan "Allah baba" hüviyetindedir. Şeytan Mephistopheles ise kötünün, şüphenin, inançsızlığın temsilcisidir. Çabalamak (Streben) ve zevk almak (Genuss), trajediin bu yeni şeklinde eserin ağırlık merkezi olarak işlenmiştir. Faust monoloğunda da eserin psikolojik derinliği ifadesini bulmuştur. Burada Faust, bilimle tatmin olmayan öğrenme merakının yarattığı bunalım ve çaresizlik içinde intihar bile düşünmektedir. Bu ruh haliyle bir gezintiye çıkar. Paskalya yortusunun kutlandığı gün etrafında bahar ve bayram havası hüküm sürmektedir."

Osterspaziergang (Paskalya gezintisi) adlı bölümde Faust, bir önceki çalışma odasında karşımıza çıkan Faust değildir. Tabiatla, neşeli insanların karşısında birden değişmiş, gerçekliğe, hayata istekle bakan insan olmuştur. Bilgin odası ile paskalya gezintisi, birbirine, karşıt iki tablo niteliğindedir ve şeytanın görünmesine de bir dramaturjik köprü görevi yapar. Faust'la Mephisto arasındaki anlaşmanın konusu, zevk'tir. Faust'un yorulmak bilmeyen çabalamaları acaba bir yerde zevk sayesinde durdurulabilir mi? Faust, kendisi için, tatmin olan her isteğin bir yenisini doğurduğunu tecrübeleriyle öğrenmiştir. Bunun için antlaşmanın şartını şöyle özetler: Eğer rahatlayıp köşeme çekilirim, bu benim sonum olsun. Kendimden hoşlanmamı sağlayacak kadar bana dalkavukluk edip beni kandırırsan beni zevkle aldatabilirsen, bu benim son günüm olsun... Bir an, zamana "geçme çok güzelsin" dersem, beni zincire vurabilirsin, mahvolmaya razıyım... Mephisto, Faust'u dilediği yere götürecektir, onun bütün güçlerini arttıracaktır. Onu Auerbach'da talebe meyhanesine götürür, Faust etkilenmez. Efendisini memnun edecek zevkler arayan Mephisto, onu Cadı Mutfağı'na (Hexenküche) götürür. Burada şehvetin uçurumuna hazırlar onu. Faust'u, her kadında bir Helena görecektir kadar gençleştirir. Gretchen'le karşılaşması, Faust'un sadece maddi aşka değil, hakiki sevgiye yetenekli olduğunu gösterir. Ama Faust, Mephisto'nun yardımıyla kızı baştan çıkarır. Uyku ilacı ile annesini öldürür, erkek kardeşi Valentin'i bıçaklar. Gretchen Faust'dan olan çocuğunu öldürür, hapse gider. Mephisto ise Faust'u vicdan azabından kurtarmak, onu duygusuzlaştırmak için ahlâksızlık daymonlarının (Dämonen der Unzucht) ülkesinde, şehvet dünyasına sürükler (Walpurgisnacht). Çaresiz kalan Faust zindana, Gretchen'in yanına gider, ama Gretchen çıldırmıştır, Faust'u görünce başını çevirir. Hüküm giyen Gretchen'in Tanrı tarafından affedildiğini yukarıdan bir ses haber verir. Mephisto, efendisini buradan uzaklaştırır. Faust, artan yaşama sevincini, böylece suç işlerken ödemiş olur." (Aytaç 198, s.160-161)

Aytaç, Faust trajedisinin ikinci bölümünün, Goethe'nin ölümünden sonra yayımlandığını dillendirir. 1831 yılının 22 Temmuzunda eserini tamamlayan Goethe, Eckermann'a ödevini bitirdiğini, ömrünün bundan sonraki günlerini Tanrı'nın bir armağanı saydığını belirtir. Artık bir şey yapıp yapmadığı ya da ne yaptığı onun için hiç fark etmez. Ölümünden birkaç gün önce de Wilhelm von Humboldt'a altmış yıllık bir emeğin ürünü olan bu eserini yazarken nasıl çalıştığı hakkında şunları yazar:

"Altmış yıldan fazla, bir zamanda Faust'un taslağı kafamda hazırды: Daha genç yaşta, başından beri apaçık; sıra dizisi bakımından daha az ayrıntılı olarak. Niyetimi hep usul usul kafamda yarattım ve her seferinde benim için en ilginç yerleri bir bir işledim" (Akt. Aytaç, 1983: 162).

Trajedinin ikinci bölümünde Faust, dünyanın beş farklı yerinde peşi sıra gezdirilir. Bunların her biri eserin birer perdesidir. Aytaç, İmparatorun sarayında, yıkılmaya yüz tutmuş bir imparatorluğu kurtarmak için çareler düşünülürken Faust'un, Mephisto'nun yardımıyla 'karşılıksız para' basılmasını tavsiye ettiğini, saray halkını da sihir oyunları ile oyaladığını, bu arada Helena'yı da sihir yardımıyla getirdiğini dillendirir (Aytaç 1983, s.162). Büyük bir

tuftuyla Helena'yı kucaklamak ister Faust, ama Helena gözden kaybolur. Mephisto, kendinden geçen Faust'u bilgin odasına geri getirir. Burada asistan Wagner, yapma insan Homunkulus'u imal etmiştir. Faust onu ve Mephisto'yu alarak Yunanistan'a gerçek Helena'yı bulmaya gider. Faust yeraltı dünyasına iner ve Persephone'den onun yeryüzüne çıkması için izin alır. Helena ile Lakonien'de bir şatoda yaşar. Oğulları Euphorion, yaşının üstünde, davranışları ölçsüz bir çocuktur, yorulmak bilmeyen gayreti yüzünden kendini mahveder. Euphorion'un ölümünden sonra Helena yeraltı dünyasına döner. Faust, Helena yaşantısıyla klasik güzelliği tanımış, onun eğitici gücüyle olgunlaşmış olarak imparator sarayına geri döner. İmparatoru, onun muhalifini yenilgiye uğratmasını sağlayarak tehlikeden kurtarır; bunun karşılığında kendisine toprak verilir. Bu topraklarda yaratıcı ve yapıcı olarak çalışmak, elinden geleni başarmak ister. Amacı denizden toprak kazanmak, bu toprağı üzerinde yaşanır hale getirmektir. İşlediğı toprakların üzerinde onu rahatsız eden bir şey vardır: İhtiyar bir karı-kocanın; Philemon ile Baukis'in kulübesi. Faust, evlerini terk etmek istemeyen bu ihtiyarların onlara gösterdiği yeni yere taşınması için Mephisto'ya müracaat eder. Fakat Mephisto Philemon ile Baukis'in kulübesini ateşe verir. Faust yine, bu kez ihtiyarlığında, istemeyerek suç işlemiş olur. Suçunun cezasını gözlerini kaybetmekle çeker. Yaratmakta olduğu eserin ilerleyişini görememek ona büyük acı verir. Açılacak bir kanalın çalışmalarında kazma kürek seslerini dinlerken, başarmakta olan eseri hayal ederken içine sevinç dolar ve bu anda muradına ermenin en yüksek mutluluğunu duyduğunu söyler (Aytaç, 1983: 162). Kanla imzalanmış evrakta söylememesi gereken "Geçme ey zaman ne güzelsin" ağzından çıkar ve bu sözleri söyler söylemez de düşüp ölür. Mephisto bahsi kazandığına inanır. Oysa Faust gerçekliğin zevkiyle kendinden geçip zamana dur dememiştir; gelecekteki mutluluğı düşünerek içini sevinç kaplamıştır. Melekler Faust'un ruhunu göğe doğru uçururlar. Tanrının sevgisi, ebedî kadınca sevgi, Gretchen'i andıran bir biçim içinde Faust'a doğru yaklaşır, onu Tanrı katma götürmeye gelir. Faust, hayatı boyunca çok kereler yanılıp günaha girmiştir, ama onun hakikati arayan, durmadan çabalayan ruhu Tanrıya kendini affettirmiştir (Aytaç 1983: 162).

Aytaç'ın *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi'nden* Faust bilgileriyle konumuzu şekillendirdik. O halde nihai bilgileri de yine ondan alıp Faust'un konu kısmını kapatalım. Aytaç, Goethe'nin Faust'unu konu yönünden zenginleştiren hususun, Faust ile Mephisto'ya verdiği yeni kişilikler olduğunu söyler. Faust'un benliğinde çabalayan, hırslı, aktif (faustisch) insanla alışlagelmiş normal insan özellikleri bir aradadır. Hayatın bütün alanlarında karşıtlıkları uyuma, tek yanlılıkları bütüne ulaştırma çabasını sürdürür. Mephisto'ya bakılacak olursa o da Halk kitabındakinden farklı olarak Tanrı karşısında kendini iddia edebilecek güçte değildir. Varlıklardan yalnızca biridir ve evrenin gerekli bir parçası, olumsuzluk ilkesidir (Geist der Verneinung). İstemediğı halde karşıtlık ve başkaldırma yoluyla bütün'e hizmet eder. İnsanın öğrenme hevesini hayallerle yanıtlamak, hayvani zevklerle onu alçaltmak amacını taşır. Ama gücü sınırlıdır. Gretchen trajedisinin son sahnesi, Helena'nın çağırılması ve Faust'un ölümü bu sınırlılığı yansıtan tablolardır. Tenselliğı aşan sevgi gibi, özgür ahlâk kararları, yaratıcılık alanı da onun etkisi dışında kalır (Aytaç, 1983, s. 164).

Faust İzleği Nelerdir?

"Dayanamıyorsan neden bizimle ortaklığa girişirsin?
Uçmak istiyorsun ama başın dönüyor"

Mephistopheles

Faust izleği, trajedinin esas aldığı hemen hemen bütün duyguları kapsamaktadır. Bu bağlamda Faust dendiğı zaman iyi bir okuyucunun belleğinde şu izlekler belirmelidir: Sevgi, aşk, şiddet, suç, acı, yolculuk, simya, deney, gençleşme, sınır durumu, ışık-karanlık, kalp-el, cesaret göçebelik, dünyada acı çekme (Weltschmerz). Faust dünyada bir şeylere didinen, isteme güdüsünü, istenç hırsını yenemeyen ve bunun için sürekli çırpınan insanların örneğı olmakla kalmaz, Batının belki de o dönem Avrupa'nın eksik gelişmiş ruhunu yansıtan bireyinin modeli olma özelliğini de bizlere yansıtır. Edebiyat tarihçileri ve edebiyat bilimciler, Faust trajedisini bir saga, bir mit olarak ele almışlardır. Faust'u Mephisto'suz düşünmek imkânsızdır. Mephisto ile Faust arasında gerçekleşen, Faust'un kendi kanıyla imzaladığı ve 24 senelik bir mutluluk için hayatını ve ruhunu adadığı akit, trajedinin de temelini teşkil eder. Burada emreden, güç-erk sahibi iktidarın, çöküntüye giden birey üzerindeki hâkimiyetini görürüz.

Yaşama istencinin ve bilime olan susuzluğun Hristiyan öğretilerinin metin içinde yedirilmiş bir halini, bireyin bu din ile ilgili kopuk bağını, sevgiyi tanımayı, suçu işlemeyi, toplum tarafından belirlenmiş tüm sınırların, tüm yasakların çiğnenmesini görürüz. Faustla Mephisto arasındaki bağ, şeytansı ve insansı olan arasındaki bağdır. Daymonik ve aydınlanmacı olan arasındaki bağdır. Gerçek ve görüntü (gölge) ışık ve karanlık, düzen ve karışıklık arasındaki mücadelenin de dışavurumudur.

Horst S. ve Ingrid G. Daemmrich *Themen und Motive in der Literatur* isimli kitaplarında Faustus bölümünde bu konuyu irdelerken, figürün isim olarak gelişim evresinin mitolojilerden, sagalardan ve farklı edebi figürlerden alındığını kaydetmektedirler. Faust karakterinin çoğı ve özellikleri geç Orta Çağ alimleri ve bilginlerinin tipolojisine uymaktadır. Bunlar tek yönlü değil, çok yönlüdürler. Astrolog, kara büyücü, ilahiyatçı vs. birçok sosyal bilimlere birbirine ekleyip onlarla varoluşlarını rahatlatmaya, bilgi susuzluklarını gidermeye çalışmaktadırlar. Bu tipolojilerde ayrıca Rönesans karakter özellikleri de gözden kaçmamaktadır. Simon Magus'un tüm vasıflarını taşımaktadırlar. Simon Magus bir sihirbazdır ve birçok mucize gerçekleştirmiştir. Faust, Promete gibi tanrıya başkaldırır ve yeni bir insan modelini yaratmaya çalışır. Don Juan gibi toplumun etik anlayışını hiçe sayma ve zevki peşinde gitme özelliğı taşır. Don Kişot gibi de kesik, şizofren, hiç yerinde durmayan, durmadan değişen fikirlere, kararsız bir bilince sahiptir (Horst S., Ingrid G. Daemmrich, 1995, s. 148).

Horst S ve Ingrid G. Daemmrich'e göre Faust bir de "Her şeyi öğrenmeye aday özne" ile sadece "Bazı şeyleri düşünebilme yetisine sahip özne", "dünyaya bağlı özne" ile "dünyayı zihin, gövde-bedeni ile zorlayan, onu aşmaya çalışan öznedir". Eros ve dindar dünya görüşü arasında çatışmanın ve gel-gitlerin de ilk örneğidir.

Faust figürü bir var oluşun figürüdür. Konu sınırsız bir alana yayılmıştır ve içinde birçok etik sorunlar ve toplumsal problemleri barındırır. Marlowe'un Faust'unda dikkati çeken unsur halk hikâye endekslı Hristiyan yaşam duygusu ve insanın otonomi söylemidir. Bunu ince bir şekilde dile getirir. Goethe'nin Faust'unda ise batılı

bir ruhun temsilcisi görülür. Eser sadece eski mitleri ve geçmiş ele almaz, onları yaşatmaya çalışmaz, aynı zamanda mitolojik düşüncelerin de yapısını ve varlığını ele almaya, düşünce ve yaratma ile de (Homunculus) geleceğini belirlemeye bakar (Horst S., Ingrid G. Daemrich, 1995, s. 149).

Çağdaş Faustus Metinleri

Thomas Mann'ın "Doktor Faustus"u ve Klaus Mann'ın "Mephisto"sunu Faust'u halk hikâyelerinden koparıp, çıkarıp onun konusundan faydalanma şansı sadece Goethe'ye ait değildir. Çalışmanın sonunda Alman halk hikâyelerinden beri *Faust* üzerine yapılan çalışmaları sıralayacağız. 1587'de Johann Spiess'in *Dr. Faustus'un* tarihinden başlayın 1587'de Lessing'in *Faustus'u Kurtarmak* kitaplarına kadar gelişen bir süreç sonucu, tema zengin bir silsile olarak Goethe'ye gelir. Goethe'den sonra *Faust* üzerinde çalışmalar bitmeyecektir. Biraz da Goethe'den sonra *Faust'un* ele alınışı, parodileştirilmesi konusunun edebi norm dahilinde nasıl da modernize edildiğine bakmakta fayda vardır. Tam da bu kavşakta bizi Thomas Mann'ın *Dr. Faustus'u (Bir Dost Tarafından Kaleme Alınmış Alman Besteci Adrian Leverküh'nün Yaşamı)* beklemektedir.

Thomas Mann'ın eserinde iyi ve kötü o kadar birbirine yakındır ki Adrian Leverküh'nün besteleri insan olmayı betimleyebilir bir tarz yanında, insansızlığı ve dünyanın karmaşıklığını dile getirir. Varolmayı belirleyen güç ve yaşamın anlamını arama, bilgiyi aramadaki kayıtsız korku Thomas Mann'ın *Faustus* romanını temelini teşkil eder. Mann bu romanında Alman olmanın bilincini anlatır ve *Faust* tiradından başlayın, Luther'e, Wagner'e, Nietzsche'ye ve Hitler'e kadar geniş imge atıflarına rastlanır. Müzikte Alman ruhu modernite ile çok büyük yollar kat ettiği için, o bilmediğimiz Orta Çağ'dan Yeniçağ'a doğru bilinen efsanedeki gerçek Faust bu yapıtta modern bir müzisyen olarak karşımıza çıkar. Leverküh'nün Thüringenli'dir. Sadece Leverküh'nün değil, okuyucular bilirler ki Luther, Bach, Händel, Nietzsche de Thüringenlidirler. Leverküh'nün eseri kompoze ettiği besteler, ruhsal açıdan derindir ve eskiçağı soğuk modernizmle kaynaştırmaya çalışır. Thomas Mann işte tam da bu eski dünyalılık ile yeninin suni ve sentetik, soğuk karışımını eskinin bilgeliği ile yeninin entelektüel bilincini harmanlamaya çalışacaktır. Zaten Mann bütün yapıtlarında bundan başka bir şey yapmayacaktır. Leverküh'nün müziği ile Nazi diktatörlüğü arasında farkı görenler belki bir yerde haklılık payına sahiptirler. Zira Nazi diktatörlüğü de uzun bir dönem Alman ruhunun ve üstün insan olarak görülen bilinç ve belleğin hayal kırıklığına uğramasının remzidir ve Nazi diktatörlüğü de Leverküh'nün müziğinin temelinde, çekirdeğinde olanı barbar erken modernleşmiş ruhun dalgalanmalarını, en yeni teknolojilerle bir tutmaya çalışmıştır.

Roman birden çok zaman boyutlarından oluşmaktadır. 1. Bölümde Leverküh'nün 1885'den 1940 yılına kadar olan yaşamı verilmektedir. 2. Bölümde arkadaşı eski filolog Dr. Serenius Zeitblom Freising'in yaşam hikâyesini yazar. 27 Mayıs 1943 tarihinden başlayıp Nazi diktatörlüğü döneminde ruhundaki kıvılcımların ve harların sönmeye vaktine kadar gelir. 3. Bölümde Thomas Mann değil Zeitblom anlatmaya devam eder ve okuyuculara her konuda bilgiler sunar, rapor verir. 4. Bölümde

Gestapo'ların artık tam bir tehlikeye dönüştüğünün anlaşıldığı bölümdür. Dil olarak Thomas Mann'ın *Dr. Faustus'*unda parodileştirilmiş Luther Almancasını, eski filologların klasik nesri ve o devir gündelik yaşamın dili görülebilir. Eserin bir halk masalı uyarlamasını Nietzscheyan hayata taşıdığını ve Hugo Wolf'un hayatından da faydalandığı bilinmektedir.

Eser dehayla birlikte gövdesel düşkünlüğü, sanat ile hastalığı şehir insan bağlamında ele alır. Sonra karanlık devirler başlar. Leverküh'nün şeytanla yaptığı anlaşma, karanlık bir çağın da göstergesidir. Şeytan başarı vaat eder. Buna söz verir ama aşkta mutsuzluk ve başarısızlık ve hastalığının soğuk yüzünü teklif eder. Müziğin o güzel tınlarının, meleklere ve ilhamın kendisi sayılan o tınların yerini şeytansı bir güce; ruhu dindirmesi gerekirken kişiyi dünyayı sonuna iten etkiye sürükler. Çılgınlık ölüm meleği gibi tehlikelidir ve Adrian Leverküh'nün etrafında dolaşır.

Thomas Mann'ın *Doktor Faustus'u* ile Goethe'nin *Faust'u* arasındaki temel özellik, Mann'ın *Faust'*unda şeytanın Adrian Leverküh'nün ile yaptığı anlaşmada tanrıya bir alternatif teşkil etmediğidir. Tam aksine sadece ilham ve sanatsal yaratının kaynağı olduğuna bağlanabilir. Tabii ki bunun da metafiziki boyutu yok değildir ama Goethe'nin *Faust'*unda Dr. Faust Mephistophelesle daha metafiziki bir akit yapar. Mann'ın *Faust'*unda Leverküh'nün şeytanı, onu geniş anlamda metafiziki formlarla tehdit etmez, sadece onun bir parçası ve nebzesi olan ve sanatın da temeli sayılan sanatsal yaratıcılığı tehdit etmeye, onu elinden almaya çalışır. Bu bağlamda şeytan tanrının içinde, tanrı da şeytanın içindedir. Thomas Mann sadece *Dr. Faustus'u* yazmakla kalmamış, bir de *Dr. Faustus'un Oluşumu. Bir Romanın Romanı'nı (Die Entstehung der Doktor Faustus)* kitap haline getirmiştir.

Son olarak Thomas Mann'ın oğlu Klaus Mann'ın *Mephisto'su* hakkında bir şeyler söylemek istiyoruz. Klaus Mann *Mephisto'sunu Bir Yaşamın Romanı* adı altında 1936 yılında yayınladı. Klaus Mann, Thomas Mann'ın altı çocuğundan ikincisidir. On üç yaşında eli kalem tutmaya başlar. Yirmisine girmeden *Çocuk Nuveleri'*ni yazar. 1933 yılına kadar bir dahi çocuğu, genç yazar ve bohem olarak yaşar. Mann, Nazilerin iktidara gelmeleriyle birlikte Almanya'dan ayrılmak zorunda kalacağı yıla kadar politikayla hiç ilgilenmez. Almanya'dan ayrıldığı 1933'ten itibaren bu genç sürgün bir anti-faşist militana dönüşür. Sürgünde anti-faşist yazarlar kongresi düzenlenir ve Alman vatandaşlığından atıldıktan sonra 1936 yılında bütün ailesiyle birlikte Amerika'ya yerleşir. ABD vatandaşı olur, 1942 yılında orduya katılır, savaştan sonra Avrupa'ya geri döner ve 21 Mayıs 1949 da Cannes'da intihar eder (İnce, 1990, s. 7).

Romanı *Mephisto* özyaşamöyküsel olduğu kadar belgesel özellikler göstermektedir. Örneğin kendisinden bir yaş büyük ablası Erika ile bir süre evli kalan genç aktör Gustaf Grundgens *Mephistopheles'*de Hendrik Höfgen'e dönekliliği ile modellik yapar. Romanın *Mephisto* adı Goethe'nin *Faust'*una yapılan doğrudan bir göndermedir. Bu ad simgesel olarak da kullanılmıştır. Neredeyse bir özdeşleşme söz konusudur. Goethe'nin yapıtında Dr. Faust bilgi için ruhunu Mephisto'ya satar. Goethe'nin yapıtındaki Mephisto rolünü oynayan Hendrik Höfgen gerçek yaşamında bir Faust yazgısı seçmiştir. 1923 yılında Hamburg tiyatrosunda güçlü ve yetenekli bir oyuncuysa komünist bir kişilik gösteren Höfgen Berlin'de

oynamak uğruna kimliğiyle oynayacak ve bu değişim Hitler'in onu kutlama telgrafıyla noktalanacaktır. Sonuç olarak Höfgen bir mesleki tutku uğruna ruhunu Nazizme satacaktır. Bir zamanlar baş düşmanı olan ideolojiye (İnce, 1990, s. 7).

Faut İdeolojisi

Goethe'nin *Faustus*'u kadar sevilip tekrar tekrar oynanan ve edebiyatçılar tarafından değer verilen başka bir drama daha yoktur. Yayınlandığı günden beri edebi politik hatta ekonomik dünya görüşlerine çekilmiştir. 19. yüzyıl *Faust*'u ve hele de ikinci bölümünü, bu zevkle dolu insanı şiirleştiren, zengin sembol dünyasına sahip olan "şiirler şirini" anlatmakla zorluk çekmektedir. Wolfgang Menzel, *Faust 1*'de cehenneme alışık tiranı görmüş, *Faust 2*'de kadınsı zevk düşkünlüğünü gözlemlemiştir. Genç Almanlar ihtilalci Faust fragmanını göklere çıkarmakta ve Faust'un eksik politik ve toplumsal aktivitesini yermektedirler. 1971'den sonra imparatorluk kurulunca Faust ideolojisi gelişmeye başladı. Wilhelm dönemi burjuvazisi Faust'u Faust olana eklemeli. Faust dramasından bu poetik figürü söktü, onu ideolojik amaçlı kullandı. Faust artık mit anlamı içeren ulusal bir terkipti ve Alman ulusal galerilerinde Siegfried ve Dürer'in *Şövalye Ölüm ve Şeytan*'ıyla beraber sergilenmeye başlamıştı. Gelişen ideoloji ve dönüşen düşünce *Faust*'u ulusal bir kahraman (heros) olarak görmeye başlamış ve onu ideolojik bir figür olarak addetmişti. Oswald Spengler, *Batı Toplumunun Çöküşü* adlı eserinde Batı kültür çevresini "*Faust* kültürü" olarak tanımladı ve karakterize etti. Nazi hükümeti ise Faust figürünü hareketlerinin temeli olarak ele aldı, onu Cermen ırkının büyüklüğünün simgesi olarak gösterdi. Thomas Mann'ın *Dr. Faustus* romanından sonra bu imgenin ideolojik olarak kötüye kullanma edimi politikadan ve edebiyattan uzaklaştırılmış oldu.

Faust: Modern Hayatın İlyadası Mıdır?

İşimiz bitmeden önce Tanrıyla ya da şeytanla karşılaşmaya mahkûm bir Faust çağındayız.

Ve otantik olanın kaçınılmaz cevheri bu kilidin tek anahtarı.

Norman Maeler

"...bitmek bilmez ilerleme" karabasanından ve nevrozundan bir çıkış yolu, tarihten bir çıkış yolu önereceğini umar ve Brown'un *Faust*'unu esas alarak tarihsel eylem ve endüstriyel bir simge olarak görür. "Faustvari insan tarih yapan insandır" ama cinsel ve psikişik bastırma, bir şekilde alt edilebiliyorsa o zaman "insan tarih yapmak yerine yaşamaya hazır olabilir" (Berman, 1994, s. 99).

Faust'un, Homunculus'un kanatlarının yandığı ve modern devrin bittiği ve post-truth çağının devam ettiği bu dönemlerde dahi aramızda yaşadığı unutulmamalıdır. Saçları hala uzun, avangard tiyatronun onu betimlediği tarzda konformist değil, marjinal bir entelektüel ve kuşkulu bir karakterdir. Dr. Faust bir gölge gibi yanı başımızdadır, belki de içimizdedir.

Dünya Edebiyatında Dr. Faustus

(Bir Çizelge)

• 1587 yılında Frankfurt'ta *Dr. Faustus'un Tarihi* isimli Halk kitabı çıktı. Bilim adamı-yazar *Faust* söylentisine geri giderek kendi *Faust*'unu oluşturacaktır. Goethe'nin *Faust*'una gelmeden daha önümüzde epey yol gözükmektedir. Ama hemen hemen tüm *Faust* karakterlerinde temel egemen izlekler aynı izlekler olacaktır.

• Johann Spiess'in 1587 yılında Frankfurt'ta *Historia von Dr. Johann Faust*'u ilk kaleme aldığı eseri *Faust*'u harlı bir örnek olarak alır. Bu eser daha sonra Fransızca'ya, İngilizce'ye ve Hollandaca'ya çevrilir.

• 1588 yılında Christoph Marlowe *Faust* trajedisini kaleme alır. Onun kaynağı *Faust* kitabının 1587 yılındaki İngilizce orijinal metnidir.

• 1599 yılında Rudolf Widmann'ın yapıtı *Wahrhaftige Historie von den Grewlichen Abschawlichen Sünden und Lastern* adıyla basıldı.

• 1674 yılında N. Pfizer Widmann'ın çalışmaları Gretchen izleğini temel aldı. Moral olarak bu temayı işledi.

• 1725 yılında Hristiyanlık söylemi doğrultusunda irdelendi. 1600 yılında zaten İngiliz tiyatrocuları, komedyenler Almanya'da bu trajediyi sahnelemeye başlamışlardı.

• 17. 18. yüzyıllarda *Faust* halk oyunları olarak Alman gezgin tiyatrolarının sahne programlarına alındı. Ve ilk olarak *Faust* komedisi bir figür olarak işlendi.

• 18. yüzyılda *Faust* izleği Kasparle parçaları olarak çocuk sahnelerinde oynatıldı.

• 1755-1767'de Lessing bir *Faust Fragmanı* yazdı. İsmi *Faust'u Kurtarmak* koydu.

• 1773-1775 Goethe'nin *Urfaust'u Erken Faust'u* yayınlandı.

• 1791 yılında Klinger *Faust'un Hayatı, Yaptıkları ve Cehennem Yolculuğu*'nu yazdı.

• 1808 yılında Goethe *Faust'un Birinci cildini* bitirdi.

• 1829 yılında Grabbe *Don Juan ve Faust'u* kaleme aldı.

• 1832 yılında Goethe *Faust'un* ikinci bölümünü yazdı.

• 1836 yılında Lenau, *Faust Bir Şiir'i*ni yazdı.

• 1842 yılında Nürnberg, *Josephus Faustus'u* yazdı.

• 1851 yılında Heine, *Doctor Faust: Bir Dans Şiir'i*ni yazdı.

• 1936 yılında Klaus Mann, *Mephisto* isimli romanını yazdı.

• 1947 yılında Thomas Mann *Doctor Faustus'u* kaleme aldı.

Sonuç

1587 yılında anonim bir eser olarak "Faustbuch" (Faust Kitabı) adıyla neşredilen ve daha sonra Marlowe'un "Doktor Faustus" draması olarak ilk kez 1604 yılında, Marlowe'un ölümünden 11 yıl sonra yayınlanan *Faustus* teması erdemli, bilgili birinin Tanrı ile Mephistopheles'in iddiası uğruna başına gelen trajediyi anlatır. Faust'un şeytanla anlaşması, ona ruhunu satması, onunla mücadelesinin "kanla imzalanmış bir anlaşma" olması Alman edebiyatında da dünya edebiyatında da çokça işlenen ve sevilen bir konu olma özelliği taşımaktadır. Daha sonra bu Alman halk şarkısı Goethe tarafından ele alınmış ve ömrü boyunca şekillendirdiği bir esere dönüşmüştür. İçinde insanlığa dair, insanlığın düşüşüne dair felsefi, edebi, yeri gelince doğa bilimlerine bile göndermeleri olan bir esere dönüşmüştür. İnsan erdemini, ahlakını ön plana çıkaran büyük bir eser haline gelmiştir. Goethe'den sonra ister drama dalında isterse şiir ya da roman dalında birçok Alman yazarın ilgilendiği bir konu olan Faust teması bütün cepheleriyle dikkat çeken ve ilgilenilen konu olmuştur. Bu makalemizde bugüne dek yapılmış Faust çalışmalarının bir listesini verdik. İnsanın iradesini ya da duygularını kullanma yönüyle meleğe ya da şeytana yakınlığı, onun melekten üstün ya da şeytandan daha aşağıda olmasını sağlamaktadır. Faust gibi başlangıçta erdemli birinin şeytanın iğvasına ve ayartmasına

kanarak ilkin genç kızı (Gretchen) baştan çıkarması, onu gebe bırakması, bundan haberi olan ağabeyini öldürmesi ve katil olması ve romanda Faust'un insani yönüne dikkat çeken daha bir yığın unsurlarla onun düşüşünü ya da sarf ettiği insanüstü çabalarla meleklerden daha üstün seviyeye gelmesi üzerine de tartışmalar bitmemiştir. "Faust" eseri sonunda, kazananın kim olduğu bugün hala bilinmemektedir. Görünüşte şeytan Faust'a "Geçme ey zaman ne güzelsin" dedirtmiştir, fakat Faust'un "cehdügayreti", bilmek, öğrenmek için gösterdiği susuzluk hali uhrevi alemde "Wer sich strebet, den können wir erlösen" (Çaba göstereni, kurtarabiliriz) ilkesinin tezahürü ile de Faust'un kurtuluşa erdiği, cennete girdiği tezini sınıksız delillendirmektedir. Kötülüğün hiçbir zaman dinmeyeceği; insan varsa, kötülüğün her daim onun yanında biteceği görüşü Marshall Berman'ın "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor" kitabıyla da anlam kazanmaktadır. Berman çağımızın bile bir "Faust çağı" olduğunu ve şeytanın kötülüklerini, insanı doğru yoldan saptırma girişimlerini hiç bırakmayacağı, theodisenin büyük bir varlık sorunu olarak ilerleyen zamanlarda da bir tez olarak devamlılık kazanacağına altını çizmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- A Grabert, W., Mullott, A., Nürnberger, H. (1983). *Geschichte der deutschen Literatur*, Bayerischer Schulbuch Verlag, München.
- Erkoç, Y. (1991). *Faust. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19.
- Gürsel A. (1983). *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Horst S. & Ingrid G. Daemrich (1995); *Themen und Motive in der Literatur*, Ein Handbuch, Francke Verlag Tübingen und Basel.
- Klaus M. & Mnouchkine, A. (1990). *Mephisto* (Çev. Ö. İnce), İstanbul: Can Yayınları
- Marshall B. (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, (Çev. Ü. Altuğ & B. Peker) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vogelpohl, W. (2005). *Alman Edebiyatı Tarihi*, (Çev. Y. Erkoç) Ankara: Kadim Yayınları.

The Concept Of "Soul" in the Poems and Aphorisms of Hildegard Von Bingen

Hildegard Von Bingen'in Şiirleri ve Aforizmalarında "Ruh" Kavramı

Gülru BAYRAKTAR

Alanya Alâeddin Keykubat Üniversitesi,
Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği
Bölümü, Turizm İşletmeciliği Anabilim
Dalı, Antalya, Türkiye

Alanya Alaaddin Keykubat University,
Faculty of Tourism, Department of
Tourism Management, Department of
Tourism Management, Antalya, Türkiye

Geliş Tarihi/Received 16.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted 09.12.2024

Yayın Tarihi/Publication Date 26.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Gülru BAYRAKTAR
gulru.bayraktar@alanya.edu.tr

Atif
Bayraktar, G. (2024). Hildegard von
Bingen'in Şiir ve Aforizmalarında "Ruh"
Kavramı *Korpusgermanistik*, 3(2), 43-48.

Cite this article
Bayraktar, G. (2024). The Conception of
"Soul" in Poems and Aphorisms of
Hildegard von Bingen
Korpusgermanistik, 3(2), 43-48.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Öz

Bu çalışma, orta çağ Alman yazarlarından Hildegard von Bingen'in eserlerinde ruh kavramını incelemektedir. Hildegard'ın ilahiyat ve mistik alanındaki eserleri, Alman edebiyatı ve Hristiyan mistisizmi üzerinde önemli bir etkiye sahip olup Alman edebiyat tarihi açısından da kayda değer bir yere sahiptir. Çalışma, Hildegard'ın ruh kavramını ele alış biçimini ve ruhun ilahi tinsellik ile insanın manevi gelişimi arasındaki ilişkisini, yazarın en önemli şiirlerinden biri ve on beş aforizması üzerinden analiz etmektedir. Araştırma, Hildegard'ın ruhun yolculuğunu ve dönüşümünü, ayrıca onun ilahi olana bağlantısını betimlemek için kullandığı sembolik ve metaforik dili derinlemesine incelemektedir. Analiz, metinlerdeki çok katmanlı anlamları ortaya çıkarmayı ve bunları tarihsel, kültürel, edebi ve teolojik bağlamda yorumlamayı hedefleyen hermenötik bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. Seçilen metinlerin ayrıntılı bir analizi yoluyla, bu çalışma Hildegard'ın ruh hakkındaki görüşlerini şekillendiren temel teolojik ve felsefi temaları açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, Hildegard'ın mistik teolojisinin orta çağ ruhaniyeti ve edebiyatı üzerindeki etkisini derinlemesine anlamaya katkı sağlamaktadır. Elde edilen sonuçlar, onun yenilikçi ruhani kavrayışlarının, orta çağ dini düşüncesi ve bu düşüncenin yazıya dökülme süreci bağlamında özgün bir perspektif sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta çağ Alman Şiiri, Kadın Yazarlar, Filoloji, Mistisizm, Ruh.

Abstract

This study explores the conception of the soul in the works of Hildegard von Bingen, a German medieval female author whose theological and mystical writing have significantly impacted German Literature and Christian mysticism. By analysing one of her most known poems and fourteen aphorisms, this paper examines Hildegard's unique portrayal of the soul and its relationship to divine knowledge and spiritual growth. The research delves into the symbolic and metaphorical language Hildegard employs to describe the soul's journey, transformation, and its connection with the divine. The analysis is rooted in hermeneutics, a method focused on uncovering layered meanings in texts and interpreting them within historical, cultural, and theological contexts. Through such an analysis of selected texts, the study aims to uncover the underlying theological and philosophical themes that inform her views on the soul. This exploration contributes to a deeper understanding of Hildegard's mystical theology and her influence on medieval spiritual literature. The findings highlight how her innovative spiritual insights offer a distinct perspective within the broader context of medieval religious thought.

Keywords: Medieval Poems, Female Writers, Philology, Mysticism, Spirituality.

Introduction

This article examines the depictions and functions of the soul in a selected poem and 15 aphorisms by Hildegard von Bingen. It analyzes Hildegard's literary portrayal of how the soul acts as a mediator between the heavenly and the earthly, how it influences human life both physically and spiritually, and how it relates to moral principles.

The study applies a hermeneutic method, exploring not only the textual meanings but also the cultural and theological frameworks that shape Hildegard's concept of the soul. Hermeneutics allows for a deeper understanding of the symbolic and philosophical dimensions of her work, emphasizing the dynamic relationship between the soul, nature, and divine wisdom.

The analysis in this article is rooted in hermeneutics, a method concerned with the interpretation of texts, especially those with complex symbolic and philosophical meanings. Hermeneutics involves uncovering the layered meanings in Hildegard's metaphors and understanding the historical, cultural, and theological contexts in which her ideas about the soul developed. By applying this method, the study offers not only a close reading of her poetic and aphoristic work but also situates her thoughts within broader medieval theological discourse.

Understanding Soul in Medieval Literature

Medieval literature engaged deeply with the concept of the soul, which was regarded as the source of wisdom, life, and moral guidance. Hildegard's portrayal of the soul as wind, dew, and rain demonstrates its life-giving and nurturing role. However, instead of repeating these metaphors throughout the text, this analysis emphasizes their theological and ethical implications. For example, wind symbolizes the soul's unseen yet pervasive presence, while dew represents comfort and renewal, mirroring the soul's role in spiritual rejuvenation. Hildegard's synthesis of natural imagery with Christian thought underscores her unique contribution to medieval mysticism. In religious and philosophical texts, the role and nature of the soul were central themes, as Christian doctrine viewed humanity as a unity of body and soul. The soul was perceived as the element connecting humans to the divine, guiding individuals toward a higher, spiritual goal. Particularly in mystical and theological writings, like those of Meister Eckhart and Thomas Aquinas, the soul was seen as a mediator between earthly and divine realms. Often, it was portrayed as a dynamic force, encouraging the pursuit of divine knowledge and truth, while enduring inner conflicts and trials along the way (McGinn, 1986).

"[...] und mit dieser Kraft wirkt die Seele im Nichtsein, und sie folgt hiermit Gott, der im Nichtsein wirkt" (Meister Eckhart, 2023). (And with this power, the soul acts in non-being, and in this, it follows God, who also acts in non-being.)

Although women in the Middle Ages had limited access to education and literacy, some female writers produced works that deeply explored the spiritual and soulful dimensions of human existence. Hildegard of Bingen, for example, described the soul as the core of both human and cosmic life in her theological and scientific texts. She envisioned the soul as part of a vast creation, uniting humanity with nature and the divine (Flanagan, 1998). Other mystics, such as Mechthild of Magdeburg, also delved into

the theme of the soul, often through visions that expressed an intense spiritual longing for God and a profound internal exploration of human nature.

"Die gebundene Liebe wohnt in der Seele und steigt über menschliche Sinne und gönnt dem Leib keinen eigenen Willen." (Simon, 1907). (Bound love dwells in the soul and rises above human senses, granting the body no will of its own.)

The primary themes of female writers in the Middle Ages often revolved around spiritual experiences, divine love, and the relationship of the soul with God. Figures like Hildegard of Bingen, Mechthild of Magdeburg, and Marguerite Porete wrote about inner visions and mystical unions, allowing readers to share in their spiritual journeys (Kern, 2011). Other common themes included the challenge of understanding the female soul within the tension between divine and earthly life, with a particular emphasis on inner purification and devotion to God. Their literary works reflected not only personal expressions of faith but also complex theological reflections and a unique female perspective on topics such as sin, redemption, and the transformation of the soul. Here an example written by Marguerite Porete;

"The Soul: Ah, sweetest, pure, divine Love, says this Soul, how sweet is this changing by which I am changed into the thing that I love better than I love myself! And I am so changed that I have therein lost my name for the sake of loving, I who can love so little; and I am changed into that which I love more than myself, that is, into Love, for I love nothing but Love" (Babinsky, 1993).

As can be observed in various literary works of the Middle Ages, the concept of the soul lies at the center of many philosophical and religious debates, particularly in medieval theology, where it is regarded as the source of life, wisdom, and moral guidance (Stammler, 1987).

Hildegard of Bingen, one of the most prominent figures of the Middle Ages, engaged deeply with the concept of the soul and expressed her thoughts in both poems and aphorisms. Her works are characterized by a profound connection between the human soul and nature, as well as by a clear distinction between the spiritual and physical aspects of human existence (Flanagan, 1998).

Definition of Soul in Modern Literature written by female authors

Modern German female authors have interpreted the concept of the soul in diverse and often individual ways, frequently detached from traditional religious ideas and closer to themes of identity, emotionality, and personal depth (Caemmerer, Christiane; Delabar, Walter; Ramm, Elke; Schulz, 1999). Authors like Christa Wolf and Herta Müller, for instance, reframe the soul within a psychological and secular context. Wolf's notion of the *"soul as tangled threads"* (Wolf, 1996, p. 214) resonates with Hildegard's idea of the soul's intricate connection to the cosmos, even though Wolf's interpretation is more secular. These modern perspectives emphasize the soul as a site of personal resilience, echoing Hildegard's depiction of the soul as a nurturing, life-giving force. The term "soul" is often used as a metaphor for the inner life, the self, or the essence of an individual, and is closely linked to themes such as self-discovery, psychological growth, and existential questions.

“Schwer, langsam, aber endgültig habe ich mich von dem Glauben gelöst, dass unsere menschlichen Geschicke an den Gang der Gestirne geknüpft sind. Daß dort Seelen wohnen, ähnlich den unseren, die unser Dasein betrifft, und sei es, indem sie die Fäden, die es halten, mißgünstig verwirren” (Wolf, 1996). (Slowly, reluctantly, but finally, I have freed myself from the belief that our human destinies are bound to the course of the stars. Souls live there, similar to ours which influence our being by spitefully tangling the threads that hold it together.)

Some authors incorporate spiritual aspects, but less in a theological sense. The soul can be depicted as a connection to nature, community, or a form of transcendent consciousness. For instance, Christa Wolf explores the inner realms of her characters, delving into memory and consciousness to uncover layers of identity and the psychological landscapes of East and West German experiences (Dahlke, 2024). Similarly, Herta Müller uses the soul to show the psychological depth of individuals affected by trauma and repression, often depicting an "inner world" where personal and historical narratives intersect (Müller, 2024).

In feminist literature, the soul often serves as a symbol of liberation and self-determination. German authors such as Ingeborg Bachmann and Marlen Haushofer discuss the soul as a deep, authentic force that aligns with a woman's experiences, her intuition, and her personal resistance to social norms (Lennox, 2009). This "soul" becomes a foundation for creativity and resilience against societal pressures and stereotypes.

Authors like Juli Zeh and Charlotte Roche explore the soul in the context of personal development and self-reflection, focusing on themes of authenticity and vulnerability. They often address the soul as a source of personal strength, resilience, and introspection, associating it with concepts of self-worth and psychological endurance (Roche, 2010).

As we understand so far the soul in modern German women's literature frequently serves as a flexible and expansive metaphor, representing the pursuit of authenticity, personal depth, and wholeness - a kind of spiritual space where the individual, history, and culture are intricately connected.

The following will first analyze and interpret the poem titled "Die Seele" by Hildegard von Bingen using the methods of literary-lyrical analysis and hermeneutics.

<i>Original</i>	<i>English Translation*</i>
<i>Die Seele</i>	<i>The Soul</i>
<i>Die Seele ist wie ein Wind,</i>	<i>The soul is like a wind</i>
<i>der über die Kräuter weht,</i>	<i>that blows over the herbs,</i>

wie der Tau, der über die Wiesen like the dew that drips over the meadows,
träufelt, wie die Regenluft, die wachsen like the rain-filled air

macht. *that makes things grow.*

Desgleichen ströme der Mensch *In the same way, let humans*
Wohlwollen aus auf alle, die da *stream forth kindness upon all*
Sehnsucht tragen. *who carry longing.*

Ein Wind sei er, der den Elenden hilft, ein *Be like the wind that helps the wretched,*

Tau, der die Verlassenen tröstet. *a dew that comforts the forsaken.*

Er sei wie die Regenluft, *Be like the rain-filled air that lifts up the weary*
die die Ermatteten aufrichtet *and fills them with love like the hungry.*
und sie mit Liebe erfüllt

wie Hungernde. **translated by Gülru Bayraktar.(1098-1179)*

Hildegard von Bingen¹

¹ Bingen, Hildegard von. Scivias. Hrsg. von Adelgundis Führkötter und Angela Carlevaris, Freiburg: Herder, 1990

Analysis of the Poem

Central Theme of the Poem

The central theme of the poem is the human soul and its role in both the internal and external aspects of life. The poem establishes a connection between nature and human empathy by comparing the soul to natural phenomena such as wind, dew, and rain. By comparing them with the soul, von Bingen calls out for the humans to show kindness and support, especially to those in need and to the weak.

The Construction and the Structure of the Poem

The poem is written in free verse and consists of three stanzas of varying lengths. It has no fixed rhyme scheme or regular meter, which is typical of medieval texts that exhibit less formal rigor compared to classical or more modern poetry. However, the poem maintains a clear structure and rhythmic coherence through parallel structures and repetitions.

The poem is divided into two main sections; The first section describes the soul and its connection to natural phenomena. The second section transfers these natural images to human actions, emphasizing the importance of empathy, support, and compassion.

The Meter (Metrum) of the Poem

The lines are predominantly written in iambic meter, meaning the emphasis falls on the second syllable (xX). However, the meter is not consistently strict. The alternation between stressed and unstressed syllables gives the poem a flowing, natural rhythm, reminiscent of the wind, which serves as a central metaphor in the poem.

“Die Seele ist wie ein Wind” (the soul is like a wind) uses iambic rhythm to mimic the gentle movement of the wind.

Stylistic Devices of the Poem

a) Simile;

“The soul is like a wind,” “like dew,” “like rain-filled air.” These comparisons emphasize the gentle, life-giving qualities of the soul, directly connecting it to nature.

b) Metaphor

Humans are encouraged to be “a wind” that “helps the wretched” and “a dew” that “comforts the forsaken.” These metaphors transfer the concept of human care into images of

nature to highlight the healing power of compassion. Hildegard compares the soul to “wind,” “dew,” and “rain-filled

air.” These natural metaphors symbolize vitality, freshness, and care, underscoring the soul's impact on life and the environment.

In the comparisons, humans themselves are portrayed as “wind,” “dew,” and “rain-filled air” and are encouraged to behave

like the soul. These comparisons present the soul as a source of positive, life-giving energy.

c) Anaphora

Repetition: The use of “wie” (like) in the comparisons and the structure of the poem, where the soul and the human being share similar attributes, enhances the significance of this equivalence between nature and humanity.

d) *Alliteration*: “ströme der Mensch Wohlwollen” (let humans stream forth kindness). The repetition of the “W” sound lends a flowing and harmonious tone to the sentence, complementing the poem's imagery.

In the second stanza, each line begins with “ein,” (a,) which emphasizes the structure and creates an almost liturgical tone. The repetition of this structure reinforces the call to the reader to internalize the soul's benevolence and care.

e) *Parallelism*; “Ein Wind sei er... ein Tau... die Regenluft” (Be a wind... a dew... the rain-filled air). This structure emphasizes the different aspects of human nature modeled after nature itself. The parallelism illustrates that the soul and nature form a harmonious unity that humans should strive to emulate.

f) *Symbolism*;

Wind symbolizes mobility, freedom, and a unifying force that touches and moves people. Dew symbolizes gentle, comforting care, nourishing nature with freshness, just as the soul is meant to nurture humans.

It also symbolizes renewal and rejuvenation, serving as a quiet and gentle source of life that refreshes the earth. Dew can also be seen as a metaphor for comfort and affection and, indirectly, as a symbol for tears.

Rain-filled air represents the ability to impart life and reinvigorate the weary. It symbolizes revival and growth, providing strength and new energy, akin to human love and compassion. Wind represents an invisible yet perceptible force that is ever-present and works gently. It can bring about change but also offer solace.

g) *Imagery*

The natural imagery is soft and fluid, emphasizing the harmonious relationship between soul and nature. By linking the soul to elements like wind, dew, and rain-filled air, the poem portrays the soul as an integral part of the natural cycle that gives life and support. The imagery conveys a transcendent connection between humans, the soul, and nature, characteristic of Hildegard's concept of a divinely infused world.

h) *Personification*

The soul is depicted as an active entity that has beneficial effects on its surroundings. Likewise, humans are encouraged to act as living, life-giving forces.

i) *Imperative*

The poem addresses the reader directly: “Desgleichen ströme der Mensch / Wohlwollen aus auf alle” (In the same way, let humans' stream forth kindness upon all). The imperative tone is particularly strong in lines like “Ein Wind sei er... ein Tau...” (Be a wind... be a dew...), which expresses an ethical demand and a call for moral action (Çetin, 2019).

Interpretation of the Poem

The soul, as an essential force of life and morality, is meant to mirror nature in its care and goodness. Hildegard von Bingen portrays the soul as an integral part of the universe, with a moral duty to help and uplift others.

The depiction of the soul as a natural force conveys the idea of

a harmonious, universal order, where humans, like the soul, are called to participate in the promotion and preservation of life. In comparison to contemporaries like Meister Eckhart, Hildegard's focus is less on the introspective struggle of the soul and more on its cosmic role as an intermediary between the earthly and the divine. Her synthesis of theological insights with her visionary experiences provides a distinct perspective, integrating mystical vision with practical moral guidance. The poem calls for adopting a compassionate attitude and dedicating one's soul to the service of the community, reflecting the Christian ideal of charity and care for those in need.

The soul is depicted as a universal principle that aligns with nature. It is meant to impart life, comfort, and support, just like nature. Humans are urged to consciously use their soul to help others, especially the needy and the suffering. The poem carries a moral undertone, urging humans to cultivate their natural capacity for empathy and compassion. It invites reflection on one's actions and the impact of human kindness on others.

Analysis of the Aphorisms

This selection of aphorisms² by Hildegard von Bingen addresses the soul, its relationship to the body, and to ethical as well as cosmic principles. In the following, these aphorisms are analyzed and interpreted using both literary and hermeneutic analysis methods:

1- “So hat die Seele keine Freude an der Sünde, obwohl sie dabei mit dem Körper wohnt.” (Thus, the soul takes no joy in sin, although it dwells with the body)

Here, the dualism of body and soul is emphasized. The body, as the seat of worldly desires, may be inclined toward sin, but the soul, which represents a higher, more moral plane, finds no joy in it. The soul remains pure, even though it is connected to the sinful body.

2- “Von den guten Werken wird die Seele wie von einem Königsmantel umhüllt, von den schlechten aber verdunkelt, wie auch die Erde von Wassern durchströmt wird.” (By good deeds, the soul is cloaked like a king's mantle, but by bad deeds, it is darkened, just as the earth is permeated by waters.)

The soul is illuminated and adorned by good deeds, like a king with his mantle. Bad deeds, on the other hand, darken the soul, analogous to the earth being saturated with water. Here, the moral effect of actions on the soul is depicted metaphorically.

3- “Wie die Seele den Leib belebt und stärkt, so wärmen und stärken auch die Sonne, der Mond und die übrigen Planeten das Firmament mit ihrem Feuer.” (As the soul enlivens and strengthens the body, so too do the sun, moon, and other planets warm and strengthen the firmament with their fire.)

The soul is here described as a kind of inner fire that enlivens the body, similar to how celestial bodies illuminate and warm the universe. A cosmic parallel is drawn between the vitality of the soul and the natural forces of the universe.

4- “Wenn die Seele etwas spürt, was für sie und ihren Leib ungünstig ist, zieht sie das Herz, die Leber und die Gefäße zusammen...” (When the soul senses something unfavorable for

² The aphorisms were chosen from these sources:

Flanagan, S. (1998). *Hildegard of Bingen: A Visionary Life* (2nd Editio). Routledge.
Bingen, Hildegard von. *Buch der Lebensverdienste* (Liber vitae meritorum). Übersetzt

und eingeleitet von Heinrich Schipperges. Salzburg: Otto Müller, 1993.
Bingen, von Hildegard. *Das Buch der göttlichen Werke* (Liber divinorum operum).
Übersetzt und kommentiert von Mechthild Heieck. Freiburg: Herder, 2005.

itself and its body, it contracts the heart, liver, and vessels...)

This aphorism describes a close connection between emotional and physical states. The soul reacts to harmful or unfavorable influences, causing physical effects like the contraction of the heart and a darkness that envelops the body. It describes sadness and emotional pain.

5- *“Wie die Sonne das Licht des Tages ist, so ist auch die Seele das Licht des wachenden Körpers. Und wie der Mond das Licht der Nacht ist, so ist auch die Seele das Licht des schlafenden Körpers.”* (Just as the sun is the light of the day, so too is the soul the light of the waking body. And just as the moon is the light of the night, so too is the soul the light of the sleeping body.)

The soul is depicted as the source of inner vitality, comparable to the sun and moon that illuminate day and night. It remains active both in waking and in sleep, guiding and supporting the body.

6- *“Der Körper ist an keiner Stelle ohne Seele, weil sie mit ihrer eigenen Wärme den ganzen Körper durchströmt.”* (The body is never without the soul, as it permeates the entire body with its own warmth.)

This aphorism emphasizes the omnipresence of the soul within the body. The soul is described as a source of energy that fills the entire body with warmth and life. There is no part of the body that is separated from the soul.

7- *“Die Seele ist ein Hauch, der zum Guten strebt, das Fleisch aber neigt zur Sünde hin.”* (The soul is a breath that strives toward goodness, but the flesh tends toward sin.)

Again, the dualism between soul and body is highlighted. While the soul constantly strives for goodness, the flesh draws humans toward sin. It is a description of the inner conflict between moral striving and bodily temptations.

8- *“Die Seele liebt in allen Dingen das diskrete Maß...”* (The soul loves moderation in all things...)

The soul strives for balance and moderation. This aphorism describes the soul as wise and reasonable, favoring the right measure in all things. Humans should take this as a guide and impose moderation on themselves.

9- *“Der Seele haftet eine Erfahrung im Himmlischen wie im Irdischen an.”* (The soul possesses experience in both the heavenly and earthly realms.)

The soul is experienced in both the celestial and earthly domains. It connects the spiritual with the worldly and has access to both spheres, which grants it a special wisdom.

10- *“Die Seele ist wie der Wind, der über die Kräuter weht...”* (The soul is like the wind that blows over the herbs...)

This poetic metaphor describes the soul as an invisible yet effective influence on the world, intended to act with kindness and compassion toward others. Just as the soul, humans should be a healing and supportive force, especially for those who are needy or suffering.

11- *“Der Atem ist der lebendige Hauch der Seele...”* (Breath is the living breath of the soul...)

Breath is regarded here as an expression of the soul. It is a physical manifestation of the life that the soul bestows upon the body. Through breath, humans remain alive, demonstrating the soul's continuous presence.

12- *“Die Macht der Seele kann man in den Augen des Menschen sehen...”* (The power of the soul can be seen in the eyes of a

person...)

The eyes are described as windows to the soul. The clarity and brightness of the eyes reveal the power and presence of the soul within the body. The eyes are not only organs of sight but also expressions of inner vitality and strength.

13- *“Denn die Seele ist es, die dem Menschen den Lebenshauch zusendet...”* (For it is the soul that sends the breath of life to humans...)

The soul is seen as the source of life. It endows humans with vitality and equips them with various abilities that distinguish them from lifeless matter.

14- *“Die Seele ist die Herrin, das Fleisch ist die Magd...”* (The soul is the mistress; the flesh is the servant...)

This aphorism describes the hierarchy between soul and body. The soul holds control and gives life to the body, while the body is subordinate to it. It emphasizes the supremacy of the soul over the physical aspects of human existence (Aydın, 2019).

All these aphorisms reflect a philosophical and spiritual worldview in which the soul is portrayed as an immortal, moral, and life-giving entity. It is the center of human life, while the body plays a subordinate role. A strong dualism between body and soul is emphasized, pointing to a moral order in which the soul seeks goodness and moderation, while the body is inclined toward temptations and sin.

Conclusion

This analysis of Hildegard von Bingen's poem and aphorisms reveals her profound and nuanced understanding of the soul as both a spiritual and moral force. Hildegard's works highlight a deeply rooted dualism where the soul embodies divine guidance, striving for goodness and moral clarity, while the body remains susceptible to earthly temptations. By comparing her concept to modern feminist interpretations, it becomes clear that Hildegard's influence extends beyond medieval theology, offering a timeless model of the soul as a source of ethical strength and compassion.

The poem and aphorisms collectively underscore the soul's role as a bridge between the earthly and the divine, influencing not just the physical body but also guiding ethical behavior. Hildegard's portrayal of the soul aligns with medieval theological thought, yet it stands out for its vivid imagery and poetic expression, which invite readers to reflect on their inner spiritual lives.

Ultimately, Hildegard presents the soul as the essence of human existence, urging individuals to cultivate virtues like compassion, empathy, and moderation. By exploring these timeless spiritual insights, Hildegard's work remains relevant to contemporary discussions in theology and philosophy, offering a perspective that sees the soul not only as a religious concept but also as a source of moral and ethical strength in human life.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Sources

- Aydın, İ. H. (2019). *Aforizma Dedikleri*. Bingen, von Hildegard. Das Buch der göttlichen Werke (Liber divinorum operum). Übersetzt und kommentiert von Mechthild Heieck. Freiburg: Herder, 2005. (This is one of the sources of the used Aphorisms) Bingen, Hildegard von. Scivias. Hrsg. von Adelgundis Führkötter und Angela Carlevaris, Freiburg: Herder, 1990. (This ist the source of the used Poem) Bingen, Hildegart von. Buch der Lebensverdienste (Liber vitae meritorum). Übersetzt und eingeleitet von Heinrich Schipperges. Salzburg: Otto Müller, 1993. (This is one of the sources of the used Aphorisms)
- Babinsky, E. (1993). *Marguerite Porete: The Mirror of Simple Soulse*. Paulist Press. Caemmerer, Christiane; Delabar, Walter; Ramm, Elke; Schulz, M. (1999). *Autorinnen in der Literaturgeschichte*. Bremen: Zeller.
- Çetin, N. (2019). *Şiir çözümlene yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Dahlke, B. (2024). *Christa Wolf Biographie*.
- Flanagan, S. (1998). *Hildegard of Bingen: A Visionary Life* (2nd Editio). Routledge. (This is one of the sources of the used Aphorisms)
- Kern, B. (2011). *Der Spiegel der einfachen Seelen*. Marix Verlag ein Imprint von Verlagshaus Römerweg.
- Lennox, S. (2009). *Feministische Literaturwissenschaft*. De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110217438.133>
- McGinn, B. (1986). *Meister Eckhart: Teacher and Preacher*. (T. Renna, Ed.). New York: Paulist Press. <https://doi.org/10.2307/3166631>
- Meister, E. (2023). *Vom Seelengrund, Eine Ayswahl aus den deutschen Predigten 9*. Stuttgart: Reclam Verlag.
- Müller, H. (2024). *Herta Müller*. Roche, C. (2010). *Wetlands*. Grove Press.
- Simon, S. (1907). *Mechthild von Magdeburg, Das fliessende Licht der Gottheit*. Berlin: Oesterheld & Co Verlag.
- Stammler, W. (1987). *Die Deutsche Literatur des Mittelalters*. Berlin: De Gruyter.
- Wolf, C. (1996). *Medea*. Nan A. Talese.

Kültür Aktarıcı Kalıp İfadeler Üzerine Sosyolengüistik Bir Çalışma

A Sociolinguistic Study on Culture-Transmitting Formulaic Expressions

Samet DEMİRTAŞ

Türk-Alman Üniversitesi, Yabancı Diller
Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye

*Turkish-German University, School of
Foreign Languages, Istanbul, Türkiye*

Öz

Dil ve Kültür birlikte işleyen ve toplumlari birbirine bağlayan iki ayrılmaz parçadır. Toplum fenomeni bu iki öğenin birlikte işlemesiyle şekillenir. Kalıp sözler bu ayrılmaz parçanın birlikte işlemesiyle oluşan dilsel birlikler arasındadır. Toplumsal bağlamda yürütülen çalışmalar dil kullanımının sosyal düzeyde nasıl işlediğiyle ilgilendir. Toplumda var olan tüm bireylerin dil kullanımları toplum dilbilimin konusunu oluşturur. Göç gibi olaylar neticesinde farklı bir coğrafyada yaşamını sürdüren Almanya'da yaşayan Türkler anadillerinin yanında, yaşadıkları ülkenin dilini de kullanan ve bu doğrultuda sosyal hayatlarını sürdüren bireylerdir. Bu çalışmada Almanya'da yaşayan Türklerin kalıp söz kullanımları incelenmiştir. İncelenen verilerde yer alan kalıp sözler sosyal medya platformu Instagram üzerinden toplanmış olup betimsel bir analiz niteliğindedir. Bu çalışma, verilerin yalnızca bir Instagram paylaşımı üzerinden elde edilmiş olması nedeniyle genellenebilirlik açısından sınırlılıklar taşımaktadır ve bu yönüyle bir ön çalışma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Almanci Türkler, Kalıp sözler, Kültür

Abstract

Language and Culture are two inseparable components, work together and connect societies. The Phenomenon Society is characterized by mutual collaboration. The phenomenon of society is shaped by the working together of these two elements. Routine words are the linguistic units formed by the working together of this inseparable part. Studies conducted in a social context are interested in how language use works at a social level. The language use of all individuals in society constitutes the subject of sociolinguistics. German Turks who live in a different geography as a result of events such as migration are individuals who use the language of the country they live in as well as their mother language and continue their social lives accordingly. This study examines the routine word use of Turks living in Germany. The routine words in the examined data were collected from the social media platform Instagram and are a descriptive analysis. The fact that the study was obtained only from an Instagram post limits the generalizability of the study and is a preliminary study.

Keywords: Society, German Turks, Routine Words, Culture

Geliş Tarihi/Received 04.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted 10.12.2024

Yayın Tarihi/Publication Date 26.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Samet DEMİRTAŞ
samet.demirtas@tau.edu.tr

Atıf

Demirtaş, S. (2024). Kültür Aktarıcı Kalıp İfadeler üzerine Sosyolengüistik Bir Çalışma. *Korpusgermanistik*, 3(2), 49-58.

Cite this article

Demirtaş, S. (2024). A Sociolinguistic Study on Culture-Transmitting Formulaic Expressions *Korpusgermanistik*, 3(2), 49-58.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Dil fenomeni, bireylerin yaşam dinamiklerini yönlendiren ve toplumsal etkileşimi mümkün kılan en temel unsurdur. Toplamların sosyal yapılarını inşa eden kritik bir araçtır. Doğan Aksan dili şöyle tanımlar:

“İnsan açısından bakınca, insanın dünyadaki yerini, değerini belirleyen odur. Konuşma yeteneği, dolayısıyla dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gelir. Onun duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürbilmesine olanak sağlar” (Aksan, 1979, s.11).

Dil, toplumsal yapıyı besleyen temel bir unsurdur. İnsanoğlunun sosyal bir varlık olması, onun en ayırt edici niteliklerinden biridir. O, toplumun çeşitli katmanlarında çeşitli rollere sahip olabilmektedir. Evinde bir eş, anne, baba, evlat olan bir birey, hayatın diğer alanlarında farklı rollere girer. Bu doğrultuda toplumsal bir dil kullanır. Dilin insanın sosyal rolünü yansıtan bir ayna oluşu, bizi dilbilimde oldukça genç bir disiplin olan toplum dilbilime uzanan bir yolculuğa çıkarır. Toplum dili, birçok farklı yönden ele alınır.

Topluluklarının yürütülen dil incelemeleri, bireysel düzeyde kalmayıp, azınlık topluluklarının dil pratiklerini ve bu pratiklerin sosyal kimlikleri nasıl şekillendirdiğini de kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, bireylerin ve toplumların kültürel kimliklerini yansıtan söz varlığına da derinlemesine bir bakış sunar. Çünkü dil ve söz varlığı iç içe kültürden beslenen dil öğeleridir. Söz varlığı yalnızca sözcüklerle sınırlı kalmaz, aynı zamanda deyimleri, atasözleri, öbekleri, ikilemeleri, kalıp ifadeleri de içine alarak bir milletin geçmişinden, dünya görüşüne kadar geniş bir yelpazeyi temsil eder. Söz varlığı içinde yer alan ifadeler, kültürel temsilcidir. Yani dil, aynı zamanda bir kültür aktarıcısıdır. Göçer, dilin önemli bir kültür aktarıcısı olduğunu ifade eder. O, dil ve kültür arasındaki sıkı ilişkiyi şöyle tasvir etmektedir:

Dil, en etkili kültür aktarıcısıdır. Sözlü ve yazılı kültür ürünleri dil aracılığı ile nesilden nesile aktarılar gelmiştir. Gelecek nesiller dillerini öğrenmekle sadece kendi dillerini öğrenmekle kalmıyor, aynı zamanda atalarından kalan karakteristik yaşam biçimlerini, içinde yaşadıkları toplumun kendine has özelliklerini öğrenmiş oluyorlar. Bir milletin tarihten başlayarak bugüne kadar gelen yaşam biçimlerinin damıtılmış özü olan kültür, sözlü ve yazılı dil ile bugünlere ulaşmış; yine dil aracılığı ile gelecek nesillere ulaşacaktır. Kültür bir milletin geleneklerinin, yaşam durumlarının kısaca tarihinin dil mektubu ile günümüze kadar gelmiş belgesidir. (Göçer, 2012, 51)

Kültür ve dil birbiriyle sıkı bir bağ ile kenetlenmiş iki öğedir; kültürel değerler dil aracılığıyla toplumsal hayata entegre edilmektedir. Kültür, milli unsurların yansıtıcısıdır ve bu durum dil ile doğrudan ilişkilidir. O, dili yalnızca yansıtmakla kalmayıp, şekillenmesine de katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, kültür, toplumun inançları, yaşam tarzı ve normları doğrultusunda dilin kelime hazinesini ve ifade biçimlerini de şekillendirir. Bu noktada ana dil önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü ana dil, bir milletin kültürel öğelerini, milli değerlerini derinden etkiler. Hürriyet Gökadayı bu durumu şöyle özetler:

“Kültüre özgü bütünlüğü sağlayan başlıca kaynağın anadilde bulunduğu görülür, çünkü kültürün sınırı genellikle dilce belirlenir.” (Gökdayı, 2015, s.116)

60'lı yılların başında işçi alımı neticesinde gerçekleşen Almanya Göçü, bugün birçok Türk kökenli bireylerin Almanya'da doğup büyümesiyle sonuçlanmıştır. Kendi öz kültürel değerlerinin benimsenmediği, başka bir kültür dünyasının içinde yetişen bu bireyler, aynı zamanda farklı bir dil dünyasının da içine doğmuş olmaktadır. Ana dil ve kültür arasındaki ilişkinin yoğun olması Almanya'da dünyaya gelen Türkler için büyük bir problem niteliğindedir. Çünkü anadil kültürel bağlılık açısından önem arz eder. Bu bağlamda Öznur Rengi ve Soner Polat'ın aktardığına göre, kendi kültürel değerlerinden uzaklaşan bireylerin, yeni yaşam tarzından ve baskın kültürden etkilendikleri için kendi kültürlerini ve kimliklerini korumalarının zorlaştığı belirtilmektedir.

“Kendi kültürel konumundan uzaklaşan birey yeni yaşam tarzından ve baskın kültürden doğal olarak etkilendiği için kendi kültürünü ve kimliğini koruması zordur. Bireyin kendi kültürünü bilmesi ve koruması ev sahibi ülkedeki çeşitliliği kolayca gezmesine yardımcı olur.” (Rengi & Polat, 2019, s. 283)

Ana dil, kimlik ve kültür oluşumunda merkezi bir rol oynamaktadır. Bireyler, belirli bir kültürel bağlamda, o kültüre özgü değerler ve normlar doğrultusunda kimliklerini inşa ederler ve bu süreç, iletişim kurma biçimlerini de şekillendirir. Ancak Ana dil, sadece iletişim aracı olmanın ötesinde, bireyin kimliğini ve dünya görüşünü şekillendiren temel bir unsurdur. Ana dil edinimi, aynı zamanda kişinin dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini de etkiler. Bu bağlamda, ana dil kaybı, bireyin kültürel kimliği üzerinde önemli bir etki yaratabilir. Bu konu, şu şekilde ifade edilmektedir:

Birincil dil edinimi yalnızca dil edinimi değildir, aynı zamanda konsept edinimidir. Birincil olarak edinilen dil, bireyi en yoğun şekilde şekillendiren dili oluşturur. Bir insan ana dilini yok kaybetse de izleri konsept ve dünya bilgisi şeklinde kalmaya devam eder. Göçmenler için ana dil kimliğini bulma konusunda önemli bir role sahiptir. Kaybedilmesi durumunda bu aynı zamanda bir kimlik kaybı anlamına gelir. (Olariu, 2007 s. 305)

Söz varlığı bir dilin kültürünü yansıtan en temel birimler arasındadır. Bir toplumun söz varlığında o toplumun kimliği, sosyokültürel yapısı, adetleri, bilgi birikimleri saklıdır. Yalnızca salt sözlüklerle ve cümlelerle dile getirmek yerine deyim, atasözü, kalıplaşmış ifadeler kullanılır ve dil bir renk kazanır. Duyguları ifade ederken uzun bir cümle kurmak yerine deyimse bir ifade kullanır, kimi durumlarda bir atasözle asıl söylenmek istenen özetlenmiş olur. Kalıp sözler de kullanılması gelenek ve bir zorunluluk haline gelmiş dil birlikleri arasında yer alır. Hastalık durumunda geçmiş olsun demek, bir yakını kaybetmiş birisine *“başın sağ olsun, mekânı cennet olsun, Allah rahmet eylesin”* demek gerekir Gökdayı, kültürle bağlı ifadelerin, toplumların yaşam biçimleriyle ve dünya algılayış biçimleriyle harmanlandığını ve kullanımının bir görev olarak görüldüğünü belirtmektedir. Kalıp sözlerin kalıp yapıda kullanımı kültürle yakından ilişkilidir. Çünkü dil bir iletişim aracı olmakla beraber bir toplumun kültürel değerlerini yansıtan dinamik bir sistemdir ve kültür tarafından belirlenen sınırlar, bu birimlerin kalıplaşmış olarak kabul edilmesini mümkün kılar. Bu durum, toplumun kültürel kodlarıyla iç içe geçmiş kalıp ifadelerin dilin katmanlı bir kod sistemi olarak işlev görmesini sağlar:

Söz varlığı, farklı söylem türlerinde düzenli olarak görülen belirli ifadeleri dondurup/kalıplaştırıp yeniden düzenler. Bu birimlerin arasında yer alan kalıplaşmış birimler düşünüldüğünde eğer

bunların kullanımını sınırlayan kültürel kurallar olmasaydı bu birimler kalıplaşmış olarak değil de her türlü değişime/değiştirmeye açık dil birimleri olarak algılanabilirdi. Yani kullanımları kültür tarafından sınırlandırıldığı için bu birimler kalıplaşmış olarak nitelendirilir. (Gökdayı, 2015, s. 120)

Kalıp ifadeler için kültür önemli bir yapı taşıdır. Türkçe konuşan bir kimse için kendi kültürünü yansıtan kalıp ifadeleri yeğlemesi beklenir. Almanya'da doğan Türk çocukları ise Türk kültür dünyasının dışında, ayrı bir coğrafyanın kültürü ve diliyle büyümesi dolayısıyla anadillerinde görülen bu bağlamdaki eksiklikler incelenmelidir. Çünkü Almanca ve Türkçe birbirinden oldukça farklı iki dil ailesine ait; farklı medeniyet alanlarının ürünleridir. Bu ifadelerin kullanılış biçimleri de bu doğrultuda değişiklik göstermesi beklenir. Kalıp sözlerle ilgili olarak yazdığı Almanca bir makalesinde kalıp sözlerin pragmatik özelliğine dikkat çeken Věra Höppnerová bu durumu, "Onlar sadece belirli işlevlere bağlı değildir, aynı zamanda kullanıldıkları bağlam ve durumlara da bağlıdır. Birçok karşılaştirmalı araştırma, kalıp ifadelerin dilden dile farklılaştığını ve bu yüzden dile özgü bir özellik taşıdığını ortaya koymaktadır." (Höppnerová, 2013, s. 22) sözleriyle vurgular.

Bu bağlamda, bu makalenin amacı, birçok çalışmanın araştırma nesnesi olan Almanya'da yaşayan Türklerin söz varlığı kullanımlarını incelemektir. 1960'lı yıllarda gerçekleştirdikleri işçi göçüyle Almanya'ya yerleşip hayatlarını orada devam ettiren ve 4. kuşağa kadar yetişen Almanya'da yaşayan Türkler, Almanya'nın popölasyonunda yer edinen önemli bir etnik grubu oluşturmaktadır. Alman kültürü ve dünya bakışıyla iki dilli yaşayan Türk gençlerinde ana dil eksiklikleri ve Alman diline olan yatkınlık söz varlığının önemli bir öbeği olan kalıp sözler üzerinden araştırılacaktır. Araştırmanın verileri, Instagram platformunda yer alan "Wissentürkei" sayfasından toplanacaktır. Bu sayfa, Almanya'daki Türk nüfusunun yoğun olarak etkileşimde bulunduğu bir platformda yer almakta olup, hedeflenen topluluğun dilsel davranışlarını doğrudan yansıtabilmektedir. Bu sebeple veriler bu sayfadan toplanacak olup kalıp söz olarak baş sağlığı dileyen, taziye, destek ifadeleri üzerinde durulacaktır.

Bu çalışma, bir ön araştırma niteliğindedir. Almanya'daki Türk toplumunda başsağlığı ifadelerinin kullanımını örneklem üzerinden ele almakta olup, daha geniş bir analizden yalnızca başlangıç noktasını içerir. İncelemenin dar kapsamı gereği, sadece bir Instagram paylaşımından seçilmiş veriler üzerinden genel eğilimler incelenecek, derinlemesine bir analizden kaçınılacaktır.

Yöntem

Bu makale çalışması, Almanya'da yaşayan Türklerin sosyal medya üzerinde kullandıkları kalıp ifadelerin kültürel ve sosyolengüistik bağlamda incelenmeyi amaçlanmaktadır. Araştırmanın veri seti, sosyal medya platformu Instagram üzerinden seçilen bir gönderiden toplanmıştır. Çalışmada başsağlığı ifadelerine odaklanılarak, Almancı Türk kullanıcıların bu ifadeleri nasıl ve hangi bağlamlarda kullandığı incelenmiştir. Bu betimleyici bir analiz çalışması olup, nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Çalışmanın kısıtlı bir veri seti üzerinden gerçekleştirilmiş olması, sonuçların genellenebilirliğini sınırlamakta ve bir ön çalışma niteliğindedir.

1. Dil

Hayat birçok yönden desteklenen bir mekanizmadır. Bu mekanizmanın desteklenmesini sağlayan en temel öge dildir. İnsanoğlu yüzyıllar boyu dil hakkında birtakım fikirler yürütmüş ve bu gizemli, çok yönlü sistemi çözmek için uğraşmış ve uğraşmaktadır. Hayat, dili desteklerken, dil de hayatın içinde yer alan toplum, kültür gibi birçok yapı unsuruyla desteklenerek gelişmektedir.

Hayatın dili, dilin de hayatı şekillendirdiği bu karşılıklı ilişki, insanın düşünsel ve toplumsal gelişimini besleyen güçlü bir bağdır. Bu bağın bireysel ve toplumsal etkilerini daha iyi anlamak için, dilin insan yaşamındaki benzersiz rolüne dair şu değerlendirme oldukça çarpıcıdır:

"Çok karmaşık yapısına karşı, insanın doğduktan sonra birkaç yıl gibi şaşırtıcı kısa bir süre içinde öğrendiği dil, dili konuşan bireyin dünyaya bakış açısını ve düşünme biçimini belirleme, çevresindekilerle iletişimini, binlerce yılın birikimi olan bilgi varlığına erişmesini ve düşünsel gelişimini sağlama özellikleriyle yaşamımız boyunca bize eşlik eden çok önemli bir varlıktır." (Toklu, 2018, s. 11)

Bu bağlamda, dil, insanın dünyadaki bilgiye ulaşmasını ve bu bilgiyi içselleştirerek gelişmesini sağlayan güçlü bir mekanizmadır. Dil, insanlar arasında iletişim kurmanın yanı sıra, dünyanın nasıl algılandığını, düşünce dünyasının nasıl şekillendiğini ve insanlar arası etkileşimi belirleyen bir araçtır.

1.1. Dil ve Toplum

Dil ve toplum arasında öyle bir ilişki vardır ki, bu ilişki birbirini paralel olarak etkiler.

Toplumda olan gelişmeler dile yansırken, dilde olan gelişmeler de yine toplum üyelerinin dillerinde kendini göstermektedir. Bu sıkı ilişki şu sözlerle ifade edilmektedir: "Bireyler içlerinde yoğrudukları dilin kodlarıyla yaşar ve düşünce yapıları da yaşadığı toplum içinde inkişaf eden dil ile gelişir, dolayısıyla dil de toplumla beraber gelişir." (Dil ve Toplum)

Toplum kendi arasında birçok katmana ayrılabilen bir olgudur. Bir toplumda birçok toplumsal rol bulunur. Bu durum bireylerin dillerine de yansır. Bir öğretmenin konuşmasıyla bir öğrencinin öğretmeniyle konuşması aynı doğal dil içinde olmasına karşı farklı şekillerde ifade bulur. Küçük bir çocuğun konuşması ile ebeveynlerin konuşması; gençlerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri diyaloglar, yaşlı insanların kendi aralarında yürüttükleri diyaloglardan farklıdır. Bu, dilin toplumsal açıdan farklılaştığını göz önüne seren bir durumdur.

Toplum ve dil ilişkisi dilbilimde toplum dilbilim disiplinin araştırma konusunu oluşturur. Saussure'ün dil anlayışında dilin toplumsal kullanımı, kültürle ilişkisinden bağımsız, kendi içinde bir sistem olarak değerlendirilir. Yani dil, dış etkenlerden muaf tutulup, sadece iç işleyiş dinamiklerine odaklanılarak incelenir. Ancak dil, yalnızca yapısal özellikleriyle ele alınabilecek bir sistem değil, çeşitli sosyal durumlarda, yaş, cinsiyet, sosyal statü, etnik köken gibi birçok sosyal katmanın etkisi altında değerşebilen bir olgudur. Bu etkileşim, toplum dilbilimi alanının doğmasına zemin hazırlamıştır. Canbulat ve Özşavlı (2019) toplumdilbilimi, dilin sadece dilbilgisel kurallarla değil, aynı zamanda toplumsal kurallarla öğretildiğini şu sözlerle savunmaktadır:

“Toplumdilbilim; dilin sadece dilbilgisi kuralları bilinerek açıklanabileceği, yapısı (Yapısalcılık) veya zihinle ilişkisi kavranarak açıklanabileceği (Üretici Dönüşümsel Dil Kuramı) görüşlerine tepki olarak doğmuştur. Çünkü dil öğrenilirken sadece dilbilgisi kuralları, yapısı veya zihinle ilişkisi öğrenilmez. Aynı zamanda dilin toplumsal kuralları da öğrenilir” (Canbulat & Özşavlı, 2019, s. 432).

Dil, yapısal niteliklerinin yanı sıra, kültürel ve toplumsal faktörlerin belirleyici etkilerini de içeren çok katmanlı bir sistem olarak değerlendirilmelidir. Dil toplumsal açıdan önemli bir mekanizmadır. Toplumdilbilim ise bu mekanizmanın derinliklerine inerek onu çözümlenmeye çalışan bir uzmanlık alanıdır. Berke Vardar, toplum dilbilimi şöyle tanımlar: *“Dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle, bu iki tür olgu 4 arasındaki, eşdeğişirliği inceleyen karma dal.”* (Vardar, 2002, s.196) Dilin canlı bir mekanizma olarak sürekli gelişebilme özelliği, toplumsal dinamikleri de etkisi altına alabilmektedir. Toplumun değişmesi dili değiştirirken, dilde görülen değişiklikler de aynı şekilde toplum üzerinde etkili olabilmektedir.

Aksan (1980) dilin toplum için önemini *“toplum açısından, toplum dilbilimci gözüyle bakınca dil, yine en başta anılması gereken bir kurumdur. Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olamayacağından dil bu açıdan da önemlidir; bir topluluğu topluma dönüştürür.”* sözleriyle ifade eder. Yani dil, ortak dil kullanıcıları arasındaki bağı güçlendirir ve bir kimlik, aidiyet ve ortak değerler kazanmalarını sağlar.

Toplum üyelerinin dili, kimin, hangi zaman diliminde kiminle konuştuğu, bu konuşmanın gerçekleştiği yer gibi birçok unsur toplum dilbiliminin araştırma konularındandır. Bunun yanında doğal dil olgusu içerisinde doğan azınlık dilleri de toplum dilbiliminin araştırma konuları arasında yer alır. 1960’lı yıllarda Almanya’ya gerçekleşen işçi göçü, bugün 4. kuşağa kadar varmış ve kendi öz kültüründen, dilinden ayrı topraklarda büyüyen gençlerin doğmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum Almanya’da doğup büyümüş iki dilli genç kuşakların Türkçe dil kullanımlarında birtakım eksiklikler gelişmesine sebep olmuştur. Türk çocuklarının dilinde saptanan eksikliklerin sebepleri *“Türkçenin etkili ve doğru kullanımı için aile içindeki eğitimin yetersiz olması hem dil girdisinin azlığından hem de aile içinde konuşulan Türkçenin yöresel dil kullanımı niteliğinden kaynaklanmaktadır.”* (Şengül & Gökür, 2016, s. 95) şeklinde açıklanmaktadır. Aynı zamanda Çakır’dan alıntılanığı üzere Almanya’da yaşayan Türkler tarafından kullanılan dilin, öz Türkçeden farklı özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Mustafa Çakır’a göre, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının kullandığı Türkçe, memleketlerinin yöresel yapısını ve karakteristiklerini yansıtmakta ve standart dil özelliklerinden ayrılmaktadır. (Çakır, 2002, s. 40)

1.2. Toplum ve Söz Varlığı

Dil sistemi birçok öğeden meydana gelen ve birçok öğeyi içine alan bir organizmadır. Harfler, kelimeler, sesler bu sistemin ürünleridir ve iletişim kurmanın anahtarlarındandır. Sözcüklerden ibaret olmayan dil sistemi kültür, gelenek ve göreneklerden beslenir. Söz varlığını bu şekilde meydana getirir ve etkili bir iletişim sunar. Deyimler, özlü sözler, atasözleri, kalıp ifadeler gibi öbekler dilin ve bununla beraber iletişimin ayrılmaz parçalarıdır. Söz varlığının birer üyesidir.

Söz varlığı bir dilin en önemli yapı taşlarından biridir. Onlar, kültürel öğeleri içinde barındıran ve toplumun adetlerini, yaşam biçimlerini, dünyaya bakış açılarını yansıtır. Kullanıcıların duyguları, düşünceleri söz varlıklarıyla ifade edilir. Bu ifade ediş biçimleri yalnızca kelimelerle sınırlı değil; deyimlerle, atasözleriyle, kalıp sözlerle daha etkili, metaforik ve sembolik bir iletişim yaratabilirler. Bu, aynı zamanda insanın kimliğini de oluşturmaktadır. Kimlik ve dilin arasındaki bağlantı şöyle açıklanır: *“Kişi, grup, topluluk veya ulusların kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri ve yer aldıkları ilişki ağları onların kimlikleriyle yakından ilişkilidir.”* (Aslan, 2019, s. 114)

Bu bağlamda düşünülürken, kültürden beslenen dil olgusu bireylerin kimliklerinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Söz varlığı da bu durumun gerçekleşmesinde önemli bir etkidir. Almanya’da dünyaya gelmiş birçok Türk genci, ana dillerini kullanırken karşılaştıkları en büyük zorlukların temelinde çeşitli sebepler bulunduğu, yapılan bir araştırmada belirtilmiştir. Araştırmada, dil yetersizliklerinin sebepleri arasında söz varlığı ve alfabe sorunu olduğu sonucuna varılmıştır. (Şengül & Gökür, 2016)

Kültür, toplumların birleşmesi ve dili şekillendirmesi açısından önemli bir etkidir. Toplum üyelerinin ifade ediş biçimleri, dünya tasavvurları diline yansır, kültürel bir ifade tarzı oluşur. Düşünme biçimi dil aracılığıyla gelişir; dil aracılığıyla söze dökülür. Duyguları ifade ederken kullanılan deyimler kültürel ifade ediş tarzları arasındadır. Bunun yanında zorunluluk itibarı ile kullanılan *“geçmiş olsun, başın sağ olsun, hayırlı olsun”* gibi birçok kalıp ifadeler de kültürden kültüre farklılaşır. Almanya’da yaşayan Türklerin iki farklı dünya görüşü ve kültürle donanmış dile sahip olmaları birtakım eksiklikler doğurabilmektedir. Çolak, bireylerin kültürel çevreleri ve düşünce farklılıkları konusunda önemli bir açıklama yapmaktadır. O, biyolojik varoluşun ötesinde, kültürel bir varoluşun başlangıcını da işaret eder:

İnsan doğumu, biyolojik bir süreç olmakla birlikte, aynı zamanda kültürel bir varoluşun da başlangıcıdır. Çünkü insan, gelişip büyüyebileceği bir coğrafyaya doğduğu gibi bir kültüre ve bu kültürün göreceli gerçekliğine de atım atar. İnsan nasıl ki hayvanlar, bitkiler ve eşyalar gerçekliği içinde kendi varlığını konumlandırır ve merkez kabul ederse; zihniyeti ve toplumsal kimliği de var olduğu ve kendisini anlamlandırdığı kültür çerçevesi dahilinde çeşitli bakış açıları ve düşünce biçimleri kazanır. (Çolak, 2020, s.11)

1.3. Toplum ve Ana dil

Bildirişim gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan birçok faktör anadili aracılığıyla sağlanmaktadır. İnsanın birincil dili olarak düşünce dünyasının şekillendirerek algı dünyasını zenginleştirir. Ana dil, çocukluk döneminden itibaren İnsanogluna yanında yer alır ve öz benliğini en belirgin şekilde öne çıkarır. O, insana doğduğu günden itibaren eşlik eder ve onun duygu dünyasından düşünce dünyasına kadar geniş bir ifade repertuarını ortaya koyar. Düşünsel kapasite, duygusal uyum ve toplumsal ilişkiler gibi unsurların gelişiminde öncül rol oynamaktadır.

TDK (2024) sözlüğü ana dil için *“Çocuğun ailesinden veya içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil.”* şeklinde bir tanım yaparken, Almanca DUDEN (2024) Sözlüğü’nde ise *“bir insanın çocukken (ebeveynlerinden) öğrendiği ve dil kullanımında birincil olarak sahip olduğu dil.”* şeklinde tanımlar. Aynı şekilde birinci dil

(Erstsprache) olarak arandığında ise “çok dillilik durumunda ilk olarak öğrenilen, en çok ağır basan dil.” Şeklinde bir tanımlamada bulunmaktadır. Buna ilaveten ise verdiği örneklerde çoğunlukla ebeveynlerin dilinin de çocuğun birincil dili olduğunu belirtmektedir. Ancak toplum dilbilimsel yaklaşım birinci dil ve ana dili konusunda bireysel, daha doğrusu toplumsal açıdan bir ayırım yapar. Bireysel çok dillilik açısından birinci dil, öncelikli olarak edinilen dil olarak görülmekte; ana dil ise, dil kullanıcılarının ortak kültürel paylaşımları ve etkin bir biçimde bağlı hissettikleri dil olarak belirtilmektedir. (Olariu, 2017, s. 304)

Ana dil, kimlik oluşturma konusunda önemli bir rol oynar. Toplumlara birbirine kenetleyen ve toplum kültürünü, dünya görüşünü biçimlendiren başat bir faktördür. Bu sebeple Almanya’da doğup büyüyerek farklı bir dünya algısı ve kültürü içinde büyüyen gençler kendi ana dillerinden kopukluklar yaşaması olası bir durumdur. Kültürel öze ait bilinçte eksiklikler gözlemlenebilmektedir. Kültürel aidiyet bilincinin temelini ise, bireyin anadilini yaşatması ve koruması oluşturmaktadır. Doğan Aksan ana dilini ve önemini şöyle ifade eder:

Ana dili (Muttersprache) anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. Ana dili bir toplumun geçmişten geleceğe bütün değerlerini içinde barındırır. Ana dili bir nevi o milletin kimliğidir. Millet olma bilinci ancak ana dilinin en iyi şekilde muhafazasıyla gerçekleşebilir (Aksan,1980, s. 81).

1.3.1. Ana Dil ve İki Dillilik

Ana dil, bireyin öğrendiği ilk dil olarak insanın zihinsel süreçlerinin işleminde temel araçların başında gelmektedir. Küreselleşen dünya ve göç gibi önemli olaylar neticesinde farklı ülkelerde dünyaya gelen bireyler ikinci bir dil edinim süreci geçirir. Bu bireyler, anadillerinin yanında erek ülkenin dilini konuşup sosyal etkileşimlerini bu dil üzerinden sürdürür.

Araştırmacıların iki dillilik üzerine belirlediği kriterleri, farklı yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. İki dillilik kavramı, çok yönlü bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Genel olarak dil hakimiyeti üzerinden değerlendirilen bu olay, bir yaklaşımda ana dile olan yakınlığıyla ilişkilendirilirken, bir diğer yaklaşımda orta derecede konuşabilmek yeterli görülmektedir.

Araştırmacıların iki dillilik üzerine belirlediği kriterleri, farklı yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. İki dillilik kavramı, çok yönlü bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Genel olarak dil hakimiyeti üzerinden değerlendirilen bu olay, bir yaklaşımda ana dile olan yakınlığıyla ilişkilendirilirken, bir diğer yaklaşımda orta derecede konuşabilmek yeterli görülmektedir.

Bu yaklaşımlardan biri olan geleneksel bakış açısına göre iki dillilik, maksimalist ve minimalist yaklaşım olarak iki farklı perspektiften yorumlanmaktadır. Bican'ın belirttiğine göre, iki dilliliğin başlangıcına odaklanan ve ikinci dilde asgari düzeyde yetkinlik gösterebilme durumunu benimseyen minimalist yaklaşım ve ikinci dile ana dil seviyesinde hâkim olabilme durumuna odaklanan maksimalist yaklaşım bu iki kavramı farklı açılardan ele alır (Bican, 2017, 358-360). Oldukça karmaşık bir kavram olarak kesin bir tanımla yapılamayan iki dillilik kavramı üzerine geleneksel yaklaşımların yanında, farklı boyutları da ele alan yaklaşımlar bulunmaktadır.

İki dillilik üzerine yapılan araştırmalar, dilin işlevsel boyutunu ve değişken yapısını farklı açılardan ele almaktadır. Dilin çeşitli bağlamlarda farklı işlevlerde kullanılması ve zaman içinde sürekli değişen bir yapıya sahip olması, iki dilliliğin statik bir yapıdan ziyade dinamik bir olgu olduğunu göstermektedir. Dil kullanımının, bireyin davranışlarıyla şekillenen bir fenomen olarak görülmesi, dilin bireysel ve toplumsal etkenlerle uyum içinde değişebileceğine

işaret eder. Bu bağlamda, iki dilli bireylerin her iki dille düzenli ve sürekli iletişim halinde olmaları, onları iki dillilik kategorisine dahil etmenin önemli bir ölçütü olarak değerlendirilmektedir (Bican, 2017, 361-362).

Almanya’ya göç eden ilk Türk topluluğunun karşılaştığı en temel sorunlardan birini dil engeli oluşturmaktaydı. Bugün 4. jenerasyona kadar çoğalmış olan bu topluluk, Almanya topraklarında doğup büyüyerek bu toplumun sosyal yapısı, kültür dünyasını özümsemeleri kaçınılmazdır. Sosyal hayatın Almanca olarak akması, okulda, işte Alman diliyle iletişim kurulma zorunluluğu Türklerin Almanca’yı öğrenmelerini zorunlu hale getirmiştir. Sosyal etkileşimler ve günlük yaşam dinamikleri neticesinde Alman diline vakıf bireyler, evlerinde

Türkçe, kimi zaman Almanca Türkçe karışık iletişim sergilemektedir. Böylece her iki kültür ve dil arasında köprü kurarlar.

Farklı ölçütlerle ele alınan iki dillilik olgusu alan yazında edinim koşullarına göre ele alınmaktadır. Bu koşullar, iki dilliliği anlayabilmek için önemlidir. Bu, eşzamanlı (simultaneous bilingualism), birbirini izleyen iki dillilik (sequential bilingualism) ve dilsel ölçütlere göre eş güdümlü, eklemeli ve bağımlı iki dillilik olarak ve psikolojik, sosyal ve dilsel etkilerin görüldüğü eklemeli ve eksiltili gibi türlere ayrılmaktadır (Yalçın yılmaz, 2016, s. 1645-1646).

İkinci dil edinen çocuğun ana dilini ve ikinci dili eş zamanlı bir şekilde öğrenmesi eşzamanlı ölçütü yansıtırken, önce ana dilini öğrenip 3 yaşından itibaren diğer dili öğrenmeye başlaması ise birbirini izleyen iki dillilik olarak değerlendirilmektedir.

Almanya’da doğan çocuklar üzerinden bu durumu örneklemek gerekirse, Almanya’da doğup büyüyen ve doğduğu andan itibaren eşzamanlı olarak hem Türkçe hem de Almancaya maruz bırakılan çocuklar eş zamanlı iki dillilik sınıfında yer alması gerekir. Aynı zamanda birbirini izleyen iki dillilik için ise şöyle bir örnek verilebilir: Almanya’da doğup, önce anadilini ardından okula başladığında ikinci dilini edinen çocuk sıralı bir şekilde dil edinir.

Bu kriterlerin yanında dilsel ölçütlere göre de sınıflandırılan bireyin edindiği her iki dil farklı sosyal bağlamlar içerisinde edinilirken, eklemeli iki dilde ise her iki dil farklı şekilde belleğe işlenmekte ve dil öğrencisi birey her iki dili belleğine farklı göstergelerle depolamaktadır. Bağımlı iki dillilik ise öğrenilmiş olan birinci dilden yardım alınarak, ona bağımlı bir şekilde edinilmesini anlatmaktadır.

Almanya’da doğup büyümüş bir kimsenin sosyal hayatında etkileşim içinde bulunduğu insanlarla Almanca, evde ailesiyle Türkçe konuşarak anadilini edinebilmesi eşgüdümlü iki dillilik olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında okulda öğrendiği bir kelimeyi, örneğin “*Stuhl*” (sandalye) kelimesini zihninde “*Stuhl*” olarak depolarken, sandalye kelimesini ise sandalye olarak depolar, fakat her iki gösterenin işaret ettiği nesne aynı kavram içindir. Bu ise eklemeli iki dilliliği temsil eder. Türkçe öğrenmiş bir bireyin Türkçe yardımıyla Almancayı öğrenebilme durumu ise bağımlı iki dilliliğe bir örnek olarak verilebilir.

Almanca’nın ve Türkçe dillerinin ikisiyle de yoğrulmuş ve bu dillerin ikisini de kullanmak zorunda hisseden çocuklar, sosyal hayatlarında pek çok zorlukla karşılaşabilmektedir. Sosyal çevrede Almanya’nın baskın olması Almanca iletişim kurma zorunluluğu, eğitim hayatını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durum, iki dilli olmanın eksileri arasında değerlendirilebilir. Bu konuda

ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Hayatın her alanında karşılaşılabilecek bir durumdur. İyi derecede anadil hâkimiyeti, verimli bir bilgi alışverişi sağlamanın temelini oluşturmaktadır. Bu durum şöyle açıklanmaktadır:

Özellikle çift dilli çocukların ebeveynleri çocukların eğitim süreçlerinde etkin rol oynamaktadırlar. Çocukların ailede ve yaşanan sosyal çevrede iki farklı dilin konuşulmasıyla üzerlerinde bir baskı vardır. Çocuklar iki dile de yeterince hâkim olamayıp kelime ve yapısal olarak iki dilin özelliklerini birbiriyle karıştırmaktadır. Sonuç olarak çift dilli bu çocuklar sağlıklı bir iletişim gerçekleştirememektedirler (Okuyan & Özdemir: 2023, s.3).

Ana dil, bireylerin kültür ve kimlik oluşturabilmesinin temellerini oluşturan yapı taşları arasında bulunur. Gençlerin okul hayatlarında karşılaştığı birçok sorunun ana dillerinde görülen eksiklikten kaynaklandığı söylenebilir. İki dili iyi öğrenebilmenin temelinde iyi bir ana dili, ana dilinin ve kendi öz kültürüne ait öğeleri, deyimleri, kalıpları iyi bir şekilde ifade edebilmesi gerekmektedir:

Anadili gelişmeyen bir bireyin, çok dillilik ve çok kültürlülük akımının etkisiyle kendine ve sosyal çevresine yabancılaşma tehlikesi vardır. Bir çocuk ancak ilişki kurduğu kişilerle olan ilişkisi sayesinde kullandığı dili öğrenir. Bu nedenle özellikle yurt dışında, anadilinin konuşulduğu çevreden uzak yetişen çocuklarda evde konuşulan dil özel bir anlam ve önem kazanmaktadır. Çünkü anadili eğitimi yalnız dil becerileri kazandırmayı amaçlamaz; onun geliştireceği nitelikler arasında "doğru düşünmek, kişilik geliştirmek, topluma uyabilmek,

Türk ve dünya kültürünü kazanmak" da vardır. (Göğüş, 1983, aktaran Çakır, 2002-2003, s. s.46)

2. Kalıp Sözcükler ve Almanya’da Yaşayan Türkler in Kalıp Söz Kullanımları

Dilin güçlü bir sistem özelliği, iletişimin her alanında kolaylık sağlayarak insan hayatını daha pratik hale getirir. Bilişsel süreçler vasıtasıyla bildirişimi daha verimli ve etkin hale getirmek mümkündür. Dilin beyinde işleniş mekanizması bazı ifadelerle sabit ve kalıcı bir kullanım biçimi kazandırır.

Bildirişim esnasında kalıp haliyle zorlanmadan iletişimin gidişatına göre sabit ifadelerle başvurulur. Günlük iletişim ağının ayrılmaz bir parçası bu ifadelerden oluşur. Söz gelimi dışarda rastlanan bir tanıdığa selam vererek sohbet edip daha sonra hali ve hatırı sorulur, teşekkür edilir. Bu durum yaşamın farklı alanlarında da geçerlidir. Yeni evlenen bir çiftte mutluluklar dilemek için "Allah bir yastıkta kocatsın, mutluluğunuz daim olsun"; yeni bebek sahibi olan bir kimseye "Allah analı babalı büyütsün, damatlığını da görün" gibi ifadelerle başvurulur. Krisztina Mujzer-Varga bunu şu sözlerle ifade eder: "Dil edinimi ve bir dilin kullanımında yaratıcılığın yanında rutinlik de önemli bir rol oynamaktadır. Bu rutinlik birçok kelimededen oluşan, bir bütün olarak zihinde depolanan ve bu sabit haliyle kullanılabilen bu tür ifadelerin işleyişle geçişliyle kendini göstermektedir." (Mujzer-Varga, 2016, s. 181)

Kültür, kalıp ifadeler için önemli bir fenomendir. Her dil, kültürden beslenerek kendini bu doğrultuda yaratır ve bu dünyaya bakışı üzerinde etkili olur. Gördüğü manzara bir başka dil manzarasından farklıdır. Farklı kültürlere sahip her toplum üyesi, dünyaya başka pencerelerden bakar. Kalıp ifadeler de kültüre özgü bu durumdan görevine düşeni yerine getirir. Bu şekilde, kalıp

ifadeler de kültürel değerlerin bir yansıması olarak ortaya çıkar. Bu durum şöyle ifade edilmektedir: "Bir dil topluluğunun sosyokültürel kurallarının ifade ediş biçimi olarak kalıp sözler (Alm. Routineformeln), iletişim içindeki kültüre özgü davranış kalıpları için temel oluşturur. Kültürel bağlayıcılık ve duruma özgü oluşları kalıp ifadelerin belirgin özellikleri arasında yer alır." (Öztürk, Ünal, & Kaya, 2018, s. 216)

Toplumsal normların ve değerlerin biçimlenmesinde başat bir role sahip kalıplaşmış yapılar, toplum üyelerinin davranışlarını düzenleyen yön belirleyici dil parçaları olarak hizmet etmektedir. Toplum içindeki sosyal ilişkilerin belirlenmesinde önemli bir faktör teşkil etmektedir.

Kalıp sözcüğünden de anlaşılacağı üzere, sabit ve donmuş bir şekilde kullanılagelen kalıp sözler, sabit dil birlikleri arasında konumlanmaktadır. Belirli sosyal ve kültürel bağlamlarda anlam kazanır ve esnek yapıdadırlar. Bireyler arası iletişimde gelenekselleşmiş bir rol üstlenmeleri ve toplumun kültürel değerlerini ve ortak ifade biçimlerini yansıtmaları bakımından önemli dil ürünlerindedir. Hürriyet Gökdayı, kalıp sözleri şöyle tanımlamaktadır:

"Kalıp sözler, bir toplumun bireyleri arasında belirli iletişim durumlarında geleneksel olarak kullanılan, duyguları, düşünceleri ve dilekleri açığa vuran, en az iki sözcükten oluşan ve tek bir kavramı mecazsız olarak karşılayan, zaman ve kişiyi gösteren ekler dışında biçim olarak hep aynı kalan, kullanım yerleri sınırlı kalıplaşmış sözcük dizileri." (Gökdayı, 2015, s. 69)

Onlar, bir toplumun dil ve kültür yapısını yansıtan bir aynadır. İletişim esnasında geleneksel iletişim normlarını yansıtmakta ve sabit yapıları ve mecaz içermeyen anlamlarıyla işlevsel bir kolaylık sağlamakta ve toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Kalıp ifadeyi kullanan kişiler arasında bir yakınlık ve ortak kültürel bağ kurar. Aynı zamanda belirli bağlam ve ortamlarda kullanılan bu ifadeler, anlam ve duyguların doğru şekilde aktarılmasını sağlar.

Kalıp sözler toplumun gelenekselliğini sergileyen dil birlikleridir, ancak her dil farklı bir düşünce dünyasının ürünüdür. Algılar, görüşler dilden dile farklılaşmaktadır. Bu doğrultuda ifade ediş biçimlerine yön veren toplumlar, algılarını söze dökerken de farklılaşır. Normatif, düşünsel ve kültürel izler anlatım tarzlarını biçimlendirir. Kültürel kimlik kazanımını güçlendirir. İki dilli bireyler için çeşitli dil dünyaları oluşturmalarını sağlar, çünkü iki dillilik dünyaya farklı pencerelerden bakabilmeyi olanaklı hale getirir; farklı bakış açıları geliştirmeyi ve daha esnek bir algılayış şekli yaratır.

Toplumların dünyayı kendi benimsedikleri bakış açısıyla yeniden inşa etmesi iki dilli bireylerin dil anlayış mekanizmalarını daha iyi kullanabilmelerine katkıda bulunur. Almanya’da doğan Türk çocukları, Türkçe olarak kullandıkları kalıp sözlerle kendi kültür dünyalarını yansıtırken, sosyal etkileşimde buldukları insanlarla Alman düşünce sistemine göre göre dil kullanımı gerçekleştirir, alman düşünce sistemini benimser:

Nörolojik ve bilişsel avantajların ötesinde çok dilliliğin dilsel-pragmatik yönü de ihmal edilemez. Çok dilli bireyler, farklı bir dünya görüşüne sahiptir. Başka bir dilin gözlüğüyle farklı dilsel görüşlerle tanışır. Böylece eylemleri daha esnek hale gelir. Örneğin bazı diller aynı olayı farklı şekillerde ifade eder. Yağmurdan ıslanan bir birey İtalyanca’da *sono tutto bagnata*, baştan aşağı duş aldım,

der. Ya da Almanca'da kültürelliği yansıtan birçok deyimse ifade vardır: Almandada safra kesesi (Alm. Galle) öfke ile ilişkilendirilir. Mir läuft die Galle über ya da mir kommt die Galle hoch (safra kabarıyor) anlamındadır. Türkçede ise bu ziyade açıklıkla ilişkilendirilir. Safra bastırmak (Galle unterdrücken) ifadesini açıklık bastırmak anlamında söylenir (Riehl, 2006, s.20).

Dil fenomeni, birçok sosyal katmanı içinde barındıran bir ögedir. Aynı toplum içinde yer alan bireylerin dili bu toplumsal bağlam çerçevesinde şekillenebilir. Bir takım toplumsal roller, yaş, cinsiyet, sosyal statü vb. unsurlara göre dil kullanımındaki değişiklik kalıp ifade kullanımında da gözlemlenmektedir. Toplumsal faktörler tarafından indekslenen kalıp ifadeler önemli sosyolengüistik birimler arasında yer alarak dilin dinamik yapısını ortaya koyar. Bu bağlamda, "Mübarek ve hayırlı" sözcüklerini içeren kalıp sözlerin toplumun dindar kesimi tarafından tercih edildiği, kutlu ve iyi sözcükleriyle oluşanların ise daha seküler bir toplum anlayışını temsil ettiği belirtilmektedir. (Bayraktar, 2022, s.49)

Türkçede bir kişinin kaybı ardından acıyı paylaşmak ve üzüntülerini iletme için sıkça kalıp ifadeler kullanılmaktadır. Toplumsal bir dayanışma sağlayan taziye ifadeleri Türk kültüründe önemli bir yer tutar. Yakınını kaybeden bir kimseye "Başın sağ olsun, Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun" gibi sözlerle destek verilir. Türkçe başsağlığı ifadelerinde dini inanç önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple birçok taziye içeren kalıp ifade, dini inanç üzerine kuruludur. Bu durum şu sözlerle açıklanmaktadır:

"Toplumumuzda sosyal hayatın şekillenmesinde ve düzenlenmesinde önemli etkenlerden biri dini inançlar ve bunun dile yansımaları en net şekilde doğum, evlilik, ölüm kapsayan yaşamın devamını ve nihai amacını içeren döngüde görülür. Dini inanç açısından kişinin dünyaya gelişi, evliliği ve ölümü üzerindeki mutlak güç ve irade Tanrı'ya aittir." (Bayraktar, 2022, s. 68-69).

Almancaya ait baş sağlığı dilemek için kullanılan kalıp sözler arasında en bilineni ve en sık kullanılan "mein Beileid, mein herzliches Beileid, mein aufrichtiges Beileid, herzliches Beileid", ifadesidir (Mahdi, 2010, s.250). Direkt Türkçe karşılığıyla benim başsağlığım anlamındadır.

Türkçede "başın sağ olsun, başımız sağ olsun", özne, yüklem içeren basit bir cümle yapısında, Almanca da ise aitlik zamiri ve isimden (Beileid) oluşan bir isim tamlamasıdır. İfade kendi başına bir yüklem içermez.

Almanca "mein Beileid" ifadesini bir cümle yapısında, yüklemle birlikte kullanmak mümkündür. Ancak, bu türde bir ifade resmi bir bağlam içermektedir. Örneğin "ich möchte mein herzliches Beileid aussprechen" ifadesi hem bir özne (ich) hem bir ana fiil (aussprechen) ve yardımcı bir fiil'den (möchten) oluşur. Türkçe olarak "candan başsağlığımı dilemek istiyorum" şeklinde düşünülebilir. Ancak, ifadenin işlevinde bir değişiklik olmaz; "mein Beileid, herzliches Beileid" kalıpları aynı işlevi görmektedir. "Möchten" fiili cümleye anlam, başsağlığı dileme arzusu değildir (Mahdi, 2010, s. 252-253).

Alman dilinde yer alan kalıplaşmış taziye ifadeleri arasında "meine aufrichtige Anteilnahme, wir fühlen/ich fühle mit dir, darf ich Ihnen mein Beileid ausdrücken?" Gibi kalıpları da bulmak mümkündür. Bu ifadeler, salt "mein Beileid" kalıbından küçük bir farkla ayrılır; resmiyet düzeyleri daha yüksektir (Mahdi, 2010, s.

250-255).

Hızla artan teknolojik gelişmeler, toplumsal hayatı büyük oranda etkisi altına almıştır. Cep telefonları, tabletler, dizüstü bilgisayarlar hemen hemen tüm toplumlarda en çok kullanılan araçlar arasında sayılabilir. Yaşam biçimini önemli oranda etkileyen bu araçlarla birlikte iletişim anlayışı çeşitlilik kazanmıştır. Bu bildirişim ağı, konum fark etmeksizin her yerden sağlanmaktadır. Dünyanın başka ucundaki biriyle anlık iletişim imkânı sunmaktadır.

Toplumsal hayatı çevreleyen teknolojik gelişmeler sonucu yeni bir dil ortaya çıkmış ve kullanıcıların dilsel pratikleri üzerinde önemli etkiler bırakmış, dile yeni değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Kullanıcılar, yazılı dili kısa ve öz, dilbilgisi kurallarına dikkat etmeden, kısaltmalarla kullanmakta, çeşitli emojilerle duygusal durumlarını yansıtmaya çalışmaktadır. Toplumda meydana gelen değişikliklerin dil üzerindeki etkisi açıktır ve bu değişiklikler sosyal medya dili gibi yeni sosyal dil formlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Sosyal medya dili düşüncelerin, duyguların ifade edildiği ve dilin etkili bir biçimde kullanıldığı bir platformdur. Bu durumda beraber sosyal medya dili, yeni bir sosyal dil ortaya çıkarmış ve dil araştırmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Dilin bu dijital platformlarda çeşitlenmesi, toplum dil bilim açısından yeni araştırma alanları yaratmaktadır. Dilin bu dijital platformlarda çeşitlenmesi, toplum dil bilim açısından yeni araştırma alanları yaratmaktadır. Kara, sosyal medya dilinin, toplumun farklı dil biçimlerini nasıl etkileyip geliştirdiğini şöyle açıklamaktadır:

Karakterler, tarzlar, yeni kimlikler toplum alanında mekâna, zamana, diyaloglara ve yaşamın diğer alanlarına göre bir dil varyasyonu geliştirmektedir. Bunun içinde entelektüel dilden halk diline, araştırma sorgulama dilinden eğlence diline yeni dil kümeleri ve kesişmeleri söz konusudur. Toplum ile dil arasındaki ilişkileri, birbirini etkilemesini konu alan toplum dil bilim ise toplum içindeki farklı dil türlerini de inceleme alanına katmaktadır. Bu açıdan bakınca sosyal medya toplum dil bilim için yeni mekân ve coğrafyalar açmakta ve burada oluşturulan dil de toplum dil biliminin inceleme alanına girmektedir (Kara, 2016 s.3324).

2.1. Almanya'da yaşayan Türklerin Kalıp Söz Kullanımı

Türkçeye Ait Kalıp Söz Kullananlar

Instagram platformunda "Wissentürkei" adlı hesap üzerinden toplanan ifadelerin yer aldığı paylaşımlar Almanca dilinde gerçekleştirilmektedir. Verilerin toplandığı paylaşımın Orijinal hali ve Türkçe çevirisi aşağıda yer almaktadır:

"die Ingenieurin Zahide Güçlü, eines der fünf Opfer des Terroranschlags auf das TUSAŞ-Unternehmen, verlor ihr Leben, als sie am Eingang Blumen abholen wollte, die ihr Mann geschickt hatte."

"TUSAŞ'a düzenlenen terör saldırısının 5 kurbanından biri olan, mühendis Zahide

Güçlü, kapı girişinde, eşinin yolladığı çiçekleri beklerken hayatını kaybetti."

Kullanıcı 1: Allah rahmet eylesin mekânı cennet olsun

Kullanıcı 2: Allah sabırlar versin; {... yazılacak çok şey var esasen ama neyse...}

Kullanıcı 3: Çok acı Çokk Allah eşine sabır versin

Kullanıcı 4: Mekânı cennet olsun. Allah yakınlarına sabırlar versin

- Kullanıcı 5: Toprağı bol mekânı cennet olsun
 Kullanıcı 6: Allah rahmet eylesin. Terörü lanetliyoruz!
 Kullanıcı 7: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 8: APO kat*ildir. O yaratığın nefes alması bile haram.
 Şehitlerimizin mekânı cennet olsun.
 Kullanıcı 9: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 10: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 11.: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 12: Mekânı cennet olsun
 Kullanıcı 13: Başımız sağ olsun
 Kullanıcı 14: Allah rahmet eylesin mekanları cennet olsun
 inşaallah
 Kullanıcı 15: Allah rahmet eylesin mekanları cennet olsun
 Kullanıcı 16: Allah rahmet eylesin mekânı cennet olsun
 Kullanıcı 17: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 18: Allah rahmet eylesin! Sarı torbaları doldurun
 Kullanıcı 19: Allah rahmet eylesin mekânı cennet olsun inşaallah
 Kullanıcı 20: mekanları cennet olsun gene suçsuzlar ölüyor
 Kullanıcı 21: Allahtan rahmet diliyorum mekânı cennet olsun
 yaralılara da acil şifalar dilerim
 Kullanıcı 22: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 23: Allah rahmet eylesin mekanları cennet olsun
 inşaallah
 Kullanıcı 24: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 25: Zalimler için yaşasın cehennem... Allah rahmet
 eylesin
 Kullanıcı 26: mekânı cennet olsun Allah rahmet eylesin.
 Kullanıcı 27: Allah rahmet eylesin
 Kullanıcı 28: Allah Rahmet Eylesin
 Kullanıcı 29: Allah Rahmet Eylesin Mekânı İnşallah Cennet Olur
 Kullanıcı 30: Allah rahmet eylesin mekânı cennet olsun
 Kullanıcı 31: Lanet olsun! Rabbim geride kalanlara sabır versin
 Kullanıcı 32: şehitlerimizin mekânı cennet olsun
 Kullanıcı 33: Besler mekânı cennet olsun. Rabbim peygamber
 efendimize komşu eylesin.

2.2. Almanca-Türkçe Karışık Kullanılan İfadeler

- Kullanıcı 34: Mekânı cennet olsun und dem ehemann wünsch
 ich viel Kraft
 Kullanıcı 35: geplanter Angriff der CIA auf das heiligtum der
 Türkei, Das war einfach eine Warnung an Erdoğan, wenn er weiter
 mit Putin an einem Tisch sitzt und zum Zeitpunkt war
 Erdogan bei Putin. PKK hätte niemals diesen Angriff machen
 können. Trotzdem Allah rahmet eylesin einfach traurig.
 Kullanıcı 36: Allah rahmet eylesin mekânı cennet olsun schlaf
 in frieden
 Kullanıcı 37: seit 40 jahren wird die Türkei von diesen
 Terroristenanhänger der PKK und deren Terrororganisation
 terrorisiert. Seit 40 Jahren müssen türkische Menschen wegen der
 PKK und deren verlängerte Arme sterben. Ruhe in Frieden Zahide
 Paylaşımın altındaki ifadelere bakıldığında, kullanıcıların
 neredeyse tamamının Almanca yazmasına rağmen Türkçe bir kalıp
 söz kullandığı görülmektedir. Kullanılan kalıp ifadelerin hepsi dini
 bir içerik taşımaktadır: *Mekânı cennet olsun, başımız sağ olsun, Allah Rahmet eylesin, Allah eşine Sabır versin, Rabbim geride kalanlara sabır versin, Allah sabırlar versin, toprağı bol mekânı cennet olsun, mekanları cennet olsun, yakınlarına sabır versin, Allahtan rahmet diliyorum.*

Kullanıcılar, aynı doğrultuda Allah'tan rahmet dilemektedir. Ölen kişinin yakınlarına destek vermek amacıyla yakınlarına sabır dilenmekte, aynı zamanda ölen kişi için Tanrı'dan rahmet istemektedirler. Bu kişiler, "*mekânı cennet olsun, toprağı bol olsun, Allah rahmet eylesin*" şeklinde ifadelerle başvurumaktadırlar. Türkçe kalıp söze başvurulması, Türk kültürüne özgü bağlılıklarını ve dini kimliklerini göstermektedir.

Kullanıcılar arasında yalnızca 4 Kullanıcı Almanca ve Türkçe ifadelerle yer vermiştir. "*Mekânı cennet olsun*" ifadesinin ardından sabır dilemek için Almanca bir ifade tercih etmekte; bir başka kullanıcı ise yazdığı Almanca mesaj ardından Türkçe bir kalıp söz kullanmıştır.

Diğer bir kullanıcı ise hem Almanca "*Allah Rahmet eylesin*" hem de "*Schlaf in Ruhe (huzur içinde uyu, mekânın cennet olsun)*" şeklinde bir ifadeye yer vererek Almanca ve Türk kültürlerine olan yakınlığını sergilemektedir.

Başka bir kullanıcı ise ilk olarak Türkçe olarak başsağlığı ifadesi kullanmış, farklı bir mesaj olarak ise Almanca bir mesaj ardından "*schlaf in Ruhe*" şeklinde bir kalıp kullanmıştır.

Almanca kullanılan kalıp ifadelerde "*huzur içinde uyu*" ifadesinde herhangi bir dini anlam yatmaz, ölen kişinin huzurla uyuması emir kipiyle dile getirilmektedir. Türkçede ise bu ifadeler dilek-istek kipiyle çekimlenmektedir: *Cennet olsun, rahmet eylesin, sabır versin, toprağı bol olsun, başımız sağ olsun,*

Türkçede hem ölen kişilerin yakınlarına hem de ölen kişiye yönelik bir dilekte bulunulurken, Almanca ifadelerde direkt ölen kişiye yöneliktir:

Schlaf in Ruhe(huzur içinde uyu) ya da ruhe in Frieden(huzur içinde dinlen)

Bulgular

Dil Tercihi ve Kültürel Bağlılık: Almanya'da yaşayan Türklerin sosyal medya üzerinde başsağlığı gibi duygusal ifadeler içeren kalıp sözleri kullanırken, Türkçe ve özellikle dini içerikli ifadeleri tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Almanca olarak yapılan bir paylaşım altında dahi çoğunlukla Türk kültürüne özgü kalıp ifadelerin kullanılması, bireylerin kültürel kimliklerine ve ana dillerine olan bağlılıklarını ortaya koymaktadır.

Dini ve Kültürel Farklılıklar: Türkçe başsağlığı ifadelerinin çoğunlukla dilek-istek kipiyle ve dua içerikli olması dikkat çekmiştir. Örneğin, "*Allah rahmet eylesin,*" "*mekânı cennet olsun*" gibi ifadeler kullanılırken, Almanca ifadelerde daha düz bir emir kipi kullanılmıştır ("*Schlaf in Ruhe*" gibi). Bu fark, iki dilin ve kültürün duygusal ifade biçimindeki farklılıkları yansıtmaktadır.

Dilsel-Pragmatik Özellikler: Almanda başsağlığı dilerken kullanılan ifadeler, doğrudan ölen kişiye yöneliktir ve dinsel içerik taşımazken; Türkçede hem ölen kişiye hem de yakınlarına yönelik dualar içermektedir. Bu, iki dilin dilsel-pragmatik yapısındaki kültürel etkenlerin etkisini göstermektedir

Veri setinden toplanan verilerle birlikte Almanya'da yaşayan Türklerin, sosyal medyada Türk kültürüne özgü başsağlığı kalıp ifadelerini yaygın biçimde kullanmaya devam ettiklerini tespit edilmiştir. Almanca olarak yapılmış paylaşımlar altında bile kullanıcıların Türkçe ifadeleri tercih etmeleri, bireylerin ana diline ve kültürel kimliklerine olan bağlılıklarını açıkça göstermektedir. Kalıp ifadelerin dini temalar barındırdığı görülmüştür; bu, Türk toplumunun, yurt dışında yaşıyor bile olsa dini inançlarının ve kültürel değerlerinin dil kullanımına olan etkisini yansıtmaktadır.

Araştırmada gözlemlenen, Türkçe ifadelerde dilek-istek kipinin kullanılması ile ifadelerin daha yumuşak ve dua içeren bir dilde olmasıdır; Almanca ifadeler ise genellikle emir kipinde ve daha düz bir yapıdadır. Bu, iki kültür arasındaki dilsel-pragmatik farklılıkları göstermektedir.

Sonuç

Her dil, kendine ait bir anlatım biçimiyle söze dökülür. Kültür bu bağlamda önemli bir faktördür. Kalıp ifadeler, belirli durumlarda kullanılan kültürel ifade tarzlarındandır. Farklı kültürel çevre içinde yetişmiş Almanya’da yaşayan Türklerin kalıp söz kullanımlarında Türk kültürüne özgü kalıp ifadelerin daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılan paylaşımın dili Almanca olsa da ana dillerini kullanmayı tercih etmeleri, ana dilin önemini açığa çıkarmakta, kullanıcıların kültürel kimliklerini korumak istediklerini göstermektedir.

Türk kültüründe yer alan kalıp ifadelerin dini ifadeler içermesi, dili kullanan bireylerin dine olan bakış açılarını yansıtmakta; farklı bir din dünyasına ait dil ile büyümüş olsalar da kalıp söz kullanımlarında ölen kişiler için “Allah, Cennet” gibi kavramlarla bunu yansıtmaktadırlar.

Türkçe ifadelerin dilek-istek kipiyle daha yumuşak ve dua içeren bir dille dile getirilmekte, Almanca ifadelerde emir kipi kullanılmaktadır. Almanca kalıp ifadeler duygusal bağlamda daha düz bir yapı taşımaktadır.

Toplanan veriler arasında Almanca verilerin de bulunması her ne kadar kültürlerine bağlı olsa da Alman kültürüne kendini yakın hisseden bireylerin de olabileceğini ortaya koymaktadır. Yapılan bu çalışmada elde edilen ve değerlendirilen verilerin, derinlemesine analizlerle geliştirilmesi gerekmektedir. Çalışma, bireylerin dilsel ve kültürel kimliklerini oluşturması konusunda yeni bakış açıları elde etmeyi mümkün kılmakta ve yeni çalışmalara bir zemin oluşturmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aslan, A. (2019). Almanya’daki Türkiye Kökenli Üçüncü Kuşak Gençlerinin Kimlik Algısı ve Din (Köln Örneği). *Turkish Studies*. Volume 14 Issue 3. 1105-1145.
- Aksan, D. (1980). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, S (2022), Kalıp Sözcükler: Özellikleri, Sınıflandırılması, Kültürel Göstergeleri, Yabancı Dil Öğretimindeki Yeri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Bican, G. (2017). İki Dilliliğin Tanımlanması: Kuramsal Tartışmalar ve Güncel Yaklaşımlar. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 5(2). 353-366.
- Canbulat, M., & Özşavlı, M. (2019). Türkiye’de toplumdilbilim alanında yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli açılardan incelenmesi. *Turkish Studies: Language and Literature*, 14(2), 427-440.
- Çakır, M. (2002-2003). Almanya’daki Çok Kültürlü Ortamlarda Türkçenin Anadili Olarak Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 39-58
- Çetin G: Şengül K. (2022), İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçe Öğrenme Sorunları: Almanya Örneği. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*. 7(1), 91- 116.
- Göçer, A. (2012). Dil kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50-57.
- Gökdayı, H, (2015), Türkçede Kalıp Sözcükler, 2. Baskı, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Höppnerová, V. (2013). Formel, Semantik, Syntax, Funktion und Kommunikation in der deutschen Sprache. In A. E. Ference & L. Spáčilová (Eds.), *Deutsch als Sprache der (Geistes)Wissenschaften: Linguistik; Akten der Olmützer Tagung des Germanistenverbandes der Tschechischen Republik, 17.-18. Mai 2012, Kunstzentrum der Palacký-Universität Olomouc* (pp. 21-29). *Tribun EU*.
- Kara, S. (2016). Toplum Dilbilim Açısından Sosyal Medya Dili. I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Asos Yayınları. 13 14 15 Ekim 2016. 3323-3328
- Mahdi, H. A (2010). Die Routineformeln im Deutschen und im Irakisch-Arabischen: Eine empirische Untersuchung, (Inauguraldissertation) zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Germanistik und Kunstwissenschaften, Marburg
- Mujzer Varga, K. (2016). Kompuslinguistische Untersuchung Kommunikativer Routineformeln, *Germanistische Studien X*. 181-191
- Olariu, A. (2007). Individuelle Mehrsprachigkeit, Begriffliche Gegenüberstellung von: Erstsprache, Muttersprache, Zweitsprache, Fremdsprache. *Philologica Jassyensia*. III, Nr. 2, 301-306
- Okuyan, S.& Özdemir, C. (2023). Almanya’da İki Dilli Yetişen Türk Öğrencilere Oyunlaştırma ile Atasözleri Öğretimi: Kelimelerle Okey Oyunu. *Journal of Research in Turcic Languages*. 5 (1). 1-20
- Öztürk, O: Ünal, D. Ç& Kaya, Ü. (2018). Hiciv-Yığın- Göçmen Edebiyatı Uzmanı Prof. Dr. Yüksek Baypınar Armağanı. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Rengi, O., & Polat, S. (2019). Çok kültürlü eğitim ortamlarında anadil ve kültür öğretmenlerinden beklentilerin veli görüşlerine göre incelenmesi: Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretmenleri Almanya Baden- Württemberg eyaleti Stuttgart örneği. *Contemporary Educational Researches. Theory and Practice in Education, Frankfurt am Main/Germany*, 281-297.
- Riehl, C. M, (2006). Kölner Beiträge zur Sprachdidaktik herausgegeben von Hartmut Günther, Ursula Bredel & Michael Becker-MrotzekAspekte der Mehrsprachigkeit: Formen, Vorteile, Bedeutung, KöBeS Gilles & Francke Verlag, Duisburg. (4) 15-23

- Toklu, O (2018). Dilbilime Giriş, 7. Baskı, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Vardar, B (2007), Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Multilingual.
- Yağın, Yılmaz M (2014), İki Dillilik Olgusu ve Almanya'daki Türklerin İki Dilli Eğitim Sorunu, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/3 Winter 20 Ankara, 1641-1651.

İnternet Kaynakları

- Dil ve toplum. (Tarih Yok). Erişim adresi:
https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=4.-hafta-turk-dili-i_636767498531134882.pdf.
- DUDEN (2024).
<https://www.duden.de/rechtschreibung/Erstsprache>. Erişim Tarihi:
26 Ekim 2024.
- DUDEN (2024).
<https://www.duden.de/rechtschreibung/Muttersprache>.
Erişim Tarihi: 26 Ekim 2024.
- TDK (2024). Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 26 Ekim 2024

Im Gedenken An Frau Professorin Dr. Gisela Klann-Delius

In Memory of Professor Dr. Gisela Klann-Delius

Nadezda ERYILDIZ

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye
Atatürk University, Faculty of Letters, German Language and Literature, Erzurum, Türkiye

Zusammenfassung

In dem vorliegenden Beitrag soll der Name der hochgeschätzten und leider von uns zu früh gegangenen Professorin Gisela Klann-Delius geehrt werden. Ebenfalls sollen ihre zwei, meiner Meinung nach, bedeutendsten wissenschaftlichen Bücher kurz dargestellt werden.

Frau Klann-Delius wurde am 29. Dezember in Bad Homburg geboren. Ihr ganzes Leben hat sie der Forschung der deutschen Sprache und vor allem dem Erstspracherwerb gewidmet. Sie war seit dem Anfang der Siebzigerjahre bis zu ihrem Tod am Institut für Deutsche und Niederländische Philologie im Fachbereich Deutsche Linguistik mit dem Schwerpunkt Psycholinguistik tätig. Im Jahr 2008 wurde sie zur Direktorin des Bereichs Languages of Emotion ernannt. Darüber hinaus trug sie dem akademischen Erfolg der Freien Universität Berlin als Dekanin des Fachbereichs Philosophie und Geisteswissenschaften und als Vizepräsidentin der Freien Universität Berlin enorm bei.

Als Lehrende hinterließ Frau Klann-Delius bei ihren Studenten immer einen zwiespältigen Eindruck, der die Studierenden in zwei Lager aufteilte. Die ersten fanden keine gemeinsame Sprache mit ihr, während die anderen die sogenannte Fangemeinschaft bildeten. Nichtsdestotrotz war der gebürtige Respekt Frau Klann-Delius gegenüber bei allen vorhanden.

Mein allererstes Seminar während meines Linguistik-Studiums fand bei Frau Klann-Delius statt. Es war das Seminar mit dem Titel „Eine Einführung in die deutsche Linguistik.“ Verständlicherweise folgten ihm mehrere weiteren Seminare bei der Frau Professorin. Jedoch hinterließ das erste Seminar ein unvergessliches Gefühl, das seinerseits für weitere Begeisterung für die Deutsche Linguistik sorgte. Die Frau Klann-Delius konnte einem furchteinflößend vorkommen, sie weckte dennoch eine unerklärliche Faszination für die Linguistik und vor allem die Erforschung im Bereich des Spracherwerbs.

Schlüsselwörter: Gedenken, Klann-Delius, Spracherwerb, Sprache, Geschlecht

Geliş Tarihi/Received 14.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted 18.11.2024

Yayın Tarihi/Publication Date 26.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Nadezda ERYILDIZ
nadezda.e@grv.atauni.edu.tr

Atif

Eryıldız, N. (2024). Im Gedenken An Frau Professorin Dr. Gisela Klann-Delius
Korpusgermanistik, 3(2), 59-60.

Cite this article

Eryıldız, N. (2024). In Memory of Professor Dr. Gisela Klann-Delius
Korpusgermanistik, 3(2), 59-60.

„Spracherwerb. Eine Einführung“ und „Sprache und Geschlecht“

In dem Abschnitt soll ein kurzer Überblick über die beiden wissenschaftlichen Werke der Frau Klann-Delius verschafft werden. Wenn man von der Autorin spricht, spricht man von einer langen Reihe der wissenschaftlichen Arbeiten, die sich sowohl mit dem Spracherwerb, der Sprache und dem Geschlecht als auch mit empirischer und experimenteller Sprachwissenschaft beschäftigen.

Unter den bekanntesten wissenschaftlichen Werken sind vor allem folgende zwei Bücher zu nennen:

Spracherwerb. Eine Einführung

Das Werk entwickelte sich zu einem Lehrbuch des Fachbereichs der Deutschen Linguistik. Die erste Auflage erschien im Jahr 1999. Die letzte und aktualisierte Auflage datiert aus dem Jahr 2016. Aus dem Buch erfährt der Leser vom Erstspracherwerb, also auf welchen Wegen erwirbt ein Säugling und später ein Kleinkind die Sprache. Dabei werden die unterschiedlichen Phasen des Erstspracherwerbs, angefangen mit Lautentwicklung bis zum Erwerb von Syntax, erwähnt.

Im ersten Kapitel macht Frau Klann-Delius mit der Geschichte des Spracherwerbs bekannt. Darunter werden die ersten Experimente und der philosophische Nachlass der Kindersprachforschung erläutert. Am Ende des Kapitels erfahren wir von den mehreren möglichen wissenschaftlichen Methoden der Spracherwerbsforschung.

Im Weiteren werden die verschiedenen Stadien des Erstspracherwerbs eines Kindes dargestellt, der zuerst mit einer Lautentwicklung beginnt. Frau Klann-Delius zufolge ist das nächste Stadium nach dem Eintritt der Laute die Entstehung der Gestik und Mimik, dem die Entwicklung des Wortschatzes, der Syntaxerwerb und die Entwicklung der pragmatischen Fähigkeiten folgen.

Im Verlauf des Buches werden auch die nativistischen Konzeptionen des Erstspracherwerbs erläutert. Hier werden wir mit den Chomskys Sprachmodellen, vor allem mit dem P&P – Modell bekannt gemacht. Ebenfalls erklärt die Autorin den Spracherwerb bei den bestimmten Entwicklungsstörungen. Unter Störungen sind solche wie sprachlich-soziale Isolation, Gehirnläsionen, starke geistige Retardierung, Down Syndrom, Williams Syndrom, Autismus sowie Blindheit und Gehörlosigkeit zu nennen.

Darüber hinaus werden die kognitivistischen und interaktionistischen Spracherwerbsmodelle abgebildet.

Als Schlussfolgerung kann es festgehalten werden, dass kein Studierender des Faches Deutsche Linguistik an dem Buch vorbei geht. Es ist, wie es bereits erwähnt wurde, längst zu dem Lehrwerk des Faches geworden.

In der aktualisierten Auflage sind aktuelle Forschungsergebnisse und erweiterte Literaturliste zu finden.

Sprache und Geschlecht. Eine Einführung:

Das Buch ist an die Menschen gerichtet, die sich für den genderspezifischen Sprachgebrauch mitsamt der Mimik und Körpersprache interessieren. Hier geht Frau Klann-Delius ebenso die Frage der Sprachpolitik und des Sprachwandels an.

Des Weiteren erhält der Leser einen Überblick über die

Entwicklungsgeschichte und den Forschungsstand der gendergerechten Sprache und wird mit den Erklärungsansätzen bezüglich der Geschlechterdifferenzierung bekannt gemacht.

Als letztes Wort möchte ich noch einmal betonen, dass Frau Klann-Delius ebenfalls nach ihrem Ableben eine der bedeutendsten Professorinnen der Freien Universität Berlin bleibt. Ich fühle mich meinerseits sehr geehrt, dass sie eine Zeit lang meine Professorin war und mir die Tür zu der spannenden Welt der Forschung des Spracherwerbes eröffnet hat, indem sie mit großer Hingabe und Begeisterung die Vorlesungen und Seminare für uns als Studenten gehalten hat.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Literaturverzeichnis

Freie Universität Berlin: Prof. Dr. Gisela Klann-Delius, Informationen für Beschäftigte der Freien Universität, Freie Universität Berlin [abgerufen am 03.11.2024]

Klann-Delius, Gisela (2005): Sprache und Geschlecht. Eine Einführung. J.B. Metzler, Stuttgart.

Klann-Delius, Gisela (2016): Spracherwerb. Eine Einführung, 3. Auflage. J.B. Metzler, Stuttgart.

Tagesspiegel: Traueranzeigen von Gisela Klann-Delius | Tagesspiegel Trauer [abgerufen am 10.11.2024]

Korpusgermanistik

List of Reviewer in the Issue/ Sayıdaki Hakem Listesi

Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU- Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Funda KIZILER EMER- Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma KARAMAN- Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ- Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Lokman TANRIKULU- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Şahbender ÇORAKLI- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mikail PUŞKİN- Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Recep BODUR- Amasya Üniversitesi

